

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ

ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΕΝΕΡΓΕΙΑ • ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ - ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ - ΔΟΜΗΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ - ΜΝΗΜΕΙΑ

ΕΛΕΝΗ Ν. ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ,

Αρχιτέκτων ΕΜΠ, MSc Περιφερειακής
Ανάπτυξης, Δρ. Πολεοδομίας - Χωροταξίας
(Phd, PPhd)

ΠΑΡΗΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ,

Πτυχίο Πολ. Επιστήμης και Ιστορίας
Παντείου Παν/μίου, ΜΔ, απόφ. ΕΣΤΑ

ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ,
ΠΡΑΣΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ
ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ - ΤΟ
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΒΡΑΣ
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ - ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ
ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΑΝΑΤΥΠΟ

nbonline.gr

ΨΗΦΙΑΚΗ ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΛΕΝΗ Ν. ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ,
Αρχιτέκτων ΕΜΠ, ΜSc Περιφερειακής Ανάπτυξης,
Δρ. Πολεοδομίας - Χωροταξίας (Phd, RPhd)

ΠΑΡΗΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ,
Πτυχίο Πολ. Επιστήμης και Ιστορίας Παντείου Παν/μίου, ΜΔ, απόφ. ΕΣΤΑ

ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ, ΠΡΑΣΙΝΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ -
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΒΡΑΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ
- ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ανάπτυπο από το «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΔΙΚΑΙΟ»
Τεύχος 4 / Έτος 2011

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ

Μαυρομυχάλη 23, 106 80 Αθήνα • Τηλ.: 210 3678 800 • Fax: 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

Τοπική αυτοδιοίκηση, πράσινη ανάπτυξη και ποιότητα ζωής - Το παράδειγμα της Ανάβρας Μαγνησίας - Δυνατότητες και προοπτικές

ΕΛΕΝΗ Ν. ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ, Αρχιτέκτων ΕΜΠ, MSc Περιφ. Ανάπτυξης, Δρ. Πολεοδομίας - Χωροταξίας (Phd, PPhd)

ΠΑΡΗΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ, Πτυχίο Πολ. Επιστήμης και Ιστορίας Παντείου Παν/μίου, ΜΔ, απόφ. ΕΣΤΑ

Το άρθρο μέσα από τη μελέτη περίπτωσης της Ανάβρας Μαγνησίας, πραγματεύεται το ζήτημα της πράσινης ανάπτυξης ως επιλογής, κατεύθυνσης και υλοποίησης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Αντικείμενο διερεύνησης αποτελούν η εξέλιξη του οικισμού στον χρόνο και ο ρόλος του στην ευρύτερη περιοχή, η μετάβαση από την πρότερη κατάσταση στη σημερινή, ο σχεδιασμός και η θέση προτεραιοτήτων, η διαδικασία επεμβάσεων και το διαφορετικό μοντέλο πολιτικής επικοινωνίας, που έλαβε χώρα, τα αναπτυξιακά αποτελέσματα και τα πολλαπλάσια οφέλη. Οι διαπιστώσεις εμπλουτίζουν την προβληματική του εύρους των αρμοδιοτήτων και των δυνατοτήτων της τοπικής αυτοδιοίκησης σήμερα, ενώ παραδείγματα από τον ελληνικό και διεθνή χώρο επιβεβαιώνουν ότι η συνεργασία τοπικής Αρχής και πληθυσμού στην αξιοποίηση των τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων της φύσης οδηγεί σε τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη, ανταγωνιστικότητα, ευημερία και σε βελτίωση της ποιότητας ζωής.

1. Εισαγωγή

Η Ανάβρα Μαγνησίας, από ένα υποβαθμισμένο ορεινό χωριό με διαφαινόμενη προδιαγεγραμμένη, πορεία προς την παρακμή και την ερήμωση, κατέστη υπόδειγμα αειφόρου ανάπτυξης και ευημερίας των κατοίκων, με το υψηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα στην Ελλάδα. Η εξέλιξή του, με την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και τον εστιασμό στην αειφορική ανάπτυξη, οδήγησε σε αντιστρόφως ανάλογο του μεγέθους του επιτυχία και φήμη, καθιστώντας το πρότυπο ανάπτυξης και παράδειγμα προς μίμηση τόσο εντός όσο και εκτός ελληνικής επικράτειας.

Η ανάσχεση της αρνητικής πορείας και η απαρχή της μεγάλης προόδου ξεκίνησε μετά το 1990, όταν ανέλαβε η νέα κοινοτική αρχή με επικεφαλής τον κ. Δημήτρη Τσουκαλά, που άφησε την Αθήνα για να επιστρέψει στο χωριό του και να προσφέρει στη γενέτειρά του μια πολύ διαφορετική εξέλιξη.

Ο ίδιος, πτυχιούχος της πρώην Βιομηχανικής Σχολής Πειραιώς και πρώην Επιθεωρητής της ΔΕΗ, εξαντλώντας την ιεραρχία εκεί, ήδη από το 1988 επιδίωκε με τη σύζυγο του Μάχη Καραλή, αρχιτέκτονα, Καθηγήτρια ΕΜΠ, την

αποχώρησή του από την Αθήνα, με σκοπό σε συνεργασία με έξι φιλικά του πρόσωπα, την επιστροφή στη γενέτειρά τους Ανάβρα και την αναζήτηση ενεργού ρόλου στην τοπική κοινωνία. Από τους επτά που έθεσαν υποψηφιότητα για πρώτη φορά το 1991, εξελέγησαν οι πέντε και με σκοπό την προσφορά σημαντικού έργου στον τόπο. Με τη ανάληψη των καθηκόντων του¹ εστίασε στην πράσινη ανάπτυξη και στην αξιοποίηση των τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων, τα οποία αποτέλεσαν κύρια κατεύθυνση των πρωτοβουλιών και του σχεδιασμού του τις τέσσερις τετραετίες της συνοδικής θητείας του (1991-1994, 1998-2010) ως Κοινοτάρχη Ανάβρας. Τα παραπάνω, όπως και οι βασικές υποδομές υλοποιήθηκαν στη βάση σχεδίων, μελετών και επίβλεψης, που αποτέλεσαν εθελοντική προσφορά της εμπειρίας της συζύγου και συνεργάτιδάς του στο συνολικό εγχείρημα - πρόκληση της ανάπτυξης του οικισμού². Η μεταμόρφωση του χωριού σε τόπο ευημερίας και ανάπτυξης είχε πολυποικίλα θετικά αποτελέσματα κοινωνικού, οικονομικού, δημογραφικού, περιβαλλοντικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα.

Στη συνέχεια, ιδιαίτερου ενδιαφέροντος διερεύνησης είναι η μετάβαση από την παρακμή στην ανάπτυξη και στη διεθνή μάλιστα αναγνωρισιμότητα της Ανάβρας, ως κοινότητας ευημερίας και ποιότητας ζωής, καινοτομίας και αειφορικής ανάπτυξης, ο σχεδιασμός και η θέση προτεραιοτήτων, η ανάληψη πρωτοβουλιών, η διαδικασία επεμβάσεων και το διαφορετικό μοντέλο πολιτικής επικοινωνίας που λειτούργησε, καθώς και τα αναπτυξιακά αποτελέσματα και τα πολλαπλάσια οφέλη των παρεμβάσεων. Από τις διαπιστώσεις και τους προβληματισμούς κυρίως ως προς το ρόλο της κεντρικής διοίκησης στην υποστήριξη της τοπικής αυτοδιοίκησης και τα συναφή προσανα-

1. Ο ίδιος το 1990 κατήλθε, με τρίτο συνδυασμό, ως ανεξάρτητος υποψήφιος και έλαβε ποσοστό ψήφων 42%. Το 1998 έλαβε ποσοστό 68%. Προηγούμενος ήταν Πρόεδρος του συλλόγου απανταχού Αναβριωτών με έδρα την Αθήνα (Συνέντευξη κ. Δ. Τσουκαλά).
2. Η ίδια έχει εκπονήσει δωρεάν τις μελέτες σε θέματα αρμοδιότητάς της και είχε ρόλο τεχνικού συμβούλου των έργων. Συνεργάτης εκτός από τη σύζυγό του ήταν η μία και μοναδική υπάλληλος της κοινότητας, ως γραμματέας (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

τολισμένα στην πράσινη ανάπτυξη παραδείγματα από τον ελληνικό και τον διεθνή χώρο εξετάζονται οι δυνατότητες και οι προοπτικές τους στο μέλλον.

Μεγάλο μέρος του πληροφοριακού υλικού ελήφθη από τη συνέντευξη που παραχώρησε στον ένα εκ των συγγραφέων (Π. Μαυρομάτη), ο πρώην Κοινοτάρχης Ανάβρας κ. Δημ. Τσουκαλάς, η ανάληψη του περιεχομένου της οποίας εξηγεί τον τρόπο και τις προϋποθέσεις δυνατότητας μετάβασης από τον μαρασμό σε ένα μικρό χωριό που κατόρθωσε το «θαύμα» και συνεχίζει να είναι σε ευημερία και εξέλιξη.

2. Η εξέλιξη της Ανάβρας στο χρόνο και ο ρόλος της στην ευρύτερη περιοχή

Η Ανάβρα³ (παλαιότερα γνωστή ως Γούρα)⁴ είναι ορεινός οικισμός του Ν. Μαγνησίας, στις δυτικές πλαγιές του όρους Όθρυς, σε υψόμετρο 900 μ., πλησίον πλούσιας υδατοπηγής από την οποία προήλθε η ονομασία της. Απομακρυσμένη από τα μεγάλα αστικά κέντρα (250 χλμ. από Αθήνα), αλλά και τα πλησιέστερα (απόσταση 72 χλμ. από τον Βόλο, 40 χλμ. τόσο από τη Λαμία όσο και από τον Αημιρό, 34 χλμ. από το Δομοκό), συνορεύει με τους δήμους Αημιρού από την πλευρά του Ν. Μαγνησίας, Δομοκού από την πλευρά του Ν. Φθιώτιδας και Ναρθακίου από την πλευρά του Ν. Λαρίσης (Χάρτης 1). Η έκταση της κοινότητας είναι 121,9 τ.χλμ. (Υπουργείο Εσωτερικών www.ypes.gr). Ο πληθυσμός της κατά την απογραφή του 2001 αριθμούσε 987 κατοίκους, με τους 700 μόνιμους.

Το 1942 (ΦΕΚ Α' 169/4.7.1942) η κοινότητα υπήχθη στον Ν. Μαγνησίας, από τον Ν. Λαρίσης που ανήκε έως τότε. Διοικητικά ανήκει στον νέο διευρυμένο (από το 2010) Δήμο Αημιρού⁵ της Περιφ. Θεσσαλίας (σύμφωνα με το πρόγραμμα Αυτοδιοίκησης και Αποκεντρωμένης Διοίκησης «Καλλικράτης»), παρά τη σημαντική απόστασή του από αυτόν. Ο νόμος «Καποδίστριας» (1998) για τη συνένωση των δήμων και κοινοτήτων της Ελλάδας, εξαίρεσε την Κοινότητα της Ανάβρας από τις συνενώσεις, διότι συγκέντρωνε όλες τις ανάλογες προϋποθέσεις (σε απομάκρυνση και απόσταση από τα αστικά κέντρα των

νομών Μαγνησίας, Λάρισας και Φθιώτιδας, ομοιογένεια γεωλογικού αναγλύφου, πληθυσμού, απασχόλησης των κατοίκων κ.λπ.) (Ανάβρα-ζω www.anavra-zo.gr/index.php/el/anavra_el).

Διακρίνεται από πλούσιο φυσικό περιβάλλον, ποικιλία χλωρίδας και πανίδας και υδάτινους πόρους, γεγονός που απορρέει από την εγγύτητα της Ανάβρας με τις πηγές του Ενιπέα⁶, παραποτάμου του Πηνειού⁷. Η ευρύτερη περιοχή κατοικήθηκε από τη νεολιθική εποχή και την αρχαιότητα με χαρακτηριστικούς οικισμούς και τις ακροπόλεις τους, των οποίων λείψανα διακρίνονται ακόμη και σήμερα (Κάστρο Μόριος, Γριντιάς κ.ά.). Ο οικισμός χρονολογείται από τον 6ο αι. μ.Χ. Στη βυζαντινή περίοδο η περιοχή δέχτηκε πολλές επιδρομές βαρβάρων, που ανάγκασαν μεγάλο μέρος των κατοίκων σε εγκατάλειψη της (Μηλιώνης 2006). Ήδη από τις αρχές του 15ου αι. σημειώθηκε παρουσία κτηνοτρόφων, απασχόληση και εξειδίκευση, για την οποία το χωριό φημίζεται παραδοσιακά ως σήμερα (Καραλή 1994, 2002), πλέον σε συστηματική και σύγχρονη βάση και με αναπτυξιακές επιδόσεις. Κατά την Τουρκοκρατία και τον 17ο και κυρίως τον 18ο αι. (με 10.000 κατοίκους στην ακμή της, μέρος αυτών νομάδες στα ορεινότερα) αναδείχθηκε σε σημαντική και ευρύτερης εμβέλειας οικονομία εστιασμένη στην κτηνοτροφία και σε συναφείς κλάδους, αλλά και σε οικοτεχνία υφαντικής, νηματοβαφή, μεταξουργία βυρσοδεψία, χαλκοτεχνία, αμπελοαργαία καθώς και στη λειτουργία συνεταιρισμών⁸. Με δραστήρια Τοπική Αυτοδιοίκηση, αποτελούσε έδρα του Επισκόπου Θαυμακού με επισκοπικό μέγαρο και διέθετε αρχοντικά οικήματα των κατοίκων, σχολεία, επαγγελματικά εκπαιδευτήρια κ.ά. (Η πρώτη κοινωνική ιδιοσυνηρία [τη εφημερίδα hellenicspace.wordpress.com/2010/11/10](http://hellenicspace.wordpress.com/2010/11/10)).

Ως σημαντικό εμπορικό κέντρο είχε εξαγωγές προς τη Β. Ελλάδα, τη Σύρο, αλλά και το εξωτερικό (Τεργέστη, Βοσνία, Βλαχία, Σμύρνη κ.ά.) (Συνέντευξη Δ. Τσουκαλά, [Lidoriki http://lidoriki.blogspot.com](http://lidoriki.blogspot.com)). Λόγω επιδημίας πανώλης το 1815 και με μεγάλο ποσοστό των αποβιωσάντων υπήρξε μεγάλη φυγή κατοίκων (2.000 άτομα). Μεταξύ 1815-1821 (προεπαναστατική περίοδος) συνε-

3. Ανάβρα: αναβλύζουσα φυσική πηγή. Οικισμοί με την ίδια ονομασία εντοπίζονται και στους νομούς Καρδίτσας, Λαρίσης και Φθιώτιδας (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

4. Η ονομασία «Γούρα» ήταν σλαβικής προέλευσης και σήμαινε «Γούρα - γούρνα - πηγή» (Συνέντευξη πρ. Κοινοτάρχη Ανάβρας Δ. Τσουκαλά). Η Ανάβρα έχει εννέα συνοδικά φυσικές πηγές και πολύ πλούσια βλάστηση. Δίπλα από το χωριό ευρίσκονται οι πηγές της Ανάβρας από όπου πηγάζει ο Γαλαίος ποταμός, σχηματίζοντας στη συνέχεια τον Ενιπέα, έναν από τους σημαντικότερους παραποτάμους του Πηνειού.

5. Αν και διοικητικά η Ανάβρα ανήκει στον Ν. Μαγνησίας ως προς τις παροχές ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΕΛΤΑ και ως προς τα αθλητικά σωματεία υπάγεται στον Ν. Φθιώτιδας. Εκκλησιαστικά υπάγεται στην Ι. Μητρόπολη Φθιώτιδας (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

6. Ποταμός της Θεσσαλίας, συνολικού μήκους 84 χλμ., δέκατος μεγαλύτερος ποταμός της χώρας. Παραπόταμος του Πηνειού, πηγάζει από το όρος Όθρυς, διασχίζει την πεδιάδα των Φαρσάλων και καταλήγει στον πρώτο. Στην αρχαιότητα ήταν ο κύριος ποταμός της αρχαίας Φθίας. Εξ αιτίας της υπεράντησης κινδυνεύει να στερέψει εντελώς (www.wiki.gr).

7. Τρίτος μεγαλύτερος ποταμός της Ελλάδας, συνολικού μήκους 205 χλμ. με πηγές στην Πίνδο και εκβολή στον Θερμαϊκό Κόλπο. Κύριο πρόβλημα που αντιμετωπίζει είναι η μεγάλη μείωση της παροχής του κατά τους θερινούς μήνες, αιτία σοβαρής επιβάρυνσης της ποιότητας των νερών του (www.wiki.gr).

8. Περισσότερο γνωστά για τον θεσμό αυτό και για το ρόλο τους ως εμπορική κοινότητα της περιοχής ήταν έως σήμερα τα Αμπελάκια, για τα οποία έχουν γίνει πολλές αναφορές (Διαμαντοπούλου, 1986). Ωστόσο, ακολούθησε η έκδοση βιβλίου για την ιστορία και την εξέλιξη της Ανάβρας.

χώς ήταν η αναταραχή στην περιοχή και συνακόλουθα, πολλή τα απελευθερωτικά κινήματα με κορυφαία αυτά των ετών 1854, 1867 και 1878, με συνέπεια ο πληθυσμός να εγκαταλείψει τον τόπο αναζητώντας ασφαλή διαμονή σε γειτονικές πόλεις (Λαμία, Στυλίδα, Αημιυρό, Χαλκίδα κ.ά.) (*Λιδωρίκι* <http://lidoriki.blogspot.com>), με παράλληλη όμως τη συμβολή του με τους Αρματολούς και Κλέφτες στην απελευθέρωση της Θεσσαλίας.

Στο μεσοδιάστημα από τις αρχές του 19ου αι. μέχρι την απελευθέρωση (21.6.1881) και την προσάρτηση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα, λόγω της γνωστής ήδη ευμάρειάς της, η περιοχή αποτέλεσε θύμα επιδρομών Πησιτών με αποτέλεσμα την οχύρωση των οικισμάτων, τη φυγή μερίδας του πληθυσμού, αλλά και τη σταδιακή παρακμή (*Καραλή 1994, 2002, Μνημών 2006*).

Το 1900 ο οικισμός αριθμούσε περίπου 1.000 άτομα, των οποίων αποκλειστική απασχόληση ήταν η κτηνοτροφία ελεύθερης βοσκής και τα παράγωγά της, με δευτερεύουσες ασχολίες την επεξεργασία του μαλλινού και των δερμάτων (υποδήματα, ρουχισμός), ενώ επίσης χαρακτηριστική ήταν η ύπαρξη πολλών εργαστηρίων που είχαν ως κινητήρια δύναμη το νερό (μαντάνι⁹, ντριστείλες¹⁰, νερόμυλοι). Αναπτύχθηκαν έτσι περαιτέρω, οι εμπορικές σχέσεις με το εσωτερικό (πόλεις της Μακεδονίας και Ερμούπολη Σύρου) και το εξωτερικό (Γενεύη, Παρίσι) (*Συνέντευξη Δ. Τσουκαλά*).

Στο διάστημα 1882-1924 υφίστατο ως Δήμος Όθρυος με πρωτεύουσα τη Γούρα, μεταξύ 1924-1928 ως Κοινότητα Γούρας και από το 1928 ως Κοινότητα Ανάβρας, κατόπιν εντολής του τότε Υπουργείου Εσωτερικών να δοθούν ελληνικές ονομασίες στους οικισμούς. Από το 1998 έως το 2010 περιλαμβάνονταν μεταξύ των 100 κοινοτήτων του Ν. «Καποδιστριας» για τη συνένωση των πρωτοβάθμιων ΟΤΑ (*Καραλή 1994, 2002, Μνημών 2006*).

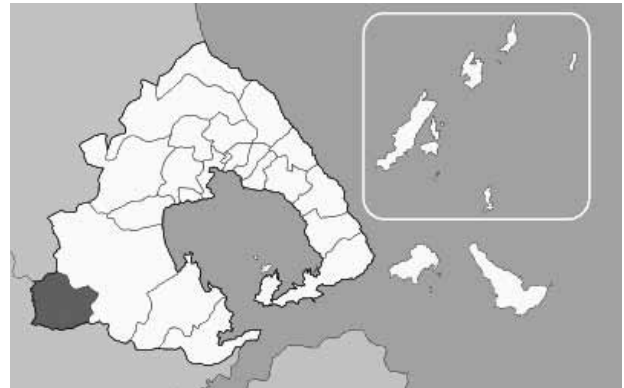
Η γεωγραφική της θέση, ο ορεινός χαρακτήρας, η δυσχερής, παλαιότερα, πρόσβασή της και η απόστασή της από τα αστικά κέντρα της ευρύτερης περιοχής (*Stamatiou 2003, 2004*), ήταν ιδιαίτερης σημασίας σε μεγάλα ιστορικά γεγονότα των τελευταίων αιώνων και κυρίως, του 20ού

9. Μαντάνι: η μηχανή που κινείται με τεχνητό καταρράκτη και χρησιμοποιείται για την επεξεργασία μάλλινων υφασμάτων και ιδιαίτερα, κλινοσκεπασμάτων (www.livepedia.gr/index.php). Στα χωριά του Ανατ. Πηλίου, στο πλαίσιο της υφαντικής, εντοπίζονται υδροκίνητες βιοτεχνίες, τα μαντάνια και οι ντριστείλες, τα οποία λειτουργούν μαζί με τους νερόμυλους. Κινητήρια δύναμη αυτών ήταν το νερό, γι' αυτό και βρισκόταν κυρίως κοντά σε ρεματιές. Οι υδροκίνητες αυτές βιοτεχνίες αναπτύχθηκαν την περίοδο της Οθωμανικής Κυριαρχίας. (Ψηφιακό Μουσείο και Μουσείο Μινιατούρας Δήμου Μουρεσίου http://www.fts.gr/mouresi_museum/d_mantania.html).

10. Η νεροτριβή ή ντριστείλα ήταν η πιο απλή από τις υδροκίνητες εγκαταστάσεις. Ήταν υπαίθρια ή στεγασμένη και χρειαζόμαστε για την επεξεργασία των μάλλινων υφαντών στο στάδιο κατασκευής τους (για να αφρατέψουν και να δέσουν μεταξύ τους τα μάλλινα νήματα) ή στο ετήσιο πλύσιμό τους (Ομάδα Σείριος http://seiriosteam.blogspot.com/2010/09/blog-post_05.html).

(Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, Εθνική Αντίσταση, Εμφύλιος Πόλεμος, κ.ά.).

Το 1943 καταστράφηκε από σκόπιμο εμπρησμό του Ιταλικού στρατού κατοχής. Οι ελάχιστοι εναπομείναντες κάτοικοι ανοικοδόμησαν μερικώς το χωριό, το οποίο, μετά από έτη ισοπεδώθηκε από τους σεισμούς του 1956, λόγω μη ικανής στατικής κατασκευής των κτιρίων, ενώ, επίσης, επλήγη για τους ίδιους λόγους από τους σεισμούς του 1980. Απέμειναν, σχεδόν αποκλειστικά, ηλικιωμένοι κτηνοτρόφοι, οι οποίοι μετέφεραν τα ζώα για σταβλισμό εντός του οικισμού, με σοβαρές συνέπειες στην υγιεινή και την ασφάλειά του και του πληθυσμού του (*Πίνακας 1*). Το χωριό όδευε σε πορεία μαρasmus και παρακμής. Η ανατροπή αυτής της κατάστασης ξεκίνησε από το 1990 και μετά, με την αξιοποίηση κοινοτικών πόρων και κυρίως με την εκλογή (1991) της τότε κοινοτικής αρχής και την ανάληψη από μέρους της ενεργού ρόλου στην τοπική κοινωνία.

Χάρτης 1 - Η Κοινότητα Ανάβρας Ν. Θεσσαλίας

Πηγή: <http://el.wikipedia.org>

Πίνακας 1

Δημογραφική εξέλιξη της Ανάβρας	
Έτος απογραφής	Πληθυσμός
1940	1.168
1951	886
1961	1.043
1971	852
1981	661
1991	899
2001	987

Πηγή: Απογραφές ΕΣΥΕ www.greekscapes.gr/index.php

3. Η πρότερη κατάσταση

Το 1980 ο οικισμός απομονωμένος, με απουσία ελκυστικότητας για επισκέπτες και νέους κατοίκους παρουσίαζε εικόνα εγκατάλειψης, κυρίως από τις νεότερες ηλικιακά ομάδες του πληθυσμού που αντιλαμβάνονταν

το πρόβλημα, αλλά δεν είχαν διέξοδο αντιμετώπισης. Χαρακτηριστική ήταν η έντονη δημογραφική παρακμή, με ανησυχητική συρρίκνωση του πληθυσμού, ποσοστιαία κυριαρχία των ατόμων τρίτης ηλικίας, ανεργία των νέων αλλά και ατόμων παραγωγικής ηλικίας και φυγή τους προς τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας ή την ευρύτερη περιοχή (Βόλος, Αθμυρός, Λαμία, Δομοκός κ.ά.).

Η συστέγαση των κατοίκων με τα ζώα (άνω των 15.000) εντός του οικισμού προκαλούσε σοβαρά προβλήματα υγείας, υγιεινής και λειτουργικότητας ως προς την καθημερινή διαβίωση, με συνέπεια την έξαρση ασθενειών και με αυξημένα κρούσματα μελιταιού πυρετού στον πληθυσμό. Τις συνέπειες αυτές επέτεινε η έλλειψη συστήματος αποκομιδής απορριμμάτων (Lacroix 2010) ή τουλάχιστον λειτουργίας χώρου ανεξέλεγκτης ταφής απορριμμάτων.

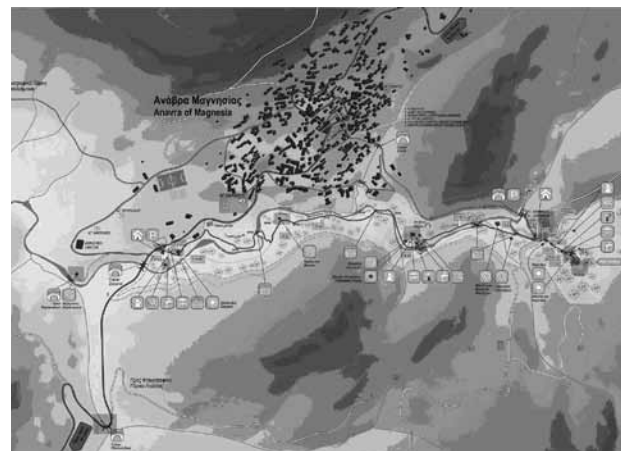
Η έλλειψη βασικών τεχνικών υποδομών (σχεδόν κατεστραμμένο δίκτυο ύδρευσης) και προσβασιμότητας, όπως οδοποιίας εσωτερικού και επαρχιακού οδικού δικτύου¹¹ (ύπαρξη μόνο χωματόδρομων, με λάσπες και δυσκολία προσβασιμότητας το χειμώνα και σκόνη τους θερινούς μήνες), με συνέπεια την εξαιρετικά δυσχερή συγκοινωνία το χειμώνα, αλλά και ανεπάρκειας υποδομών στους τομείς υγείας, παιδείας, πολιτισμού και αθλητισμού ήταν ενδεικτικές της χαμηλής ποιότητας ζωής των κατοίκων, όπως και η ανυπαρξία δημόσιων χώρων και πλατειών. Ενδεικτικά, παρά την γεωγραφική απομόνωση και απόσταση του χωριού από τους γειτονικούς οικισμούς, δεν υπήρχε δημοτικό σχολείο σε λειτουργία¹², αλλά ούτε χώρος διαθέσιμος για συγκέντρωση των κατοίκων (γενικές συνελεύσεις κ.ά.).

Η ανάγκη εκ μέρους της κοινότητας της παροχής στέγης σε ακτήμονες και νέους δημότες, της μετεγκατάστασης κτηνοτρόφων σε καταλληλότερα τμήματα του οικισμού, αλλά και της φροντίδας μοναχικών ή/και ασθενών ηλικιωμένων έπρεπε πλέον να περιληφθούν στον προγραμματισμό των αρχών.

Η παραμέληση του τομέα του περιβάλλοντος (Μητούλα, Μανούρης, Επισκόπου 2010 Κουτούπα - Ρεγκάκου 2008), φυσικού (αλλοιώσή του και δασικές πυρκαγιές εξ αιτίας της κτηνοτροφίας) και πολιτιστικού (εγκατάλειψη, απαξίωση αρχιτεκτονικής κληρονομιάς), καθώς και του οικιστικού (μη επισκευή παλαιών κτιρίων, χαμηλή ποιότητα στέγασης, δυσχερείς όροι υγιεινής κ.ά.), η μη αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της περιοχής και η έλλειψη πρωτοβουλιών και ενδιαφέροντος για ανάπτυξη τε-

χνογνωσίας ήταν ορατές, ενώ παράλληλα, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας της περιοχής παρέμεναν αναξιοποίητες.

Η κτηνοτροφική απασχόληση περιέπεσε σε παρακμή, με στασιμότητα της εγχώριας παραγωγής και παντελή έλλειψη τεχνογνωσίας και εμπειρίας στις σύγχρονες μεθόδους κτηνοτροφίας. Έλλειψη ενδιαφέροντος και σχετικών πρωτοβουλιών και ενεργειών επιστημονήθηκε επί μακρόν ως προς την τουριστική προσέλιψη και προώθηση της εικόνας του οικισμού, ενώ χαρακτηριστική ήταν η οικονομική παρακμή, το πολύ χαμηλό ύψος εισοδημάτων των απασχολούμενων στην κτηνοτροφία κατοίκων, παρά την πολύωρη, σκληρή και σε δύσκολες συνθήκες ενασχόλησή τους και η υποβαθμισμένη έως πολύ χαμηλή ποιότητα ζωής. Αυτό είχαν επιτείνει η μηδενική απορρόφηση κοινοτικών κονδυλίων, η έλλειψη εσόδων για την κοινότητα και παροχών από αυτή στους κατοίκους.

Χάρτης 2 - Οικισμός Ανάβρας και το Περιβαλλοντικό Πάρκο με σημειωμένες τις βασικές υποδομές και τους πόλους έλξης.

Πηγή: «Ανάβρα-Ζω» Εθελοντική Οργάνωση Ανάβρας Μαγνησίας για το Περιβάλλον, την Αειφορία και τον Πολιτισμό.

4. Στρατηγικός σχεδιασμός και θέση προτεραιοτήτων - Πρωτοβουλίες και έργα

Όραμα της Δημοτικής Αρχής ήταν η δημιουργία μιας μικρής κοινωνίας, σύγχρονης και προοδευτικής, με παραγωγή εισοδήματος, προαγωγή του πολιτισμού, σεβασμό στο περιβάλλον και αναβαθμισμένη ποιότητα ζωής με την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της περιοχής και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Ήταν επίσης, η αύξηση του πληθυσμού, η προσέλιψη νέων και επιστημόνων από την ευρύτερη περιοχή και τα μεγάλα αστικά κέντρα (Stamatiou 2003, 2004), η ανάσχεση της μετανάστευσης και η ασφάλεια του τοπικού πληθυσμού (μηδενική ανεργία και εγκληματικότητα).

11. Το χωριό δεν ήταν καν συνδεδεμένο οδικά με τη Λαμία, ενώ με τον Αθμυρό το συνέδεε μόνο χωματόδρομος. Δεν υπήρχε πρόσβαση στον Ν. Μαγνησίας. Για τον Βόλο ήταν απαραίτητη η διέλευση ή από τα Φάρσαλα στη Λάρισα ή από τη Λαμία και με επιστροφή στην Εθνική οδό (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

12. Με κατασκευή από αμιάντο, οπότε άκρως επικίνδυνη για την υγεία η εγκατάσταση του προϋπάρχοντος σχολείου, οδήγησε τους μικρούς μαθητές στην εγκατάλειψή του (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

Πρωταρχικό μέλημα της νέας τότε κοινοτικής διοίκησης (υπό τον κ. Δ. Τσουκαλά), με την ανάληψη των καθηκόντων της το 1991 ήταν η απομάκρυνση των (30.000) ζώων από το χωριό και η μετεγκατάστασή τους σε πιο ορεινή καταήληπλητοτερη περιοχή εκτός οικισμού, για διαμονή και βόσκηση, κίνηση που βάσει αποτελεσμάτων, οδήγησε στη συνέχεια στην πρωτοβουλία ανάπτυξης βιολογικής κτηνοτροφίας. Επίσης ζωτικής σημασίας ήταν η δημιουργία υποδομών σε σχέση με το οδικό δίκτυο, την ύδρευση, τη διαχείριση των απορριμμάτων και αποβλήτων (*Lacroix 2010*), την παιδεία, την υγεία και τον πολιτισμό. Προηγήθηκε, δηλαδή, το θέμα της υγείας και της υγιεινής του οικισμού και των απαραίτητων υποδομών για τη λειτουργία του.

Ακολουθήθηκε διαδικασία στρατηγικού - επιχειρησιακού σχεδιασμού: Πρώτη κίνηση της τοπικής Αρχής αποτέλεσε η καταγραφή των προβλημάτων του οικισμού, η διαβάθμιση και η ιεράρχησή τους ανά άξονες πολιτικών. Στο πλαίσιο συγκεκριμένων τοπικών συνθηκών και αναγκών αξιολογήθηκαν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και η δυνατότητα της βέλτιστης δυνατής αξιοποίησής τους. Δεδομένων των διαθέσιμων φυσικών πόρων της περιοχής και της επιδίωξης προστασίας του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος της περιοχής (*Stamatiou 2003, 2004*), η πράσινη ανάπτυξη αναγνωρίστηκε ως η ορθή επιλογή. Έτσι εφικτή θα ήταν όχι μόνο η απορύπανση της περιοχής, αλλά η εξοικονόμηση πόρων και ενέργειας (*Lacroix 2010*), η αναβάθμιση της εικόνας της, ο εκσυγχρονισμός της λειτουργίας της, η απόλαυση ποιότητας ζωής και ανέσεων για τους κατοίκους, καθώς και η εκπαιδευτικού και τουριστικού χαρακτήρα ή και αναπτυξιακού ενδιαφέροντος προσέληψη επισκεπτών και δυνητικών νέων κατοίκων.

Σημαντικότερος ήταν ο στόχος που τέθηκε για την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη απορρόφηση των διατιθέμενων κοινοτικών κονδυλίων¹³ και κρατικών χρηματοδοτήσεων¹⁴, με παράλληλη αναζήτηση επιπλέον πόρων. Η βασική αναπτυξιακή πρόταση που πλαισίωσε όλα τα προαναφερθέντα ήταν η εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Ανάβρας, που ήταν δύο: το φυσικό

περιβάλλον (νερά, αέρας, ήλιος κ.ά.) και η κτηνοτροφία (*Μαυρομμάτης 2011β*).

Μετά την ιεράρχηση των βασικών αναγκών ολοκληρώθηκε το μικρό οδικό δίκτυο του χωριού (λειτουργούσε μόνο κεντρική οδός), αποκαταστάθηκε το δίκτυο ύδρευσης και εκκίνησαν έργα οδοποιίας και άλλων υποδομών, ενώ παράλληλα υλοποιήθηκε η προμήθεια αποχιονιστικών μηχανημάτων¹⁵. Όλο το χωριό ήταν πλέον προσβάσιμο με αυτοκίνητο, με οδούς με πλακόστρωση, τσιμεντόστρωση και ασφαλήστρωση.

Ελήφθησαν πρωτοβουλίες για θέματα υγείας και πολιτισμού και έγιναν αναπλάσεις της πλατείας, και δημοτικών κτιρίων, με βελτιωτικές τεχνικές, λειτουργικές και αισθητικές παρεμβάσεις και δημιουργία δημόσιων υπαίθριων και μη χώρων συνάθροισης, περάσματος και ανάπαυσης των πολιτών (πλατείες, πλατώματα, βρύσες κ.ά.), που αναδεικνύουν τις φυσικές καλλόνες (με υψώματα, θέες και παρατηρητήρια της ευρύτερης περιοχής κ.ά.) και κατά το δυνατόν, τον ορεινό και παραδοσιακό χαρακτήρα του τόπου.

Τα τελευταία έτη, η Ανάβρα κατόρθωσε να μετατρέψει τα μειονεκτήματα σε πλεονεκτήματα και να επιτύχει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, μηδενική ανεργία και υψηλό επίπεδο ποιότητας ζωής. Ένας από τους στόχους ήταν όχι μόνο η ανάσχεση της πληθυσμιακής μείωσης και της μετανάστευσης, αλλά και η αύξηση του πληθυσμού και με διασφάλιση αυξητικών τάσεων για το μέλλον. Στην Ανάβρα, οι κάτοικοι δεν εγκαταλείπουν πλέον τον τόπο τους προς αναζήτηση καλύτερης τύχης στις μεγάλες πόλεις, αλλά τα αστικά κέντρα, για να επιστρέψουν στο χωριό τους και να δημιουργήσουν εκεί το μέλλον τους. Η κοινότητα συμβάλλει σε αυτό με την παροχή γης με ευνοϊκούς όρους και με την προϋπόθεση της εκεί διαμονής και εργασίας τους. Ειδικότερα, με σκοπό την περαιτέρω ενίσχυση του πληθυσμού, υλοποιήθηκε επέκταση του οικισμού, με παροχή οικοπέδων σε άστεγους δημότες¹⁶, έναντι συμβο-

13. Κατά τα δέκα από τα δεκατέσσερα έτη της θητείας του πρ. Κοινοτάρχη, σύμφωνα με τα δεδομένα του Υπ. Εσωτερικών, η Ανάβρα είχε καταταγεί πρώτη στην ανάπτυξη και σε απορρόφηση εθνικών και κοινοτικών πόρων στην Ελλάδα. Ενδεικτικά, παλαιότερος -διορισμένος- Περιφερειάρχης Θεσσαλίας πριν ληξει η θητεία του πρ. Κοινοτάρχη, και με 83 τότε ΟΤΑ στη Θεσσαλία, ανέθεσε στον ίδιο, λόγω αξιοπιστίας, την απορρόφηση κονδυλίου 700.000 ευρώ για το περιβάλλον (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

14. Ενδεικτικό παράδειγμα σύμφωνα με τον πρ. κοινοτάρχη ήταν το πρόγραμμα «Θησέας» (2006-2010). Περιελάμβανε τη θέση κριτηρίων όπως: ορεινότητα, νησιωτικός χαρακτήρας περιφέρειας κ.ά., που σε συνδυασμό με πληθυσμιακά κριτήρια, έδινε τη δυνατότητα του ευχερούς υπολογισμού των δικαιούμενων κονδυλίων προς απορρόφηση, κατόπιν, αποφάσεων δημοτικών ή κοινοτικών συμβουλίων σε μελέτες, κατάρτιση επιχειρησιακών προγραμμάτων κ.ά., εντός της τετραετούς θητείας (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

15. Η κοινοτική αρχή είχε προμηθευτεί τρεις (3) λεπίδες εκχιονιστικές για τον αποχιονισμό των οδών των ποιμνιστασιών, ένα (1) Unimig με λεπίδα, ένα (1) GCB με αποχιονιστική λεπίδα για τον καθαρισμό και άλλα δύο (2) μηχανήματα ιδιοκτησίας της κοινότητας επίσης, που σε συνεργασία με τη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση αξιοποιούντο για τον αποχιονισμό του επαρχιακού δικτύου Νεράιδας - Ανάβρας, στα όρια του Ν. Φθιώτιδας, συνολικά 7 μηχανήματα. Επίσης χρησιμοποιείται και μια «αλατιέρα» για τον παγετό από τη Νομαρχία (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά). Με τη χρήση αυτών το χωριό δεν έμεινε αποκλεισμένο, ακόμη και σε δυσχερείς καιρικές συνθήκες που είχαν ως συνέπεια τον αποκλεισμό του ορεινού ή ημιορεινού τμήματος της χώρας (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

16. Ν 3463/2006 «Κύρωση του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων», ΦΕΚ Α' 114/8.6.2006, κεφ. Ε' - Περιουσία, Γενικές υποχρεώσεις - προστασία. Άρθρο 187: Εκποίηση οικοπέδων σε άστεγους δημότες. 1. Οι Δήμοι και οι Κοινότητες μπορούν με απόφαση που λαμβάνεται με την απόλυτη πλειοψηφία των μελών του συμβουλίου τους να εκποιούν απ' ευθείας οικόπεδά τους σε άστεγους και οικονομικά αδύνατους δημότες, κατά προτίμηση εκείνους που κατοικούν στο Δήμο ή την Κοινότητα. Με άλλη απόφαση του δημοτικού ή του κοινοτικού συμβουλίου καθορίζονται οι κατηγορίες των δικαιού-

λικού ποσού¹⁷, σε σχέση με την αντικειμενική τους αξία και αποπληρωμή σε δόσεις¹⁸.

Τον οικισμό εξυπηρετούν διθέσιο δημοτικό σχολείο (με 30 μαθητές το 2009) και νηπιαγωγείο (με 10 νήπια το 2009), ολοήμερη λειτουργία, στεγαζόμενα σε νεόδμητα σύγχρονα κτήρια διδασκάλων. Το σχολικό κτήριο διαθέτει δωρεάν κατοικία δασκάλου¹⁹, όπως αντίστοιχα και το

αγροτικό ιατρείο, κατοικία ιατρού²⁰, επίσης πόλους έλξης για ενδιαφερόμενους για αυτές τις αρμοδιότητες.

Εξ άλλου το χωριό διαθέτει Λαογραφικό Μουσείο Κτηνοτροφικής Ζωής, Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ), κλειστό γυμναστήριο για μικρούς και μεγάλους, πλήρως εξοπλισμένο (με δωρεάν χρήση για τους δημότες), γήπεδο ποδοσφαίρου²¹ και μπάσκετ Ολυμπιακών διαστάσεων και προδιαγραφών, μικρότερα γήπεδα αθλοπαιδιών, ενώ ένας στεγασμένος δώροφος χώρος στάθμευσης 60 θέσεων στην κεντρική πλατεία εξυπηρετεί δωρεάν την κυκλοφορία και στάθμευση των αυτοκινήτων, ιδιαίτερα τη δυσχερούς πρόσβασης και κυκλοφορίας χειμερινή περίοδο. Υπερκείμενη αυτού είναι διπλή αίθουσα πολλαπλών χρήσεων εμβαδού περίπου 350 τ.μ., η οποία έχει εκμισθωθεί για εστιατόριο λόγω της επίσκεψης μεγάλου αριθμού επισκεπτών στο χωριό.

Οι 500 περίπου μόνιμοι κάτοικοι, σε ποσοστό σχεδόν 100%, ασχολούνται με την κτηνοτροφία μικρών και μεγάλων ζώων (βοοειδή, πρόβατα, χοιρινά) ελεύθερης βοσκής. Με τη μεταφορά των ζώων και τη μετεγκατάστασή τους σε τρία (3) σύγχρονα κτηνοτροφικά πάρκα²² (συγκροτημένα ποιμνιοστάσια με φως, νερό και τροφές σε χώρους περιφραγμένους), που δημιουργήθηκαν έξω από το χωριό και ολοκληρώθηκαν έως το 1994, ξεκίνησε η ανάπτυξη της κτηνοτροφίας. Στη συνέχεια, στόχο αποτέλεσε η βιολογική κτηνοτροφία: τα διαθέσιμα 130.000 στρ. δάσους εκτός του χωριού (σε υψόμετρο 1.000-1.500 μ.), τα οποία δεν ρυπαίνονται, μπορούσαν να αντιπροσωπεύουν ελεύθερο χώρο εκτροφής²³, για τη βοσκή των ζώων εννέα μήνες κατ' έτος. Τους υπόλοιπους τρεις χειμερινούς μήνες φιλοξενούνται και προστατεύονται από τις χαμηλές θερμοκρασίες και τα ακραία καιρικά φαινόμενα, στα κτηνοτροφικά πάρκα. Με τη συμβολή της τεχνο-

νων, σύμφωνα με κριτήρια, όπως το ύψος του ετήσιου εισοδήματος, ο αριθμός των ανήλικων τέκνων, η κατάσταση της υγείας των μελών της οικογένειας, οι καταστροφές από θεομηνίες κ.λπ. Η επιλογή των δικαιούχων και η παραχώρηση των οικοπέδων γίνεται με απόφαση του δημοτικού ή του κοινοτικού συμβουλίου. Αν οι δικαιούχοι που πληρούν τις ίδιες προϋποθέσεις είναι περισσότεροι γίνεται δημόσια κλήρωση μεταξύ αυτών. 2. Το τίμημα των οικοπέδων, που εκποιούνται με αυτόν τον τρόπο, καθορίζεται με απόφαση του δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου στο ένα τέταρτο (1/4) τουλάχιστον της τρέχουσας αξίας τους, καταβάλλεται σε πέντε ετήσιες δόσεις και διατίθεται για να εκτελεστούν έργα, κατά προτίμηση μέσα στον παραχωρούμενο χώρο. Εφ' όσον εκείνοι, στους οποίους παραχωρούνται τα οικοπέδα δεν ανεγείρουν οικοδομή μέσα σε πέντε (5) χρόνια από την παραχώρηση, εκπίπτουν αυτοδικαίως από τα δικαιώματά τους, εκτός αν ζητήσουν παράταση της πενταετούς προθεσμίας με αίτησή τους, που περιέχει επαρκή αιτιολογία και υποβάλλεται κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους της προθεσμίας. Η προθεσμία δεν μπορεί πάντως να παραταθεί περισσότερο από μία ακόμη τριετία. Το συμβόλαιο για τη μεταβίβαση της κυριότητας συντάσσεται, αφού τηρηθούν οι προαναφερόμενοι όροι και προϋποθέσεις. 3. Επιτρέπεται να παραχωρηθεί από το Δήμο ή την Κοινότητα δικαίωμα εγγραφής υποθήκης, ώστε να λάβει στεγαστικό δάνειο εκείνος, υπέρ του οποίου έγινε η εκποίηση. 4. Αν εφαρμοστούν οποιαδήποτε προγράμματα αποκατάστασης αστέγων και οικονομικά αδυνάτων, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία δημοτών, σε Δήμους και Κοινότητες που προήλθαν από συνένωση Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, οι κάτοικοι των τοπικών διαμερισμάτων έχουν δικαίωμα προτίμησης στα προγράμματα αυτά, εφ' όσον εφαρμόζονται στην περιφέρειά τους.

17. Για παράδειγμα, αν ένα οικόπεδο έχει αντικειμενική αξία 10.000 ευρώ η κοινότητα μπορεί να το παραχωρήσει στην τιμή των 2.500 ευρώ με την προϋπόθεση την έκδοση οικοδομικής άδειας για την κατασκευή κατοικίας και εξόφληση σε 8 έτη, που σημαίνει απόκτηση οικοπέδου με λιγότερο από 100 ευρώ κατ' έτος (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).
18. Ενδεικτικά, την 14.3.2009, ο Πρόεδρος της Κοινότητας Ανάβρας υπέγραψε προσύμφωνα για 7 κοινοτικά οικοπέδα με τους αντίστοιχους δικαιούχους, οι οποίοι προέκυψαν μετά από δημοπρασία. Τα κοινοτικά αυτά οικοπέδα είναι όλα εντός οικισμού, έχουν εμβαδόν πάνω από 500 τ.μ. και παραχωρούνται σε άστεγους δημότες με τους ακόλουθους όρους: 1) Δίδονται στο ¼ της αντικειμενικής αξίας, το οποίο θα καταβληθεί σε 5 έτη. 2) Η χρήση είναι κατοικία. 3) Μέσα σε 5 έτη υποχρεούνται να εκδώσουν πολεοδομική άδεια και να έχουν ξεκινήσει οι οικοδομικές εργασίες (Λιδορίκι http://lidoriki.blogspot.com/2010/02/blog-post_04.html).
19. Για την προσέλκυση μόνιμων εγκαταστάσεων και τη στέγαση του δασκάλου του χωριού και της οικογένειάς του κατασκευάστηκε τριάρι διαμέρισμα και με δωρεάν την παροχή νερού, ηλεκτροδότησης και τηλεφωνικών υπηρεσιών. Το γεγονός αυτό έχει συμβάλει τα μέγιστα στην ομαλή λειτουργία του σχολείου. Παλαιότερα, η μετακίνηση του δασκάλου από τη μόνιμη έδρα του, τον Βόλο ή αλλού, ήταν ιδιαίτερα δυσχερής έως αδύνατη συχνά κατά τους χειμερινούς μήνες, με διακινδύνευση μάλιστα της ασφάλειας δασκάλων λόγω του παγετού, αλλήλ και απώλεια διδακτικών ωρών, με το σχολείο ένα μήνα κλειστό (Κούλλογλου Στ., «Ανάβρα: η αλληγή» «Ρεπορτάζ χωρίς Σύνορα», www.rwf.gr).

20. Παλαιότερα η κοινότητα δεν διέθετε μόνιμο ιατρό, λόγω ορεινότητας, δυσκολίας προσβασιμότητας, μεγάλης χιονόπτωσης (με 1μ. χιόνι) κ.ά. Με την κήρυξη του ιατρείου ως άγονου και τη συνακόλουθη αύξηση του μισθού κατά 70% επιπλέον, το χωριό κατέστη περιζήτητη τοποθέτηση αγροτικού ιατρού (Κούλλογλου Στ., «Ανάβρα: η αλληγή» «Ρεπορτάζ χωρίς Σύνορα», www.rwf.gr).
21. Το χωριό διαθέτει και ποδοσφαιρική ομάδα (ΑΟ ΟΘΡΥΣ) ανήκουσα στην Α' Ερασιτεχνική Κατηγορία (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).
22. Αξιοποιήθηκε η δυνατότητα δημιουργίας κτηνοτροφικών πάρκων σε δημόσιους πόρους, δηλ. με τη χορήγηση από το δημόσιο εκτάσεων γης εκτός χωριού (διακατεχόμενες εκτάσεις), ανηκουσών σε αυτό και με νομή από την κοινότητα. Την χορήγηση 3 εκτάσεων (έναντι 30 ευρώ/στρ., δηλαδή με 150 ευρώ γεωτεμάχια άνω των 4 στρ., άρτια και οικοδομήσιμα) ακολούθησε η τοπογραφική και χωροταξική μελέτη και διανομή ιδιοκτησιών (άνω των 4 στρ. έκαστη) με πρόσβαση σε οδό, με ύδρευση και φωτισμό των ενταγμένων στο πρόγραμμα μετεγκατάστασης κτηνοτρόφων (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).
23. Ν 3463/2006 «Κύρωση του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων», ΦΕΚ Α' 114/8.6.2006, Αρθ. 182. Διάθεση - διαχείριση βοσκοτόπων: Βοσκοτόποι που ανήκουν στο κράτος διατίθενται για εκμετάλλευση στους Δήμους και στις Κοινότητες, στην περιφέρεια των οποίων βρίσκονται, κατά προτεραιότητα, αποκλειστικά και μόνο για την ικανοποίηση κτηνοτροφικών αναγκών, εκτός αν ο νόμος ορίζει διαφορετικά.

γνωσίας ειδικών επιστημόνων που εκλήθησαν, στην παραγωγή βιολογικών προϊόντων και την αξιοποίηση της λήψης επιδοτήσεων σημειώθηκε οργανωμένη και ανταγωνιστική κτηνοτροφική παραγωγή (με αύξηση της παραγωγής γάλακτος και κρέατος, οικονομία στις τροφές) με πολύ υψηλές οικονομικές αποδόσεις, που οδήγησε σε προώθηση της βιολογικής κτηνοτροφίας, παραγωγή γάλακτος και βιολογικής φέτας ονομασίας προέλευσης με εξαγωγή στη Γερμανία, παραγωγή κρέατος ονομασίας προέλευσης και προμήθευση αγορών (*Lacroix 2010*) Καρδίτσας, Τρικάλων, Βόλου, Αθήνας κ.ά.

Κρίσιμο όμως σημείο για την ανάπτυξη του τόπου, με εστιασμό στην αξιοποίηση της κτηνοτροφικής παραγωγής, αποτέλεσε το Συνέδριο, που πραγματοποιήθηκε το 1993 στην Ανάβρα²⁴ με τη συμμετοχή καθηγητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και εμπειρογνομόνων από διαφορετικούς χώρους, οι οποίοι διατύπωσαν προτάσεις για το μέλλον της Ανάβρας (*Κούλλογλου www.rwf.gr*).

Στην απασχόληση με τη βιολογική κτηνοτροφία οφείλεται το γεγονός της ευημερίας της Ανάβρας και των κατοίκων της, στην ύπαρξη και προσέλευση πολλών νέων νοικοκυριών, ενώ πέριξ αυτής λειτουργούν 80 σύγχρονες κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις σε 3 κτηνοτροφικά πάρκα, με πρότυπες κτηνοτροφικές υποδομές που στεγάζουν το χειμώνα (όταν η περιοχή καθίσταται αποκλεισμένη από τα χιόνια) 25.000 ζώα, πρότυπο, υπερσύγχρονο σφαγείο, το πρώτο δημόσιο στην Ελλάδα με βιολογική γραμμή²⁵, το οποίο εξυπηρετεί και οικισμούς της ευρύτερης περιοχής κ.ά.

Έτσι, η Ανάβρα παρουσιάζει πλέον δυναμική ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (*Μαυρομμάτης 2011β*, *Σταματίου 2011α, β*) στον τομέα της βιολογικής κτηνοτροφίας, όπου τόσο ο εκσυγχρονισμός της διαδικασίας παραγωγής, όσο και η «πράσινη πιστοποίηση» των προϊόντων απέδωσε επιπρόσθετα οφέλη (*Lacroix 2010*). Κομβικός στην επίτευξη αυτών των μετασχηματισμών της τοπικής κοινωνίας υπήρξε ο ρόλος της κοινότητας, με κρίσιμη και καθοριστική σημασία στην εκπλήρωση του οράματος που δημιουργήθηκε για την πρόοδο της. Το 1993 η κοινότητα έφθασε να αποτελεί πλέον «πιλότο» της ανάπτυξης της βιολο-

γικής κτηνοτροφίας για το Υπουργείο Γεωργίας και το εισόδημα των κτηνοτρόφων σημείωσε αύξηση έως και 1.300% το έτος (από 10.000 € σε έως και 140.000 €)²⁶, οπότε και η άρση των προκαταλήψεων και συνακόλουθα, η απόλυτη εμπιστοσύνη των τοπικών παραγωγών στο αναπτυξιακό όραμα της κοινοτικής αρχής (*Μαυρομμάτης 2011β*).

Δύο μεγάλα αναπτυξιακά έργα προστασίας και διαχείρισης του περιβάλλοντος και ανάδειξης της φύσης και του πολιτισμού της περιοχής (*Σταματίου 2004*), είναι, αντίστοιχα, το Αιολικό Πάρκο στην Αιολόραχη και το Περιβαλλοντικό Πολιτισμικό Πάρκο «Γούρα» στις πηγές της Ανάβρας. Επίσης, στην ευρύτερη περιοχή ευρίσκονται ένα καταφύγιο θηραμάτων και τρία αναρριχητικά πεδία, που αποτελούν πόλους έλξης για τους λάτρεις του είδους.

Ειδικότερα, πόλο έλξης για τον επισκέπτη αποτελεί το περιβαλλοντικό και πολιτισμικό πάρκο²⁷ -ταυτόχρονα και μουσείο παράδοσης- που έχει δημιουργηθεί με επίκεντρο το πλούσιο στην περιοχή υδάτινο στοιχείο. Ευρίσκεται σε περιφραγμένη²⁸ έκταση 240 στρ. και μήκους 2 χλμ., ξεκινά από τις πηγές της Ανάβρας και αναπτύσσεται, με τη δημιουργία μονοπατιού, κατά μήκος του ποταμού Ενιπέα²⁹. Ανάμεσα σε αιωνόβια πλατάνια σε διαδρομή πέντε χιλιομέτρων και δίπλα σε πηγές, γεφύρια, παιδικές χαρές και πετρόκτιστη διακόσμηση συναντώνται αναστηλωμένες παραδοσιακές (σαρακατσάνικη καλύβα κ.ά.) και άλλες λαογραφικού χαρακτήρα χρηστικές εγκαταστάσεις (νεροτριβές, μαντάνια και νερόμυλοι, κατασκευές για την επεξεργασία και τον καθαρισμό υφασμάτων με τη βοήθεια του νερού). Γύρω από τις πηγές έχει δημιουργηθεί μικρό υπαίθριο θέατρο. Παράλληλα, κατασκευάστηκαν κέντρα πληροφόρησης (infokiosks) με ενημερωτικές πινακίδες στην ελληνική και αγγλική (*Καραλή 1994, 2002, συνέντευξη Δ. Τσουκαλά*). Έχει εξεταστεί επίσης το ενδεχόμενο της απελευθέρωσης στο πάρκο και ορισμένων ομάδων ζώων, πέραν των συνήθων ειδών εκεί (λαγοί, ελάφια κ.ά.). Το πάρκο χρησιμοποιείται και για την αναβίωση παραδοσιακών εθίμων (το έθιμο της δρυστεύλας, όπου οι νοικοκυραίοι πλένουν ρούχα και χαλιά στα ορμητικά νερά των πηγών). Το μουσείο μπορεί να αποτελέσει επιπλέον ευκαιρία για να εισπράτει η κοινότητα έσοδα, καθώς πολλά σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας, αι-

24. Πρόκειται για το συνέδριο «Το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον της Ανάβρας (Γούρας)», που πραγματοποιήθηκε 31.7-1.8.1993, στην Ανάβρα. Στη συνέχεια, εκδόθηκαν τα Πρακτικά αυτού: *Καραλή Μάχη* (επιμ.) (1994), «Το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον της Ανάβρας (Γούρας)», Πρακτικά Συνεδρίου, 31.7-1.8.1993, Αθήνα, Κοινότητα Ανάβρας Μαγνησίας. Από το συνέδριο αυτό αναδείχθηκαν 21 προτάσεις, οι οποίες στο σύνολό τους υλοποιήθηκαν (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

25. Πιστοποιημένο βιολογικό σφαγείο ευρωπαϊκών προδιαγραφών -το μοναδικό δημόσιο στην Ελλάδα με πιστοποίηση (ISO, HASSP, κωδικός ΕΟΚ) και από τη ΔΗΩ (Οργανισμός Ελέγχου και Πιστοποίησης Βιολογικών Προϊόντων). Το έργο, μετά από μελέτη που υποβλήθηκε, επιδοτήθηκε από το Υπουργείο Γεωργίας με το ποσό των 128.000.000 δρχ. τότε (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

26. Διασταυρώθηκε και από άλλες πηγές στο διαδίκτυο: en.wikipedia.org/wiki/Anavra, www.greescapes.gr/index.php/2010-01-21-16-47-29/landscapescat/48/92-anavra.html

27. Από τον Ιανουάριο έως τον Αύγουστο 2011, το περιβαλλοντικό και πολιτισμικό πάρκο επισκέφθηκαν 69 δημοτικά σχολεία από όλη την Ελλάδα, με σκοπό την περιβαλλοντική εκπαίδευση (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

28. Η περίφραξη έχει σκοπό την παρεμπόδιση της εισόδου των ζώων και συνακόλουθα την ασφάλεια, την αποτροπή της αλλοίωσης του χώρου και την διατήρηση της καθαριότητας του (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

29. Ο ποταμός αυτός πηγάζει από την πηγή της Ανάβρας και περιτρέχει το χωριό. Παλαιότερα, ο χώρος αυτός χρησιμοποιείτο από τους κατοίκους ως πεδίο ρίψης και απόθεσης απορριμμάτων, ψόφρων ζώων κ.ά., υποβαθμίζοντας και απαξιώνοντας το τοπικό περιβάλλον (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

ηά και ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης εκδηλώνουν ενδιαφέρον για επίσκεψη και είχε προβλεφθεί η καθιέρωση συμβολικού εισιτηρίου για τα έξοδα συντήρησής του.

Η κοινότητα Ανάβρας Μαγνησίας έχει επωφεληθεί τα μέγιστα από την ορθολογική αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων και την επένδυση στα συγκριτικά της πλεονεκτήματα (Πίν. 2, 3, 4), ενώ φρόντισε να αποκτήσει και ίδιους αυτοτελείς πόρους, μέσω της εκμετάλλευσης της αιολικής ενέργειας. Κατόπιν αναζήτησης κατάλληλης εταιρίας και ευνοϊκών όρων συνεργασίας, σε συνεργασία με την Ισπανική εταιρεία Gamesa³⁰, η κοινότητα Ανάβρας προέβη στην υλοποίηση αιολικού πάρκου³¹ δυναμικότητας 17,5 MW, ικανού να παράγει ρεύμα για 13.000 νοικοκυριά. Το ρεύμα αγοράζεται από τη ΔΕΗ, ενώ η κοινότητα για τη χρήση του χώρου, που της ανήκει³², εισπράτ-

τει (αναλόγως αιολικού δυναμικού από 50.000-60.000) έως και 100.000 ευρώ κατ' έτος. Με αυτούς τους επιπλέον πόρους η κοινότητα μπορούσε πλέον να συντηρεί απρόσκοπτα το -μοναδικό δημόσιο στην Ελλάδα- κοινοτικό σφαγείο που παρείχε βιολογική γραμμή ευρωπαϊκών προδιαγραφών (*Μαυρομάτης 2011β:80*), το οποίο μάλιστα καλύπτοντας τις ανάγκες και γειτονικών περιοχών (π.χ. Δομοκό Φθιώτιδας, Αημιυρό Μαγνησίας κ.ά.) απέφερε επιπλέον εισόδημα στο χωριό.

Με την σταδιακή επίλυση πρωτίστως όλων των βασικών ζητημάτων υποδομών σε σχέση με τις συγκοινωνίες και τη γεωγραφική απομόνωση του χωριού, και στη συνέχεια τις υποδομές της κτηνοτροφίας, αλλά και της καθημερινής ζωής βελτιώθηκε ουσιαστικά το εισόδημα και η ποιότητα ζωής των κατοίκων της περιοχής με συνακόλουθη την αντιστροφή της έως τότε δημογραφικής παρακμής (Πίν. 2, 3, 4). Η αναστήλωση πέτρινων γεφυριών και εκκλησιών -17ου αι.- όπως και αξιόλογων παραδοσιακών κτιρίων καθώς και η προβολή πολιτιστικών υποδομών και πόλων, έχουν τη συμβολή τους στην αναβάθμιση της εικόνας του οικισμού και στην έλξη επισκεπτών και τουριστών.

Η Ανάβρα παρουσιάζει και τουριστική ανάπτυξη, ωστόσο ο τουρισμός δεν αποτελεί προτεραιότητα για τους κατοίκους της που ασχολούνται με την κτηνοτροφία. Το γεγονός αυτό αφήνει πρόσφορο έδαφος στην ιδιωτική πρωτοβουλία για τη δημιουργία ξενώνων, χώρων εστίασης και άλλων συναφών και συμπληρωματικών υποδομών, στην κλίμακα και το χρώμα της περιοχής. Ωστόσο, ο τομέας της κτηνοτροφίας θα ενισχυθεί έτι περαιτέρω με τη λειτουργία του βιογραφικού μουσείου κτηνοτροφικής ζωής και τη δημιουργία τυποποιητηρίων κτηνοτροφικών προϊόντων.

Ο προγραμματισμός του υδροηλεκτρικού πάρκου³³, από το νερό των πηγών της Ανάβρας, αποσκοπούσε και σε εισροή εσόδων (100.000 ευρώ), ενώ μεγάλης κοινωνικής συμβολής αναμένεται να είναι η εγκατάσταση συστήματος τηλεθέρμανσης, δηλαδή παροχής από κεντρικό λέβητα μέσω αγωγών σχεδόν δωρεάν κεντρικής θέρμανσης για όλο το χωριό, με την αξιοποίηση της καύσης βιομάζας³⁴ (κοπριές των ζώων³⁵, ξερά φύλλα, άχυρο κ.ά),

30. Το αιολικό πάρκο «Αιολοράχη», στα όρια της Κοινότητας Ανάβρας Ν. Μαγνησίας, ονομαστικής ισχύος 17 MW, εγκαινιάστηκε την 16.9.2006. Είναι το πρώτο στην Περιφ. Θεσσαλίας και το υψηλότερο πάρκο σε όλη την Ελλάδα, με μέγιστο υψόμετρο 1.652 μ. Η εκτιμώμενη παραγωγή ενέργειας είναι 38,180 MWh ετησίως, ενέργεια που ισοδυναμεί με την ηλεκτρική κατανάλωση περίπου 13.000 νοικοκυριών. Με τη λειτουργία του αποφεύγεται η εκπομπή στην ατμόσφαιρα 38.000 τόνων διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) καθώς και άλλων αερίων ρύπων, με αποτέλεσμα την σημαντική συμβολή του έργου και του φαινομένου του θερμοκηπίου. Η εταιρία δραστηριοποιείται στο χώρο των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και συγκεκριμένα στην ανάπτυξη και υλοποίηση αιολικών πάρκων, καθώς και στην κατασκευή και πώληση ανεμογεννητριών. Στην Ελλάδα από το 1999, ενεργοποιείται στην ανάπτυξη Αιολικών Πάρκων, στην επιβίβαση της κατασκευής των αδειοδοτημένων Αιολικών Πάρκων και στις πωλήσεις ανεμογεννητριών. Τοπικά νέα (Αημιυρού) www.lateam.gr/forum/f38/stis-16-9-06-egkainiazetai-aioliko-parko-tis-anavras-864/

31. Πριν τον προγραμματισμό αιολικού πάρκου ο πρ. Κοινοτάρχης Ανάβρας είχε συμβουλευθεί τη Greenpeace και αφού επιβεβαίωσε τη μη διακινδύνευση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, προέβη στη λήψη της αντίστοιχης απόφασης συνεκτιμώντας ως οφέλη τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, την απορρύπανση του περιβάλλοντος, τον προσπορισμό εσόδων στην κοινότητα και τη λήψη καθαρής ενέργειας. Μετά το γνωστό τραγικό συμβάν στη Φουκουσίμα της Ιαπωνίας (έκρηξη στον πυρηνικό σταθμό με πολυπληρεις συνέπειες, 12.3.2011) πολλαί, ευρωπαϊκά κυρίως κράτη, αποφάσισαν την κατάργηση των πυρηνικών αντιδραστήρων και την κάλυψη των αναγκών από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Χαρακτηριστικά, η Γερμανία ανακοίνωσε την κατάργηση, το 2025, των περισσότερων πυρηνικών αντιδραστήρων και το ποσοστό 50-80% κάλυψης των αναγκών με αιολική ενέργεια. Ασφαλώς θα μπορούσε να προηγηθεί η Ελλάδα, που διαθέτει όλα τα απαιτούμενα πλεονεκτήματα. Βασικό μειονέκτημα αποτελεί το γραφειοκρατικό σύστημα, αποτέλεσμα του οποίου ήταν έως πρόσφατα η απαίτηση χρόνου 4 ετών για τη λήψη άδειας εγκατάστασης και κατασκευής αιολικού πάρκου. Στην Τουρκία η αντίστοιχη χρονική απαίτηση είναι 6 μήνες, στο Βέλγιο 1 έτος κ.λπ. (Συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

32. Ν 3463/2006 «Κύρωση του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων», ΦΕΚ Α' 114/8.6.2006, Άρθρο 157: 1. Τα έσοδα είναι τακτικά και έκτακτα. Τακτικά έσοδα είναι αυτά που προέρχονται: α) Από θεσμοθετημένους υπέρ αυτών πόρους. β) Από τα εισοδήματα της κινητής και ακίνητης περιουσίας. γ) Από ανταποδοτικά τέλη και δικαιώματα. δ) Από φόρους, τέλη, δικαιώματα και εισφορές και ε) από τοπικά δυνητικά τέλη, δικαιώματα και εισφορές. Έκτακτα έσοδα είναι αυτά που προέρχονται: α) Από δάνεια, δωρεές, κληροδοτήματα και κληρονομίες. β) Από διάθεση, εκποίηση και εν γένει εκμετάλλευση περιουσιακών στοιχείων. γ) Από συμμετοχή σε επιχειρηματική δραστηριότητα κατά τις ειδικότερες διατάξεις του παρόντος. δ) Από τα κάθε είδους πρόστιμα ή άλλες διοικητικές κυρώσεις και ε) Από κάθε άλλη πηγή.

33. Με χρήση του 70% του νερού του Ενιπέα το χειμώνα και χωρίς να χρειάζεται να λειτουργεί το καλοκαίρι.

34. Η λειτουργία του βασίζεται στην ανάμειξη της κοπριάς των ζώων (που προκαλεί ρύπανση) και των κλαδιών των δένδρων (που με τους μύκητες προκαλούν προβλήματα στην ανάπτυξη). Το πρόγραμμα περιλαμβάνει χρήση του μίγματος σε έναν κεντρικό λέβητα, στο επάνω μέρος του χωριού, ο οποίος θα παράγει ζεστό νερό και μέσω υπόγειων αγωγών από τις οδούς της Ανάβρας, θα διανέμεται σε όλα τα κτίρια, ώστε τον χειμώνα να διαθετούν όλο το εικοσιτετράωρο ζεστό νερό και θέρμανση. Η μελέτη εκπονήθηκε σε συνεργασία με το ΤΕΙ Δυτ. Μακεδονίας (με έδρα την Κοζάνη) και εγκρίθηκε από την Περιφέρεια Θεσσαλίας (www.enet.gr/?i=news.el.article&id=104226).

35. Εναλλακτική λύση για την αξιοποίηση της βιομάζας ήταν η κομποστοποίηση βιολογικής κοπριάς (με 250 ευρώ τον τόνο) από την εκμετάλλευση των «κοπροσωρών» κτηνοτροφικών μονάδων, αλλά όπως εκτίμησε ο πρ. Κοινοτάρχης, αυτό μόνο ιδιώτης (εταιρία) είχε τη δυνατότητα να το εφαρμόσει και όχι η ολιγάριθμη ομάδα της κοινοτικής Αρχής. Έτσι, ο ίδιος στράφηκε στη λύση της τηλεθέρμανσης με βιομάζα ως καύσιμη ύλη, με σκοπό την απορρύπανση και την

με προϋπολογισμό 1.700.000 ευρώ (από ευρωπαϊκά κονδύλια) και με μελέτη από το ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας³⁶.

Σημαντικής κοινωνικής συμβολής θεωρείται το πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι» για την εξιπηρέτηση ασθενικών ατόμων και μοναχικών ηλικιωμένων, όπως και το Γηροκομείο που προβλέφθηκε με πισίνα, ώστε να παρέχει ανέσεις και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες (υγείας, ευεξία κ.ά.) στους φιλοξενούμενους.

πράσινη ανάπτυξη, ενώ ακόμη θεωρεί αποτελεσματική την τηλεθέρμανση με φωτοβολταϊκά και ηλιακά κάτοπτρα. Τηλεθέρμανση στην Ελλάδα υπάρχει στην Κοζάνη, την Πτολεμαίδα και την Μεγαλόπολη από το νερό της ΔΕΗ, αλλά με λιγνίτη και πετρέλαιο, δηλαδή μη φιλική στο περιβάλλον (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

36. Σχετ. δημοσίευμα αποτυπώνει τον τρόπο λειτουργίας και τις εκτιμήσεις της συμβολής του έργου: «Την 12.2.2009, στο ΤΕΙ Κοζάνης υπεγράφη από τον Πρόεδρο της Κοινότητας Ανάβρας Μαγνησίας κ. Δ. Τσουκαλά και τον Πρόεδρο του ΤΕΙ κ. Γκανιάσο Στέργιο σύμβαση, με την οποία ανατίθεται η σύνταξη μελέτης τηλεθέρμανσης για τον οικισμό της Ανάβρας. Στη συγκεκριμένη μελέτη, που θα εκπονηθεί από ομάδα με επικεφαλής τον Καθ. Ι. Καρμάλη, θα γίνει προσπάθεια ενσωμάτωσης τόσο των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) όσο και της βιομάζας γενικότερα στην παραγωγή ενέργειας, με γνώμονα το σεβασμό στο περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη. Αυτό θα επιτευχθεί με τρεις τρόπους: Α. Στην Κοινότητα Ανάβρας υπάρχει σημαντικό ζωικό κεφάλαιο. Συγκεκριμένα, εκτρέφονται πάνω από 5.000 βοειδή, πάνω από 15.000 αιγοπρόβατα και 6.000 περίπου χοιρινά. Τα ζωικά απορρίμματα όλου αυτού του πληθυσμού, τα οποία σήμερα ρυπαίνουν τον υδροφόρο ορίζοντα και τα ρέματα, αποτελούν θαυμάσια πρώτη ύλη για τις ανάγκες θέρμανσης της κοινότητας. Θα αναπτυχθούν συστήματα επεξεργασίας και ξήρανσης για την κατάλληλη χρήση των ζωικών αυτών απορριμμάτων. Με τον τρόπο αυτό θα λυθεί το σοβαρότατο πρόβλημα της ρύπανσης που σήμερα υπάρχει. Β. Επίσης η Κοινότητα Ανάβρας διαθέτει δάση συνολικής έκτασης 61.000 στρ. Μέσω της μελέτης θα αναπτυχθεί σύστημα συλλογής, επεξεργασίας και καύσης υπολειμμάτων ξυλείας (wood pellets). Συγκεκριμένα, θα συλλέγονται κλαδιά δένδρων, αλλά και όλα τα υπολείμματα ξύλου από τα δάση, θα επεξεργάζονται, θα μορφοποιούνται σε μικρικέςτα ακολούθως, θα οδηγούνται στο σύστημα καύσης του συστήματος τηλεθέρμανσης. Με αυτή τη διαδικασία θα επιτυγχάνουμε τόσο τον καθαρισμό και την προστασία του δάσους από ενδεχόμενες πυρκαγιές, όσο και την εκμετάλλευση της σημαντικής ποσότητας βιομάζας που αυτό παρέχει για τις ανάγκες θέρμανσης του οικισμού. Γ. Τέλος, θα αναπτυχθεί ένα ηλιοθερμικό σύστημα με την ανάπτυξη συστοιχίας κατάλληλων ηλιακών συλλεκτών, μέσω του οποίου θα γίνεται προθέρμανση του νερού το οποίο στη συνέχεια θα οδηγείται στο προαναφερόμενο σύστημα καύσης. Με αυτόν τον τρόπο θα γίνεται αξιοποίηση και της ηλιακής ενέργειας, με αποτέλεσμα να επιτυγχάνουμε σημαντική αύξηση της απόδοσης του όλου συστήματος. Με την ανάπτυξη του συγκεκριμένου συστήματος τηλεθέρμανσης επιδιώκεται: α) Η χρήση όλων των ανανεώσιμων μορφών ενέργειας που διαθέτει η περιοχή για τις ανάγκες θέρμανσης της κατά τους χειμερινούς μήνες. β) Η απεξάρτηση ή η όσο το δυνατόν μικρότερη εξάρτηση της περιοχής από συμβατικά καύσιμα και κυρίως, το πετρέλαιο. γ) Η μείωση των εκπεμπόμενων ρύπων από τα συμβατικά συστήματα καύσης και το κυριότερο, δ) η μείωση σε μεγάλο βαθμό των οικογενειακών δαπανών για τη θέρμανση, μιας και οι κάτοικοι της Ανάβρας θα πληρώνουν ένα συμβολικό ποσό γι' αυτό, πολύ μικρότερο από αυτό που σήμερα δαπανούν» (Ανάβρα: Ένα ορεινό χωριό «νίκησε» την οικονομική κρίση! http://thesecretrealthub.blogspot.com/2011/01/blog-post_2879.html#ixzz1DJsXCPw).

Με σκοπό τη διατήρηση του έργου της κοινότητας στους τομείς του φυσικού, πολιτιστικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος, τον Αύγουστο του 2010 (αρ. καταχώρησης 3865/2010 Πρωτοδικείου Βόλου), ιδρύθηκε η αστική μη κερδοσκοπική εταιρία «Εθελοντική Οργάνωση Ανάβρας Μαγνησίας για το Περιβάλλον, την Αειφορία και τον Πολιτισμό» με τον διακριτικό τίτλο «ΑΝΑΒΡΑ-ΖΩ» από επτά μέλη - εταίρους, μεταξύ των οποίων και μέλη και εργαζόμενοι στην πρώην κοινοτική αρχή³⁷.

37. Οι βασικοί σκοποί της εταιρίας είναι: 1) Η προστασία (διατήρηση, βελτίωση και αποκατάσταση) του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος της Ανάβρας και της ευρύτερης περιοχής -και όχι μόνο- σύμφωνα με τις αρχές της αειφορίας. Ιδιαίτερη φροντίδα θα υπάρξει για την ανάπτυξη και καλλιέργεια οικολογικής συνείδησης και ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης και κυρίως των παιδιών σε ζητήματα περιβαλλοντικά. 2) Η διαφύλαξη και ανάπτυξη της πολιτιστικής και πολιτισμικής κληρονομιάς (ιστορία, μνημεία και τοποθεσίες, πολιτισμικά προϊόντα, θεσμοί και εκδηλώσεις). 3) Παράλληλα και προκειμένου να επιτευχθούν τα παραπάνω ένας τρίτος βασικός στόχος της εταιρίας είναι: Η καλλιέργεια συμπεριφορών και πολιτικών διαχείρισης, καθώς και ο συντονισμός ενεργειών και κινητοποιήσεων ενάντια σε επιλογές με δυσμενή αντίκτυπο σε θέματα περιβάλλοντος και πολιτισμού. Συγκεκριμένα, η δράση της εταιρείας για την ευόδωση των σκοπών της στην Ανάβρα και τη γύρω περιοχή αναφέρεται: α) Στις πηγές Ανάβρας και το Περιβαλλοντικό Πολιτισμικό Πάρκο «Γούρα», β) Στο Αιολικό Πάρκο Αιολογράφης, γ) Στα αναρχικά πεδία και τα καταφύγια θηραμάτων, δ) Στο Λαογραφικό Μουσείο Κτηνοτροφικής Ζωής Ανάβρας Μαγνησίας, ε) Στην Κοινοτική Βιβλιοθήκη Ανάβρας (Βιβλιοθήκη Δημ. Αντωνίου, Πτέρυγα Ματίκα), στ) Στους αρχαιολογικούς χώρους (Κάστρο Μόριας, Γρινιάς κ.ά.) και τα διατηρητέα μνημεία (εκκλησίες, γεφύρια), ζ) καθώς και σε ό,τι άλλο σχετίζεται με τα αναφερόμενα στις παρ. 1, 2 και 3 (Αναβρα-ζω www.anavra-zo.gr/index.php). Για την εκπλήρωση των στόχων της η εταιρία προβαίνει σε πολλές και διάφορες δραστηριότητες, όπως: 1) τη συμμετοχή σε αναπτυξιακά προγράμματα (εθνικά και ευρωπαϊκά) προστασίας και αποκατάστασης του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος. 2) τη συνεργασία και συμμετοχή με άλλους φορείς (ΟΤΑ, Περιφέρεια, Υπουργεία κ.ά.) σε μελέτες, έρευνες και προγράμματα με τους παραπάνω σκοπούς, 3) τη συνεργασία με ερευνητικά κέντρα, πανεπιστημιακά και τεχνολογικά ιδρύματα της χώρας και του εξωτερικού, καθώς και με περιβαλλοντικές οργανώσεις, 4) την υποστήριξη των ΟΤΑ, των επιχειρήσεων των ΟΤΑ, των συνεταιρισμών και άλλων φυσικών ή νομικών προσώπων και την ενθάρρυνση τοπικών πρωτοβουλιών σε θέματα σχετικά με τους σκοπούς της εταιρείας, 5) την υποστήριξη και προώθηση πρωτοβουλιών σε θέματα πράσινης ανάπτυξης (αγροτουρισμός, εναλλακτικός τουρισμός, παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ κ.ά.), 6) την ενημέρωση και διαφώτιση του κοινού, καθώς και την εκπαίδευση - επιμόρφωση των μελών της εταιρείας (τακτικών και αρωγών), σε θέματα περιβάλλοντος και πολιτισμού, 7) τη διοργάνωση και διεξαγωγή συνεδρίων, σεμιναρίων, συμποσίων, ξεναγήσεων, εκδρομών, κύκλων μαθημάτων, δημοσίων συγκεντρώσεων και εκθέσεων που στόχο έχουν την προώθηση των σκοπών της εταιρείας, 8) την παραγωγή υλικού σχετικού με όλα τα παραπάνω (έκδοση εντύπων, προβολή στο διαδίκτυο, cd rom, τράπεζες δεδομένων κ.ά.), 9) (Αναβρα-ζω www.anavra-zo.gr/index.php).

Πίνακας 2

Ανάβρα Μαγνησίας πριν και μετά την πράσινη ανάπτυξη και τις παρεμβάσεις ποιότητας ζωής		
Τομείς παρέμβασης	Πριν	Μετά
Δημογραφία	Δημογραφική παρακμή: γήρανση και συρρίκνωση του πληθυσμού. Ανεργία των νέων και φυγή τους προς τα μεγάλα αστικά κέντρα. Μη ελκυστικός τόπος για νέους κατοίκους.	Δημογραφική ακμή, επιστροφή των νέων στο χωριό, αύξηση του πληθυσμού, ζήτηση για νέες κατοικίες. Μηδενική ανεργία και εγκληματικότητα, προσέλκυση νέων (μ.ο. 40 ετών) και επιστημόνων.
Υγεία και υγιεινή	Σταβιλισμός ζώων εντός οικισμού σε συνάφεια με τους κατοίκους. Με συνέπειες στην υγεία των κατοίκων.	Απομάκρυνση ζώων από τον οικισμό με μετεγκατάστασή τους σε 3 σύγχρονα βιολογικά κτηνοτροφικά πάρκα.
	Προβλήματα στον τομέα της υγιεινής και της καθαριότητας, έξαρση ασθενειών, όπως ο μελιταιός πυρετός.	Αντιμετώπιση αιτιών - απομάκρυνση ζώων από τον οικισμό. Επίτευξη καθαριότητας και τακτικής συντήρησής της.
	Ανυπαρξία έστω χώρου ανεξέλεγκτης ταφής απορριμμάτων (ΧΑΔΑ).	Δημιουργία οργανωμένου χώρου υγειονομικής ταφής απορριμμάτων (ΧΥΤΑ).
Κοινωνικές υποδομές	Ανύπαρκτες υποδομές σε θέματα υγείας, παιδείας, πολιτισμού και αθλητισμού. Προβλήματα στον τομέα της υγιεινής και της καθαριότητας, έξαρση ασθενειών, όπως ο μελιταιός πυρετός.	Επίλυση ζητημάτων υγείας και παιδείας: δωρεάν παροχή στέγης, χωρίς επιβάρυνση για λογαριασμούς ρεύματος, νερού και τηλεφώνου, για το δάσκαλο και το γιατρό. Εφαρμογή συστήματος τηλεϊατρικής. Ίδρυση Κέντρου Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ). Δημιουργία αθλητικών εγκαταστάσεων, κλειστό γυμναστήριο πλήρως εξοπλισμένο (δωρεάν για δημότες), γήπεδο ποδοσφαίρου και μπάσκετ, διώροφος χώρος στάθμευσης στην κεντρική πλατεία για δωρεάν στάθμευση αυτοκινήτων. Ίδρυση παιδικής βιβλιοθήκης, κέντρου δημιουργικής απασχόλησης παιδιών.
	Ανυπαρξία δημόσιων κοινοχρήστων χώρων - πλατειών.	Κατασκευή κοινοχρήστων χώρων -πλατειών, πλατωμάτων, κρηνών κ.ά.
	Ανάγκη παροχής στέγης σε ακτήμονες και νέους δημότες.	Χορήγηση οικοπέδων σε ακτήμονες και νέους δημότες για ανοικοδόμηση οικίας (σύμφωνα με ΚΔΚ).
	Ανάγκη μετεγκατάστασης κτηνοτρόφων σε πιο κατάλληλη περιοχή του οικισμού.	Τοπογραφική και χωροταξική μελέτη και διανομή οικοπεδικών ιδιοκτησιών (άνω των 4 στρ. έκαστη) με πρόσβαση σε οδό και σε ύδρευση και μετεγκατάσταση κτηνοτρόφων.
	Ανάγκη φροντίδας μοναχικών ηλικιωμένων.	Λειτουργία προγράμματος «Βοήθεια στο σπίτι» για μοναχικούς ηλικιωμένους.
Τεχνικές υποδομές	Ελλείψεις σε βασικές τεχνικές υποδομές.	Οδοποιία, κατασκευή γεφυρών κ.ά.
	Καταστροφέν δίκτυο ύδρευσης.	Επισκευή και επέκταση του δικτύου ύδρευσης.
Πρόσβαση - συγκοινωνιακό δίκτυο	Γεωγραφική - συγκοινωνιακή απομόνωση: ανυπαρξία οδικού δικτύου προς και από το χωριό (χωματόδρομοι). Ολική ανυπαρξία οδικού δικτύου εντός του χωριού (χωματόδρομοι).	Άρση της γεωγραφικής απομόνωσης: κατασκευή οδικού δικτύου εντός και από/προς το χωριό, προμήθεια συστήματος εκκιοτισμού.
Προστασία φυσικού περιβάλλοντος	Δασικές πυρκαγιές εξ αιτίας της κτηνοτροφίας.	Εκμηδένιση των δασικών πυρκαγιών εξ αιτίας της κτηνοτροφίας.

Προστασία πολιτιστικού περιβάλλοντος	Παραμέληση δομημένου πολιτιστικού περιβάλλοντος.	Αναστήλωση πέτρινων γεφυριών και εκκλησιών 17ου αι., προβολή πολιτιστικών υποδομών κ.ά.
Αξιοποίηση και ανάδειξη οικιστικού περιβάλλοντος	Παραμέληση οικιστικού περιβάλλοντος, απαξιωμένα και εγκατελειμένα κτίρια.	Αναπλάσεις συνόλων, βελτιωτικές επεμβάσεις κτιρίων, ανοικοδόμηση νέων στην αισθητική του οικισμού.
Συγκριτικά πλεονεκτήματα	Υδάτινοι πόροι, περιβάλλον και κτηνοτροφία, αναξιοποίητα.	Αξιοποίησή τους για την πράσινη ανάπτυξη του οικισμού.
Ανάπτυξη τεχνολογίας - καινοτομιών	Έλλειψη πρωτοβουλιών και ενδιαφέροντος.	Συνεργασία με ΑΕΙ, ΤΕΙ και ερευνητικά κέντρα.
Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας	Κοπροσωροί βοειδών μόλυναν το νερό. Μην αξιοποίηση βιομάζας για παραγωγή ενέργειας.	Τηλεθέρμανση από βιομάζα (κοπριές ζώων, κλαδιά δένδρων -καινοτομία).
	Μην αξιοποίηση ηλιακού δυναμικού για παραγωγή ενέργειας.	Τηλεθέρμανση (με εγκαταστάσεις εκτός οικισμού) από φωτοβολταϊκά και ηλιακά κάτοπτρα.
	Μην αξιοποίηση αιολικού δυναμικού για παραγωγή ενέργειας.	Δημιουργία αιολικών πάρκων (το υψηλότερο στην Ελλάδα: υψόμετρο 1.650 μ.).
	Μην αξιοποίηση υδάτινων πόρων για παραγωγή ενέργειας.	Υδροκίνηση από μικρό υδροηλεκτρικό εργοστάσιο με χρήση του 70% του νερού του Ενιπέα.
Κτηνοτροφική παραγωγή - προαγωγή καινοτομιών και πιστοποιήσεων	Δεν υπήρχε παραγωγή γάλακτος.	Παραγωγή γάλακτος και βιολογικής φέτας ονομασίας προέλευσης που εξάγεται στη Γερμανία.
	Μην ανάπτυξη εγχώριας παραγωγής.	Παραγωγή κρέατος ονομασίας προέλευσης και προμήθευση αγορών Καρδίτσας, Τρικάλων, Βόλου, Αθήνας κ.ά.
	Στασιμότητα κτηνοτροφικής απασχόλησης - αδιαφορία για καινοτομίες και ανάπτυξη.	Πρωώθηση βιολογικής κτηνοτροφίας.
	Παντελής έλλειψη τεχνολογίας στις σύγχρονες μεθόδους κτηνοτροφίας.	Οργανωμένη και ανταγωνιστική κτηνοτροφική παραγωγή με πολύ υψηλές οικονομικές αποδόσεις. Βελτίωση ποιμνιοστασιών και παροχέτευση νερού σε αυτά. Πιστοποιημένο βιολογικό σφαγείο ευρωπαϊκών προδιαγραφών -το μοναδικό δημόσιο στην Ελλάδα (ISO, HASSP, κωδικός ΕΟΚ).
Διαφήμιση οικισμού - προσέλκυση και προώθηση τουρισμού	Έλλειψη πρωτοβουλιών και ενεργειών τουριστικής προσέλκυσης, διαφήμισης - προώθησης.	Δημιουργία συνεδριακού κέντρου, λασογραφικού μουσείου κτηνοτροφικής ζωής, Πάρκου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, με φιλοξενία εκδηλώσεων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης - επισκέψεις σχολείων. Στην ευρύτερη περιοχή καταφύγιο θηραμάτων και τρία αναρριχητικά πεδία. Έκδοση χαρτών, πρακτικών συνεδρίων, ιστορίας του χωριού.
Εθελοντική δράση για το περιβάλλον, την αειφορία και τον πολιτισμό	Έλλειψη σχετικών πρωτοβουλιών και ενεργειών.	Συστηματική εθελοντική βάση και μέριμνα για το περιβάλλον και τον πολιτισμό. Ακολούθησε η ίδρυση (Αύγ. 2010) αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας «Εθελοντική Οργάνωση Ανάβρας Μαγνησίας για το Περιβάλλον, την Αειφορία και τον Πολιτισμό» με τον διακριτικό τίτλο «ΑΝΑΒΡΑ-ΖΩ» (εθελοντισμός σε καθαριότητα, προστασία δάσους κ.ά.).

Οικονομική κατάσταση - Ποιότητα ζωής	Οικονομική παρακμή, πολύ χαμηλά εισοδήματα από την κτηνοτροφία. Μη αποδοτική σχέση μεταξύ του χρόνου εργασίας και του ύψους εισοδημάτων. Υποβαθμισμένη έως πολύ κακή ποιότητα ζωής.	Οικονομική ανάπτυξη, κατακόρυφη αύξηση των εισοδημάτων από την κτηνοτροφία, με παράλληλη μείωση του χρόνου εργασίας. Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Πρωτοπόρος κοινότητα σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, πόλος καινοτομίας και παράδειγμα προς μίμηση στην τοπική-πράσινη ανάπτυξη. Κατακόρυφη άνοδος του βιοτικού επιπέδου. Η οικονομική κρίση δεν έχει επηρεάσει ακόμα την Ανάβρα (Αύγ. 2011).
Ανάπτυξη και ευμάρεια οικισμού και κατοίκων	Μηδενική απορρόφηση κοινοτικών κονδυλίων. Μηδενικά έσοδα για την κοινότητα. Μηδενικές παροχές από την κοινότητα.	Κοινότητα - πρότυπο στην απορρόφηση κοινοτικών κονδυλίων (100% απορρόφηση). Η οικονομική κατάσταση της κοινότητας είναι πλεονασματική λόγω της συνετής διαχείρισης και των εσόδων από την πράσινη ανάπτυξη. Η δημιουργία αιολικού πάρκου 17,5 MW παρέιχε πρόσθετα και μεγάλα έσοδα για την κοινότητα. Δωρεάν παροχές -ή με συμβολικό τίμημα- στους κατοίκους από την κοινότητα.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία Π. Μαυρομμάτης από τα δεδομένα συνέντευξης Δ. Τσουκαλά (Μαυρομμάτης 2011: 81) - Συμπλ. επεξεργασία Ε. Σταματίου.

4. Πρωτοβουλίες, επεμβάσεις και μοντέλο πολιτικής επικοινωνίας

Κυρίαρχο ρόλο στην επίτευξη της μεταμόρφωσης της Ανάβρας σε πρότυπο ανάπτυξης διαδραμάτισε η μεθοδική, συστηματική και οργανωμένη διαχείριση όλων των εκκρεμών ζητημάτων, μέσω της χάραξης στρατηγικού σχεδιασμού, θέσης προτεραιοτήτων, στόχων και αναπτυξιακού οράματος. Όλα τα παραπάνω κάθε άλλο παρά εύκολα υπήρξαν στην υλοποίησή τους, ενώ σημειώθηκαν αντιδράσεις, αμφιβολίες και δυσπιστία από πλευράς των κατοίκων, απέναντι στα σχέδια εκσυγχρονισμού, ανάπτυξης και ανάδειξης της Ανάβρας και χρειάστηκε ιδιαίτερη υπομονή και επιμονή για την ανατροπή οπισθοδρομικών -αλλά ευρύτατα και ισχυρά παγιωμένων- αντιλήψεων και νοοτροπίας (Μαυρομμάτης 2011β: 823-85). Τα πρώτα ποσοτικά και μετρήσιμα (αύξηση μέσου καθαρού εισοδήματος από 10.000 σε 30-40.000 έως 140.000 ευρώ κατ' έτος, πολλαπλασιασμός της παραγωγής γάλακτος και άλλων κτηνοτροφικών προϊόντων κ.ά.), αλλά και ποιοτικά αποτελέσματα (μείωση του κόπου των κτηνοτρόφων, ευεπηρεπισμός του χωριού, εξάλειψη ασθενειών, κατασκευή οδικού δικτύου, αποκατάσταση δικτύου ύδρευσης κ.ά.) οδήγησαν σε αποδοχή του προγράμματος και του σχεδιασμού του πρώην κοινοτάρχη, αλλά και του ίδιου προσωπικά, κυρίως ως προς τις προθέσεις, τις ικανότητες και τις μεθόδους δυνατότητές του, όπως και της ομάδας συνεργατών του.

Από τη διερεύνηση της περίπτωσης της Ανάβρας απομυθοποιούνται ευρύτερα διαδεδομένες αντιλήψεις γύρω από τους ΟΤΑ, όπως η ανεπάρκεια πόρων και προσωπικού. Τουλάχιστον μέχρι τη συγκυρία της οικονομικής κρίσης υπήρχαν σημαντικοί διαθέσιμοι πόροι για τα αναπτυξιακά

έργα της αυτοδιοίκησης. Επίσης, καταρρίπτεται και ο μύθος των ανεπαρκώς στελεχωμένων σε προσωπικό υπηρεσιών, που εξ αυτού δεν μπορούν να φέρουν εις πέρας την αποστολή τους. Η επιτυχία της Ανάβρας βασίστηκε στην εργασία μιας κοινοτικής υπαλλήλου, του προέδρου και της συζύγου του, αρχιτέκτονος μηχανικού, Καθηγήτριας ΕΜΠ, η οποία προσέφερε αμισθί τις υπηρεσίες της στην κοινότητα (εκπόνηση μελετών και επίβλεψη έργων) (Πίν. 4).

Κλειδί της επιτυχίας λοιπόν στην Ανάβρα υπήρξε τόσο η σύμπνοια γύρω από ένα κοινό αναπτυξιακό όραμα και η διάθεση για προσφορά στην τοπική κοινωνία, όσο και η εμπέδωση σχέσεων εμπιστοσύνης μέσω της υλοποίησης των προεκλογικών υποσχέσεων. Σημαντικό ως προς το τελευταίο, είναι η μη εμπλοκή προσωπικού ή και κομματικού οφέλους ή συσχέτισης για τον εκάστοτε αιρετό στην Αυτοδιοίκηση (Μαυρομμάτης 2011β:82).

Σε ό,τι αφορά την εμπλοκή της δημόσιας διοίκησης αναφορικά με τις αρμοδιότητές της, προέκυψε ότι παρά τις χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες, δεν σημειώθηκε άρνηση συνεργασίας από τις επιμέρους αρμόδιες υπηρεσίες, μετά μάλιστα τη συστηματική του ενεργοποίηση και την επιδίωξη υλοποίησης του αναπτυξιακού του προγραμματισμού. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μάλιστα, υπήρξε ιδιαίτερη προθυμία για βοήθεια και ένθερμη υποστήριξη σε παροχή πληροφοριών και εξεύρεση εναλλακτικών λύσεων ή πηγών κονδυλίων από πλευράς στελεχών της δημόσιας διοίκησης (υπουργεία ή τοπικές υπηρεσίες), μετά από την επίμονη αναζήτηση και το έντονο ενδιαφέρον που επιδείκνυε για την ανάπτυξη του τόπου, αλλά και την κατάρτιση που είχε αποκομίσει από την συνεχή διά του έντυπου και ηλεκτρονικού τύπου πληροφόρηση για τις δυνατότητες και διαφόρων τύπων παροχές σε ΟΤΑ.

Κομβικός αναδεικνύεται, ο ρόλος της επικοινωνίας των κοινοτικών αρχών με τον τοπικό πληθυσμό. Η επικοινωνία αυτή εκτεινόταν σε τομείς όπως: ενημέρωση, ενθάρρυνση, υποστηρικτική καθοδήγηση, παροχή εκπαίδευσης και τεχνογνωσίας μέσω της πρόσκλησης ειδικών και εμπειρογνομώνων και λήψη αποφάσεων με διαφανείς και ανοικτές διαδικασίες. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι διάυλοι αυτής της επικοινωνίας δεν πρέπει να θεωρηθούν καθόλου δεδομένοι και ανοικτοί εξ αρχής. Απαιτήθηκε συστηματική και επαναλαμβανόμενη προσπάθεια για τη μετάδοση των πιο απλών μηνυμάτων προς ένα κοινό, αρχικά, πολύ επιφυλακτικό. Οι λόγοι πολλοί και εν μέρει προφανείς και συνήθεις των μικρών κοινωνιών: άγνοια, εσωστρέφεια, καχυποψία και φοβικότητα απέναντι στην καινοτομία και τα πρόσωπα εκτός του «κύκλου» τους (Μαυρομμάτης 2011β: 83).

Η νέα κοινοτική αρχή είχε να αντιμετωπίσει τέτοιου είδους προβλήματα τόσο πριν την εκλογή της, όσο και με την ανάληψη των καθηκόντων της. Ο ίδιος ο Πρόεδρος, όντας ετεροδημότης, χωρίς άμεση σχέση με την κτηνοτροφία, χρειάστηκε να καταβάλει μεγάλες προσπάθειες προκειμένου να συνάψει σχέσεις εμπιστοσύνης και ανοικτής επικοινωνίας με τον τοπικό πληθυσμό. Αρχικά, ο συνδυασμός του οποίου ο ίδιος ηγείτο ως υποψήφιος κοινοτάρχης στηρίχθηκε στους υπόλοιπους ετεροδημότες του χωριού και στη συνέχεια κατόρθωσε να κερδίσει την εμπιστοσύνη μέρους του πληθυσμού, με προεκλογική εκστρατεία «από πόρτα σε πόρτα» (σε περίπου 180 σπίτια) και με προσωπική επικοινωνία, τα οποία συνέβαλαν στην εκλογή του.

Το δύσκολο πλέον ήταν να πείσει τους μόνιμους κατοίκους να αλλιάξει η παγιωμένη νοοτροπία και αντίληψη σε σχέση με την κτηνοτροφία και τις δυνατότητες βελτίωσης του βιοτικού τους επιπέδου. Για τον σκοπό αυτό αξιοποιήθηκε ο θεσμός της δημόσιας ανοικτής διαβούλευσης, της «λαϊκής συνέλευσης»³⁸ (όπως άλλωστε προβλέπεται από τον Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων)³⁹, προκειμένου να τεθούν στην ημερήσια διάταξη θέματα ανάπτυξης και ποιότητας ζωής, με πρωταρχικό μέλημα των πρώτων συνελεύσεων, την απομάκρυνση των ζώων από το χωριό και τη μετεγκατάστασή τους σε σύγχρονα κτηνοτροφικά πάρκα. Τη δυσκολία αυτού του εγχειρήματος αντιπροσωπεύει το πλήθος των 13 «λαϊκών συνελεύσεων»,

38. Στην πρώτη συνέλευση ο κοινοτάρχης μετά την εισήγησή του κάλεσε τους κατοίκους του χωριού να αναπτύξουν τις απόψεις τους και κυρίως ως προς το μέλλον της κτηνοτροφίας του τόπου (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

39. Ν 3463/2006 Κύρωση του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων, ΦΕΚ Α' 114/8.6.2006, Μέρος έκτο - Τοπική Δημοκρατία, άρθρ. 214. Συμμετοχή στις τοπικές υποθέσεις: 1. Οι δημοτικές και κοινοτικές αρχές προωθούν τη λαϊκή συμμετοχή στις τοπικές υποθέσεις, την ευαισθητοποίηση και οργάνωση των δημοτών και κατοίκων για την έρευνα, τον εντοπισμό, την καταγραφή και την επίλυση των τοπικών προβλημάτων και αναγκών των κατοίκων των τοπικών ή δημοτικών διαμερισμάτων και μεμονωμένων συνοικιών κάθε Δήμου ή Κοινότητας.

προϊόν των οποίων κατέστη σταδιακά η κατανόηση του σχεδιασμού και η συναίνεση του τοπικού πληθυσμού (Μαυρομμάτης 2011β: 83).

Τελικά, μετά από πολλές και επίπονες συζητήσεις και διαφωνίες το όλο εγχείρημα άρχισε να υλοποιείται χάρη στην αμοιβαία εκπόνηση των μελετών από τη σύζυγό του και την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρείχε τότε το Υπουργείο Γεωργίας για δημιουργία κτηνοτροφικών πάρκων (70% επιδότηση), όπως και η αξιοποίηση της δυνατότητας εκμετάλλευσης των διακατεχόμενων δημοσίων εκτάσεων από την κοινότητα για τη δημιουργία των πάρκων.

Όταν τελικά αποφάσισαν τρεις (3) κτηνοτρόφοι να ενταχθούν στο πρόγραμμα και η προσπάθεια τους στέφθηκε με επιτυχία (μείωση του χρόνου, του σωματικού κόπου της εργασίας και καλύτερα συνολικά μετρήσιμα αποτελέσματα), οι υπόλοιποι ακολούθησαν. Έτσι, εντός ενός έτους έγινε μετεγκατάσταση όλων των ζώων σε τρία (3) σύγχρονα κτηνοτροφικά πάρκα. Οι κτηνοτρόφοι, στο σύνολό τους, μετά από επιμόρφωση, αλλήλα και λόγω προσωπικού ενδιαφέροντος, επιδεικνύοντας άμιλλα και ανταγωνιστικότητα, αναμένοντας αποτελέσματα παραγωγής και οικονομικά, προέβησαν σε αναβάθμιση του τομέα της απασχόλησής τους, τόσο μεθοδολογικά όσο και πρακτικά, βελτίωσαν την επαγγελματική τους ταυτότητα και λειτουργία και απέκτησαν επαγγελματικό κύρος, αξιοπιστία και φήμη στην ευρύτερη περιοχή. Μεγάλης σημασίας είναι το γεγονός ότι οι κάτοικοι συνειδητοποίησαν σε μεγάλο βαθμό την αξία και τον ρόλο του περιβάλλοντος στην ανάπτυξη των επιχειρήσεών τους (Welford 1994, O' Rafferty, O' Connor 2006, NEETF 2001) και οι περισσότεροι φέρονται να έχουν ενσυνείδητα βελτιώσει την περιβαλλοντική και οικολογική τους συμπεριφορά και πρακτική. Χαρακτηριστικό είναι ότι ακόμη και οι μικροί μαθητές μετά από περιβαλλοντική παρουσίαση και εκδήλωση, πρωτοβουλίας της κοινοτικής αρχής, βελτίωσαν τη στάση τους απέναντι στο περιβάλλον, μεριμνώντας για διατήρηση της καθαριότητας του χωριού από μέρους τους. Στη συνέχεια, καθιερώθηκε από την κοινότητα σε ετήσια βάση «ημέρα περιβάλλοντος» που ενίσχυσε περαιτέρω τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά του πληθυσμού, όπως επίσης την ενίσχυσαν και οι «λαϊκές συνελεύσεις», που συγκαλούσε η κοινοτική αρχή με σκοπό την αναλυτική ενημέρωση σε περιβαλλοντικά και άλλα θέματα ζωτικής σημασίας πριν τη λήψη συγκεκριμένων αποφάσεων που αφορούσαν την κοινότητα (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

Η προώθηση μεθόδων και διεργασιών ανακύκλωσης (γραφικής ύλης, εξαρτημάτων κ.ά.) από πλευράς κοινοτικής αρχής αποτέλεσε θετικό παράδειγμα που υιοθέτησαν οι κάτοικοι συμβάλλοντας στην περιβαλλοντική προστασία, αλλήλα και σε εξοικονόμηση ενέργειας και ίδιων πόρων.

Κατά το μάλλον ή ήττον, η τότε κοινοτική αρχή, όπως προκύπτει εκ του αποτελέσματος, υπήρξε και πρωτοπό-

ρος του περιβαλλοντικού και αναπτυξιακού mentoring⁴⁰, υπό την έννοια ότι καθοδήγησε την τοπική κοινωνία, ώστε να εκσυγχρονιστεί σε σωστό πλαίσιο επαγγελματισμού⁴¹ ή περιβαλλοντικού φέρεσθαι και να τεθεί σε τροχιά ανάπτυξης, οικοδομώντας παράλληλα και μέσω αυτής της διαδικασίας σχέσεις εμπιστοσύνης, αλληλοσεβασμού και αλληλοεκτίμησης, το σύνολο των στοιχείων ενός επιτυχημένου μέντορα (*Μαυρομμάτης 2011β: 83*).

Η όλη προσέγγιση, η οποία στα αρχικά στάδια απέκτησε σαφή χαρακτηριστικά πολιτικής επικοινωνίας και διαπραγμάτευσης, στον βαθμό που έπρεπε να οικοδομηθούν σχέσεις εμπιστοσύνης⁴² με την τοπική κοινωνία και να εμψυχθεί νέο όραμα για την Ανάβρα, θα μπορούσε

40. Ο διεθνής όρος Mentoring προκύπτει από την ελληνική λέξη/όνομα Μέντορας, που προέρχεται από το ρήμα μένω (*Μπαμπινιώτης: 1078*). Ο Μέντωρ ήταν πρόσωπο της Ομήρου Οδυσσεΐας, στο οποίο ο Οδυσσεύς εμπιστεύθηκε τα του οίκου του όταν αποχώρησε για τον Τρωϊκό Πόλεμο. Καθ' όλο το διάστημα της απουσίας του Οδυσσεύα, υλοποίησε με πίστη και αξιοπιστία την εντολή του φίλου του, ώστε το όνομά του έγινε σύμβολο φιλίας, αφοσίωσης, εμπειρίας και κύρους (*Bell*). Σε μία από τις μεταμορφώσεις της η Αθηνά, θεά προστατίδα της σοφίας και των επιστημών, προκειμένου να βοηθήσει τον προστατευόμενο της Οδυσσεύα να επανακτήσει την Ιθάκη, παρουσιάζεται στον νεαρό και άπειρο γιο του, Τηλέμαχο, με τη μορφή του Μέντορα, πιστού πατρικού φίλου, για να τον εμψυχώσει, να τον καθοδηγήσει και να τον συμβουλευθεί (βλ. Λεξικό Δημητράκου, Μέντωρ-ορος: σώφρων φίλος και σύμβουλος και Webster's Dictionary, Mentor: 1. The loyal friend and adviser 2. A teacher or coach) (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Μέντορας - περιοδική έκδοση ΙΙ), <http://www.pi-schools.gr/publications/mentor>). Επομένως, ο όρος «Μέντορας» έχει τη μεταφορική έννοια του έμπιστου και έμπειρου ατόμου, που δρα ως σύμβουλος και καθοδηγητής. Ο Γάλλος συγγραφέας *Φρ. Φενελόν*, στο έργο του *Les Aventures de Telemaque* («Οι περιπέτειες του Τηλέμαχου», 1699) παρουσιάζει τον Μέντορα- υπό τη μορφή της Θεάς Αθηνάς, όπως σε πολλές περιπτώσεις -να συνοδεύει τον Τηλέμαχο στο ταξίδι του, να του δίνει κατευθύνσεις με τη φιλική γνώμη του και να τον επαναφέρει κοντά στον πατέρα του, τον Οδυσσεύα. Επομένως, η λέξη «μέντορας» στη γαλλική και κατόπιν σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες, και ως «μερικό» αντιδάνειο και στη νέα ελληνική, σημαίνει γενικά τον σύμβουλο και φίλο που δρα ως πνευματικός οδηγός και καθοδηγητής. Στην αγγλική γλώσσα περιλαμβάνονται τα παράγωγα mentoring, mentorship, mentoree/mentee (Βικιπαίδεια, λήμμα: Μέντωρ, *Σταματίου 2011β: 27*).

41. Σύμφωνα με τον πρ. Κοινοτάρχη Ανάβρας, για να προβεί η Διοίκηση στην κινητοποίηση του παραγωγικού τμήματος της κοινωνίας, τις επιχειρήσεις και κυρίως τις μικρομεσαίες, που αποτελούν στύλοβόθ της επιχειρηματικότητας, ώστε να υπάρξουν απτά αναπτυξιακά αποτελέσματα, θα πρέπει να γίνουν τα ακόλουθα: Πρόσκληση όλων των επαγγελματιών ομάδων, καταγραφή των προβλημάτων τους και στον βαθμό που το επιτρέπει η νομοθεσία και οι αρμοδιότητες της Διοίκησης και του τοπικού άρχοντα, ώθηση (με πρόσκληση εμπειρογνώμωνων και συμβούλων, στελεχών του επαγγελματικού βιοτεχνικού επιμελητηρίου, με ενημέρωση περί νομοθεσίας, φορολογίας, επιδοτήσεων κ.ά.) με σκοπό την ανάπτυξη του τόπου, του νομού, της τοπικής κοινωνίας και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Αλλάως χορήγηση δυνατοτήτων, αλλά και εφαρμογή της νομοθεσίας (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

42. Η λύση σύμβασης συνεργασίας από πλευράς κοινοτικής αρχής με εργοήθτες έργων, οι οποίοι, διαπιστώνεται ότι δεν έχουν πρόθεση τήρησης της νομιμότητας και των απαιτούμενων προδιαγραφών είναι για τον πρ. Κοινοτάρχη Ανάβρας ζήτημα ευθύνης και οικοδόμησης εμπιστοσύνης απέναντι στην κοινότητα (συνέντευξη Δημ. Τσουκαλά).

να ταξινομηθεί τυπολογικά ως «διαπραγμάτευση αμοιβαίου οφέλους» (*win-win model/Παπακωνσταντινίδης 2011: 89-155*)⁴³. Πρακτικά, λοιπόν, η πολιτική επικοινωνία αυτού του είδους, που προσιδιάζει ιδιαίτερα στη συμβουλευτική διαδικασία, στις πρακτικές του mentoring⁴⁴ -στον βαθμό που συνδυάζεται με αποτελεσματικότητα, πρακτικό πνεύμα και εργατικότητα- μπορεί να αποτελέσει εργαλείο, μέσο οικοδόμησης σχέσεων εμπιστοσύνης και ταυτόχρονα να επιφέρει ανάπτυξη.

Πρόκειται για πολύ έξυπνη, παραγωγική και εν τέλει δημιουργική πολιτική τακτική, η οποία αποτελεί εξαίρεση στην Ελλάδα. Ωστόσο, δεδομένων και των νέων οικονομικών και πολιτικών συνθηκών στις οποίες έχει εισέλθει η χώρα το τελευταίο χρονικό διάστημα, πρέπει να απασχολήσει σοβαρά όλο τον κρατικό μηχανισμό, όπως και τις τοπικές και εθνικές εμβέλεις- πολιτικές ηγεσίες.

Αξιοσημείωτο είναι, ότι από πλευράς κοινοτικής αρχής επιδιώχθηκε η οργάνωση της τοπικής κοινωνίας με σύσφιξη των σχέσεων και μεταξύ του τοπικού πληθυσμού, ως προϋπόθεση βάσης καλύτερης επικοινωνίας, συναίνεσης και συνεργασίας. Πέραν των προαναφερόμενων «ηθικών συνελεύσεων» προβλέφθηκε και ο συνδυασμός επιμόρφωσης και αναψυχής των κατοίκων με ξεναγήσεις και εκδρομές στο εξωτερικό (Ιταλία, Βέλγιο, Ολλανδία κ.ά.), ενώ κατ' έτος προσφέρθηκαν σε μικρούς και μεγάλους αντίστοιχες πολιτιστικές και ψυχαγωγικές εκδηλώσεις (θεατρικές παραστάσεις, μουσική κ.ά.).

43. Η φιλοσοφία Win/Win, μία από τις έξι φιλοσοφίες της ανθρωπίνης αλληλεπίδρασης (Win/Win, Win/Lose, Lose/Win, Lose/Lose, Win και No Deal) έχει ως κύριο χαρακτηριστικό την αναζήτηση αμοιβαίων οφελών σε όλες τις ανθρώπινες αλληλεπιδράσεις. Παλαιότερα είχα αναπτυχθεί επιχειρηματικά μοντέλα win-win, όπου κέρδιζαν και οι δύο πλευρές από μία συνεργασία. Στη συγκεκριμένη περίπτωση της Ανάβρας μπορεί να θεωρηθεί ότι ισχύει το μοντέλο της εκπλήρωσης τριών μερών συμφερόντων Win/Win/Win, που αναφέρεται στην περιβαλλοντική, κοινωνική και αξιών και οικονομική ανάπτυξη (*Παπακωνσταντινίδης 2011: 89-155*).

44. Σε ατομικό ή ομαδικό πλαίσιο εθελουθικής, εμπιστευτικής και με διάρκεια συνεργασίας περιβαλλοντικού mentoring, ο σύμβουλος - καθοδηγητής ενημερώνει τους ενδιαφερόμενους, π.χ. επαγγελματίες, ιδιοκτήτες μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ), για τις ανάγκες της ΜΜΕ, για τα οφέλη από την υιοθέτηση περιβαλλοντικών πρακτικών και τη συμμόρφωση με τη νομοθεσία για μείωση περιβαλλοντικών της επιπτώσεων, επισημαίνει επιχειρηματικές ευκαιρίες, ενθαρρύνει δράσεις, από κοινού με τη ΜΜΕ καθορίζουν στόχους και ορόσημα για την επίτευξή τους, π.χ. Υιοθέτηση Σχεδίου Περιβαλλοντικής Δράσης (ΣΠΔ), με συστηματικό έλεγχο και βελτίωση =>μέγιστη περιβαλλοντική απόδοση της ΜΜΕ. Στις αρμοδιότητές του περιλαμβάνονται και τα ακόλουθα: η ανάδειξη του περιβαλλοντικού αντίκτυπου από τη λειτουργία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ), η καλλιέργεια και η ενδυνάμωση της περιβαλλοντικής συνείδησης των ΜΜΕ για την υιοθέτηση στη λειτουργία τους πρακτικών «πράσινων» επιχειρηματικότητας, η αντιστοιχιση Καλών Πρακτικών μείωσης περιβαλλοντικών επιπτώσεων στις ανάγκες των ΜΜΕ, καθώς και η ανάδειξη των σχετικών ωφελειών, η μεταφορά γνώσης στις ΜΜΕ για την εφαρμογή των παραπάνω Καλών Πρακτικών και η συμμόρφωσή τους με την περιβαλλοντική νομοθεσία (*Σταματίου 2011β: 271*).

Είναι ιδιαίτερος σημαντικό, σε αυτό το πλαίσιο, να τονιστεί ότι η Ανάβρα δεν έχει επηρεαστεί από την κρίση και παρουσιάζει ακόμα μηδενική ανεργία και εγκληματικότητα, παράλληλα με υψηλούς δείκτες ανάπτυξης στην κτηνοτροφία, όπου παρατηρείται το φαινόμενο της εισροής στον τόπο νέων ηλικιακά και υψηλής εξειδίκευσης κτηνοτρόφων και συνεπώς της αύξησης με ποιοτικούς και ποσοτικούς όρους του πληθυσμού (*Μαυρομμάτης 2011β: 84*).

Περαιτέρω, η ίδρυση, το 2010, της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρίας «Εθελοντική Οργάνωση Ανάβρας Μαγνησίας για το Περιβάλλον, την Αειφορία και τον Πολιτισμό» «ΑΝΑΒΡΑ-ΖΩ» επιδιώκει τη διασφάλιση της ορθής λειτουργίας και αξιοποίησης των έργων που έχουν υλοποιηθεί, την προώθηση πρωτοβουλιών και έργων περιβαλλοντικού χαρακτήρα, την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, τη θέση σχετικών απόψεων και προτάσεων κ.λπ. Παράλληλα, μέσω της επίσημης ιστοσελίδας της πρώην κοινότητας επικοινωνούνται οι σχετικές με τη λειτουργία της πρωτοβουλίας και δράσεις (Πίν. 2.4).

5. Αναπτυξιακά αποτελέσματα και πολλαπλασιαστικά οφέλη

Η Ανάβρα Μαγνησίας αποτελεί μικρό και -μέχρι πρότινος- απομονωμένο ορεινό χωριό, το οποίο κατόρθωσε να ξεφύγει από την τροχιά της παρακμής και της υπανάπτυξης, αποτελώντας σήμερα όχι μόνο πρωτοπόρο παράδειγμα στην τοπική και πράσινη ανάπτυξη (εικ. 11), αλλά και μοναδικό στην αξιοποίηση των κοινοτικών πόρων. Παράλληλα δεν βάσισε την ανάπτυξή της στο κράτος, αλλά επιδιώκοντας ίδια έσοδα προέβη σε υλοποίηση σειράς αναπτυξιακών πρωτοβουλιών που της τα πρόσφεραν, ώστε με αυτά, στη συνέχεια, να ανατροφοδοτηθούν δράσεις κοινωνικής ωφέλειας (*Σταματιού 2006α', β', γ'*). Σημαντικού προσπορισμού για τους εντόπιους κτηνοτρόφους, τις επιχειρήσεις τους (*Welford 1994, O'Rafferty, O' Connor 2006, NEETF 2001*) και για την κοινότητα ήταν η προώθηση του κτηνοτροφικού τομέα και μάλιστα της βιολογικής κτηνοτροφίας, με τη μεταφορά των ζώων για διαμονή και βοσκή τους θερινούς μήνες, κυρίως, σε ορεινό μη αλληλοωμένο οικολογικά χώρο (σε υψόμετρο 1.000-1.500 μ.) 13 στρ., εκτός οικισμού⁴⁵. Το φυσικό περιβάλλον σε συνδυασμό με τη βιοποικιλότητα έχουν συμβάλει σε παραγωγή πρώτης ποιότητας, φημισμένης γεύσης και πιστοποιημένα βιολογικού κρέατος και άλλων κτηνοτροφικών προϊόντων, που προτιμώνται κατά προτεραιότητα έναντι άλλων, από καταναλωτές σε όλη την ελληνική επικράτεια, αλλά και στο εξωτερικό

45. Η μεταφορά των ζώων σε κατάλληλο περιβάλλον και με καλύτερες συνθήκες βοσκής και διαμονής είχε ως αποτέλεσμα την αυξημένη αναπαραγωγή, κυρίως των γιδοπροβάτων, την αύξηση της παραγωγής γάλακτος και την αναβάθμιση της ποιότητας των κτηνοτροφικών προϊόντων γενικότερα (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

(*Κούλογλου www.rwf.gr*). Ειδικά στον τομέα της κτηνοτροφίας η ώθηση της κοινοτικής αρχής οδήγησε σε ανάπτυξη και αναβάθμιση (μέσω καινοτομιών, πιστοποιήσεων, βιολογικών προϊόντων κ.ά.) μικρομεσαίων επιχειρήσεων (*Gunnigham 2002, Hillary 1995, 2000*) και στην καλλιέργεια πνεύματος υγιούς «πράσινης» επιχειρηματικότητας (*Lacroix 2010, UNEP Industry and Environment 2003*). Η φήμη που απέκτησε η Ανάβρα αποτέλεσε αποδοτική διαφήμιση μεγάλης εμβέλειας και για τους τοπικούς επιχειρηματίες, κυρίως κτηνοτρόφους, που είδαν την αναγνωρισιμότητα των υπηρεσιών και των προϊόντων τους να εκτείνεται εκτός ελληνικών συνόρων.

Εξελιχθηκε σε πρότυπο αγροτικό οικισμό και τον πρώτο της Ελλάδας που καλύπτει πλήρως τις ενεργειακές του ανάγκες από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Το επίπεδο διαβίωσης των κατοίκων, ιδιαίτερα των ενασχολούμενων με τη βιολογική κτηνοτροφία και μετά την ένταξή τους σε αντίστοιχα προγράμματα, περιλαμβάνεται στα υψηλότερα στην Ελλάδα, ενώ είναι από τους ελάχιστους ορεινούς οικισμούς στην Ελλάδα που ο πληθυσμός εμφανίζει αξιοσημείωτη αύξηση (διπλασιάστηκε μέσα στα τελευταία 15 έτη) και προβλέπονται συνεχείς αυξητικές τάσεις και στο μέλλον. Αυτό γιατί προσφέρει σημαντικά κίνητρα, συγκεντρώνοντας, σε μεγάλο βαθμό, πλεονεκτήματα τόσο των αστικών κέντρων (εξασφάλιση εργασίας, επιχειρηματικότητα, παροχή στέγασσης, δυνατότητες υψηλών εισοδημάτων, κοινωνικές παροχές υγείας, πρόνοιας, παιδείας, αθλητισμού, κοινωνικής δικτύωσης, επιμόρφωσης - παρακολούθησης συνεδρίων, εκδηλώσεων πολιτισμού και τέχνης, κ.ά.), όσο και της υπαίθρου (ζωή κοντά στη φύση και στην παράδοση, καθαρό περιβάλλον και φυσικοί πόροι, υψηλής ποιότητας βασικά προϊόντα διατροφής, κοντινές αποστάσεις εντός οικισμού κ.ά.).

Οι κάτοικοι -πλέον με το μεγαλύτερο ίσως κατά κεφαλή εισόδημα στην Ελλάδα- δεν εγκαταλείπουν τον τόπο τους προς αναζήτηση καλύτερης τύχης στις μεγάλες πόλεις. Αντίθετα, εγκαταλείπουν τα αστικά κέντρα για να επιστρέψουν στο χωριό τους και να δημιουργήσουν εκεί το μέλλον τους. Η κοινότητα συμβάλλει παρέχοντάς τους γη με ευνοϊκούς όρους υπό την προϋπόθεση της εκεί διαμονής τους και εργασίας τους (*Καραλή 2002*). Την τελευταία δεκαετία νέοι με καταγωγή από την Ανάβρα μετά από τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σπουδές επιστρέφουν και δημιουργούν επιχειρήσεις ασχολούμενοι με τον ευρύτερο τομέα της κτηνοτροφίας ή συναφείς κλάδους (οικολογία, γεωπονία, βιολογικές καλλιέργειες κ.ά.) με εστιασμό στην καινοτομία (*TEE - Microsoft: 12-13*) και στην αειφορική ανάπτυξη ως προς τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής. Η ενασχόληση με τον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (και μορφών πέραν των ήδη χρησιμοποιούμενων) εκτιμάται ως προσοδοφόρος και πεδίο περαιτέρω επιστημονικής έρευνας και καινοτομίας προς αξιοποίηση. Συνεταιρισμοί αγροτικού προσανατολισμού και εμπορίας τοπικών προϊόντων, ήπιες μορφές τουριστι-

κών εγκαταστάσεων και άλλων επιχειρήσεων εξυπηρέτησης (φροντιστήριο ξένων γλωσσών, κομμωτήριο, καθαριστήριο, κ.ά.), δηλ. ειδών επιχειρήσεων (*Welford 1994, O' Rafferty and O' Connor 2006, NEETF 2001*), που λείπουν ή συμπληρωματικών των υπαρχόντων μπορεί να είναι μερικές ακόμη προτάσεις επαγγελματικής ενασχόλησης για νέους κατοίκους της Ανάβρας.

Η ιδιαιτερότητα του χωριού έγκειται στην επίτευξη της αναγωγής του σε πρότυπο ανάπτυξης με την εφαρμογή στην πράξη της έννοιας της «αειφορίας», δηλ. την προώθηση νέων και καινοτόμων ιδεών και η ανάπτυξη της περιοχής με σεβασμό στο περιβάλλον (*Παντέρα www.anavra-goura.gr/index.php*) και ορθή αξιοποίηση των φυσικών πόρων. Η απόκτηση φιλοπεριβαλλοντικής εκπαίδευσης και νοοτροπίας, σεβασμού του περιβάλλοντος⁴⁶ και η ίδια αντίληψη της αξιοποίησης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας από τους κατοίκους καθώς και δραστηριοποίησή τους, πλέον στην κατεύθυνση της πράσινης ανάπτυξης αποτελεί ένα επιπλέον επίτευγμα. Η δημοφιλία που απέκτησε ο οικισμός τόσο εντός όσο και εκτός ελληνικών συνόρων συνιστά απολύτως θετικό και ενθαρρυντικό παράδειγμα τόσο για τον τοπικό πληθυσμό όσο και για Αρχές άλλων οικισμών, ενώ ασφαλώς αποτελεί και έρευνα για ευαισθητοποίηση, εστιασμό ενδιαφέροντος και κάθε είδους αρωγή και επένδυση της Πολιτείας στον τοπικό παράγοντα (*Σταματίου 2006α', β'*).

Η ήδη προϋφιστάμενη συνεργασία με ΑΕΙ (Χαροκόπειο κ.ά.) και ΤΕΙ (ΤΕΙ Δυτ. Μακεδονίας κ.ά.), ερευνητικά κέντρα και επιχειρήσεις της Ελλάδας και του εξωτερικού αποτελεί απαραίτητη για περαιτέρω έρευνα, ανάπτυξη καινοτομιών και εφαρμογή τους στον τομέα της «πράσινης» ανάπτυξης (*Lacroix 2010*), με έμφαση τόσο στον κτηνοτροφικό τομέα όσο και στην αξιοποίηση των περιβαλλοντικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων προς όφελος της ποιότητας ζωής των κατοίκων και της ευημερίας της κοινότητας (πολύπλευρη αξιοποίηση απορριμμάτων και αποβλήτων⁴⁷, κομποστοποίηση, διεύρυνση της χρήσης τους και εισαγωγή και άλλων μορφών ανανεώσιμων πηγών ενέργειας κ.ά.).

Η περίπτωση της Ανάβρας λειτούργησε ως παράδειγμα προς μίμηση και για άλλους γειτονικούς οικισμούς και μεγάλος αριθμός δημοτικών αρχόντων (*Παπακωνσταντινίδης 2010*), τόσο από την Ελλάδα όσο και από το εξωτερι-

κό, εντόπισε σε αυτήν ένα νέο πρότυπο αποτελεσματικής διοίκησης και διαχείρισης, που οδήγησε σε ευημερία των κατοίκων μέσω πρωτοβουλιών και καινοτομιών με επίκεντρο την αξιοποίηση συγκριτικών πλεονεκτημάτων, και την ανάπτυξη και την ανάδειξη του οικισμού και της περιοχής (*Stamatiou 2003, 2004*).

Κυρίως την τελευταία πενταετία η Ανάβρα ήρθε στο προσκήνιο λόγω των υψηλών ρυθμών ανάπτυξης που παρουσίασε (δημογραφικά, κοινωνικοοικονομικά, απορροφήσεις κονδυλίων, μηδενικά χρέη, ανάπτυξη βιοτικού επιπέδου κατοίκων, περιβαλλοντικός σχεδιασμός, εξοικονόμηση πόρων και ενέργειας κ.ά.), των καινοτομιών και της ανταγωνιστικότητας που εισήγαγε σε επίπεδο κοινότητας, των συνεργασιών με ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και με διεθνείς φορείς και εταιρίες, των επισκέψεων σχολείων όλων των βαθμίδων και όχι μόνο από την Ελλάδα, της πρόσκλησης του πρώην κοινοτάρχη από φορείς και ιδρύματα, της προβολής των επιτευγμάτων του και της ανάπτυξης του χωριού από μεγάλους εκδότες του Αθηναϊκού Τύπου και της εγκυρότερης μερίδας του Τύπου της περιφέρειας, από τηλεοπτικούς και ραδιοφωνικούς σταθμούς ελληνικούς, ευρωπαϊκούς (όπως ο κρατικός ραδιοτηλεοπτικός σταθμός της Γερμανίας Deutsche Welle) και διεθνείς (Αυστραλία κ.ά.) κ.λπ. Ο ίδιος είχε από κοινού με την πρ. Υπουργό Περιβάλλοντος, Τίνα Μπιρμπίλη, παραχωρήσει διακαλωδιακή συνέντευξη σε όλο τον κόσμο, σχετικά με το πρότυπο ανάπτυξης της Ανάβρας. Παράλληλα, το χωριό συχνότατα ετίμησαν με την παρουσία τους κορυφαίοι επιστήμονες της ΕΕ, με σκοπό να γνωρίσουν τη μεγάλη πρόοδο που είχε συντελεστεί ή το «θαύμα», όπως το παρουσίασαν σε άρθρα και επιστημονικές μελέτες. Ενδεικτικά, ο Γάλλος Καθηγητής Γεωγραφίας και εμπειρογνώμονας Michel Sivignion έγραψε ότι «*υπάρχει μεγαλύτερη ανάπτυξη στο Νότο και όχι στο Βορρά*»⁴⁸, ανατρέποντας την κρατούσα άποψη που θέλει το Νότο ουραγό και αναδεικνύοντας τον μικρό οικισμό της Ανάβρας σε πρότυπο και σύμβολο μεγάλης ανάπτυξης. Συνακόλουθα, σε μία υγιή κοινωνία, αυτόνομη πρέπει να θεωρείται η υποστηρικτική και προωθητική στάση της Πολιτείας (*Μαυρομμάτης 2011β: 117*), με επιβράβευση και ανάδειξη των διακεκριμένων προσπαθειών, έργων και επιτευγμάτων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των εκπροσώπων της, ώστε να ενθαρρύνει και να προσφέρει κίνητρα για τον πολλαπλασιασμό τέτοιων παραδειγμάτων.

6. Διαπιστώσεις και προβληματισμοί - Προϋποθέσεις και αναγκαιότητες

Μεγάλο προβληματισμό στον τοπικό πληθυσμό και στις προηγούμενες τοπικές αρχές προκάλεσε η ένταξη του χω-

46. Κατά τα τελευταία οκτώ έτη της θητείας του πρ. Κοινοτάρχη Ανάβρας δεν σημειώθηκε περιστατικό πυρκαγιάς και έτσι η Πυροσβεστική Υπηρεσία τον επισκέφθηκε στην Ανάβρα προκειμένου να τον βραβεύσει. Οι κάτοικοι συνειδητά σέβονται το περιβάλλον και τα διάφορα θεωρώντας σημαντική τη συμβολή τους στην κοινωνικοοικονομική τους ανάπτυξη (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

47. Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά μελέτης για τον τομέα της ενέργειας και της διαχείρισης των αποβλήτων. Όπως αναφέρει η McKinsey & Company στη μελέτη για λογαριασμό του ΣΕΒ «η Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά» (*McKinsey 2011: 38-41, 64*), οι δύο αυτοί κλάδοι έχουν πολύ μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης και μπορεί να διαδραματίσουν πρωταγωνιστικό ρόλο τα επόμενα έτη (*Μαυρομμάτης 2011β: 75*).

48. Michel Sivignion, Γάλλος Καθηγητής Γεωγραφίας, Ομότ. Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Paris X-Nanterre, ειδικευμένος στην Ελλάδα και τα Βαλκάνια. Βλ. σκετ. <http://www.bibliomonde.net/auter/Michel-sivignion-943.html> (*Μαυρομμάτης 2011β: 117*).

ριού στον νόμο «Καλλικράτη» με την υπαγωγή του στον Δήμο Αθήναιων. Η Ανάβρα, με ιδιαίτερα γεωγραφικά, γεωμορφολογικά, κλιματικά και άλλα χαρακτηριστικά (μη πεδινή, σε ιδιαίτερα μεγάλο υψόμετρο και σε απόσταση από τους ήδη κοντινότερους οικισμούς), δεν μπορεί ευχερώς να αναπτύξει κοινές δράσεις με τους γειτονικούς οικισμούς. Απομονωμένο χωριό με ιδιότυπα στοιχεία, ανάγκες και δυνατότητες, με την μη ένταξή του στον «Καποδίστρια» (1998) για τη συνένωση των δήμων και κοινοτήτων της Ελλάδας, είχε την ευκαιρία της αμιγούς «τοπικής» αυτοδιοίκησης και της επίτευξης των προς υλοποίηση στόχων από πλευράς της Αρχής. Αντίθετα, τα γύρω χωριά ενταγμένα σε ευρύτερο, ενιαίο δημοτικό σύνολο σημείωσαν ελάχιστη ανάπτυξη (*Ευαγγελίδου 2011, Οικονόμου 2010*) συγκριτικά με την Ανάβρα.

Δεδομένου ότι ένας κεντρικός δήμος μπορεί να διεκδικήσει και απορροφήσει μεγάλο μέρος κονδυλίων, με αποτέλεσμα στις μικρότερες και δορυφορικές, πλέον, κοινότητες, να αντιστοιχεί πολύ μικρότερο ποσοστό, θεωρείται ότι ελαχιστοποιείται η δυνατότητα υλοποίησης έργων και δραστηριοτήτων σε αυτές. Η κατάργηση της αυτόνομης οικονομικής διαχείρισης και διεκδίκησης κονδυλίων εκτιμάται ότι οδηγεί σε παραμέληση των μικρών χωριών προς όφελος των μεγαλύτερων οικισμών - δήμων.

Η μετατόπιση του κέντρου αποφάσεων σε έναν κεντρικότερο δήμο, συχνά συνεπάγεται την άγνοια από πλευράς της πλειονότητας των στελεχών της νέας πλέον Δημοτικής Αρχής και των δημοτικών συμβούλων για τα τοπικά και ιδιαίτερα προβλήματα πρώην κοινοτήτων και ως εκ τούτου, την περιθωριοποίηση και την υποβάθμιση αυτών ως προτεραιοτήτων και τον μαρασμό και την παρακμή των μικρών οικισμών.

Κοινή διαπίστωση ατόμων με εμπειρία στην Τοπική Αυτοδιοίκηση⁴⁹ (*Παπακωνσταντινίδης 2010*) είναι ότι της χωροταξικής κατανομής και συνένωσης των δήμων κατά «Καλλικράτη» έπρεπε να έχει προηγηθεί ικανού χρόνου και επεξεργασίας δημόσια διαβούλευση και μελέτη των γεωγραφικών, κοινωνικοοικονομικών, αναπτυξιακών, πληθυσμιακών⁵⁰ και άλλων χαρακτηριστικών των υποψήφιων προς συνένωση κοινοτήτων. Στο παρόν συγκεντρωτικό σύστημα θεωρείται δύσκολη εφικτή η ευρυθμία και η αποτελεσματικότητα, δεδομένης και της έλλειψης κονδυλίων.

49. Σύμφωνα με τον πρ. Κοινοτάρχη Ανάβρας εκτιμάται ότι «θα υπάρξουν τροποποιήσεις και βελτιώσεις» στον «Καλλικράτη», καθώς «το σύστημα έγινε τόσο συγκεντρωτικό που δεν μπορεί να αποδώσει». Κατά την εκτίμηση του ίδιου η χωροταξική κατανομή έπρεπε να προσεχθεί ιδιαίτερα, ενώ «έγινε πολύ γρήγορα και με ελάχιστη διαβούλευση» (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

50. Σύμφωνα με την άποψη του πρ. Κοινοτάρχη Ανάβρας η δημιουργία «Καλλικρατικών» δήμων με μ.ο. πληθυσμού 30.000 κατοίκων αποτελεί μη λειτουργικό σχήμα. Αντίθετα, λειτουργικά μεγέθη είναι αυτά των μ.ο. πληθυσμού 6.000 κατοίκων στη Γαλλία, 7.000 κατοίκων στην Ιταλία, 2.000 αλλού κ.ά. (συνέντευξη Δ. Τσουκαλά).

Το μικρό και συνεκτικό χωρικό πεδίο δράσης της Ανάβρας αποδείχθηκε διαχειρίσιμο (*Ευαγγελίδου 2011*), με τα γνωστά αναπτυξιακά και περιβαλλοντικά αποτελέσματα. Εκτιμάται ότι η ένταξή της σε ευρύτερο δήμο (και μάλιστα ενός από τους μεγαλύτερους, όπως του Βόλου), θα συνεπάγεται, ακόμη και στην περίπτωση της ικανότερης δημοτικής Αρχής, αντιμετώπιση επιπλέον σοβαρότερης παθογένειας (γραφειοκρατία, καθυστερήσεις, δυσκολία ελέγχου λόγω μεγαλύτερης έκτασης πεδίου εποπτείας) ή ακόμη και ενδεχόμενης κακοδιοίκησης λόγω «υδροκεφαλισμού» του νέου δήμου, μεγέθυνσης του οργανισμού του δήμου (*Παπακωνσταντινίδης 2010*), μη άμεσης αντίληψης και πιθανής -λόγω άγνοιας- υποβάθμισης των τοπικών προβλημάτων ιδιαίτερα των ορεινών και μικρών τόπων, όπως η Ανάβρα κ.λπ.

Σε σχέση με την τοπική ανάπτυξη και το περιβάλλον παρατηρείται θεσμική ή ρυθμιστική υστέρηση στη διασφάλιση της ανάπτυξης των μικρών κοινοτήτων της υπαίθρου. Το παράδειγμα της Ανάβρας Μαγνησίας είναι χαρακτηριστικό της διακινδύνευσης μία κοινότητα πρότυπο στην ανάπτυξη και το περιβάλλον να καταστεί, ως απλό μέλος μιας ευρύτερης δημοτικής αρχής, απομονωμένη και υποβαθμισμένη και με προβλήματα στη διαχείριση της καθημερινότητας των πολιτών (αποκομιδή απορριμμάτων κ.ά.). Απαιτείται, επομένως, η πρόβλεψη και κυρίως η εφαρμογή επιπλέον ασφαλιστικών δικλίδων για τις μικρές τοπικές κοινότητες, ώστε η συγκέντρωση της διοικητικής δομής να μην εμποδίζει έναν σχεδιασμό αναπτυξιακών δράσεων και περιβαλλοντικής διαχείρισης με αποκεντρωτικό χαρακτήρα (*Μαυρομμάτης 2011β: 95*).

Είναι γεγονός ότι η αποφασιστικότητα και η διάθεση για προσφορά μπορούν να κάμψουν τα γραφειοκρατικά εμπόδια της δημόσιας διοίκησης. Επειδή όμως δεν αρκεί το μέλλον της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και της παραγωγικής λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης και της αυτοδιοίκησης (*Παπακωνσταντινίδης 2010*) να επαφίεται αποκλειστικά και μόνο σε ατομικές ή συλλογικές πρωτοβουλίες, οφείλει η κρατική εξουσία να αποκτήσει σύγχρονο διοικητικό μηχανισμό⁵¹, με εκ των προτέρων τεθεί-

51. Ενδιαφέρουσα προσέγγιση στο θέμα, είχε ξεκινήσει μέσα από πρωτοβουλίες της ΚΕΔΚΕ ήδη από το 2005 με σκοπό τη διαμόρφωση «πρότασης πολιτικής για το ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην προώθηση της απασχόλησης». Ενδιαφέρον παρουσιάζει, μεταξύ άλλων, η τοποθέτηση στο διήμερο συνέδριο της κοινοτικής πρωτοβουλίας Equal (29-30.3.2005) του τότε πρόεδρου της ΚΕΔΚΕ και νυν υφυπουργού Εσωτερικών, κ. Π. Κουκουλιόπουλου, που στο πλαίσιο της προ «Καλλικράτη» δομής της αποκέντρωσης και της αυτοδιοίκησης, αναφέρεται στη σημασία της ανάδειξης της «σπουδαιότητας του τοπικού επιπέδου» και της «θεσμικής διασφάλισης της σύνθεσης και του σεβασμού των τοπικών ιδιαιτεροτήτων», με απώτερο σκοπό την προώθηση της απασχόλησης και της επιχειρηματικότητας. Αξίζει να σημειωθεί η έμφαση στη δημιουργία βάσεων δεδομένων, τη δικτύωση, τη χρήση των νέων τεχνολογιών και την συστηματοποίηση των ερευνών και των μελετών, ώστε αφενός να καταγραφεί και να αποτυπωθεί η υφιστάμενη κατάσταση, αλλιώς και να υπάρξουν τεκμηριωμένες προτάσεις προώθησης πολιτι-

σες προδιαγραφές και τυποποιημένες διαδικασίες, ώστε να εξασφαλιζόταν σταθερό ελάχιστο αποτέλεσμα, ανεξαρτήτως προσώπων ή άλλων υποκειμενικών παραγόντων (Μαυρομμάτης 2011β:86).

Αυτό ασφαλώς δεν αναιρεί τις υποχρεώσεις των δημοτικών αρχών στη διασφάλιση, πρωτίστως, των συνταγματικών δικαιωμάτων των πολιτών (Παπαδημητρίου και Σωτηρέλης 2001), κυρίως δε στους μεγαλύτερους δήμους της χώρας -και κατά κανόνα διαθέτοντες ικανούς ανθρώπινους και υλικούς πόρους συγκριτικά με τους μικρούς- και μάλιστα στα πρώτα ζητήματα της καθαριότητας, της υγιεινής, της προσβασιμότητας και της ασφάλειας.

7. Παραδείγματα από τον ελληνικό και τον διεθνή χώρο

Εκατοντάδες είναι τα παραδείγματα από τον διεθνή χώρο, μικρών ή μεγαλύτερων δήμων, προσανατολισμένων σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό στην «πράσινη» ανάπτυξη και στην αξιοποίηση των φυσικών πόρων, με σεβασμό τόσο στο περιβάλλον όσο και στην εξυπηρέτηση του κοινωνικού συνόλου, με παράλληλη την εξοικονόμηση ενέργειας (ADEME 2007) και οικονομικών κονδυλίων (Καλλιφαντζάρου 2009α, β). Ενδεικτικά είναι τα ακόλουθα:

- Από το νησί **Samsø** (Δανία)⁵² έκτασης 114 τ.μ. με πληθυσμό 4.150 κατοίκων, ξεκίνησε η επινόηση της δημιουργίας «πράσινων νησιών», δηλ. ενεργειακά αυτόνομων και βασισμένων στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Ειδικότερα, το πρόγραμμα μετατροπής του τρόπου ηλεκτροδότησης και θέρμανσης στο νησί ξεκίνησε το 1998. Μετά την παρέλευση επτά ετών το νησί διέθετε ρευματοδότηση και θέρμανση αποκλειστικά από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Το αυτόνομο σύστημα παραγωγής ενέργειας του νησιού βασίζεται σε αιολικά πάρκα και σε τέσσερις (4) μονάδες παραγωγής θερμότητας. Οι μονάδες παραγωγής θερμότητας χρησιμοποιούν ως καύσιμο τη **βιομάζα** και συγκεκριμένα υπολείμματα ξυλείας και διαθέτουν τεράστιους **πληακούς συλλέκτες**, όπως εκείνος του Νορμπί που εκτείνεται σε εμβαδόν 2.500 τ.μ. Έτσι αποφεύγεται η μόλυνση του περιβάλλοντος και αξιοποιείται ανάλογο μετά από κατεργασία η χρήση λιπασμάτων και άλλων καταλοίπων. Περίπου 900 κατοικίες (2009) είναι συνδεδεμένες με μονάδες παραγωγής θερμότητας με

το σύστημα της **τηλεθέρμανσης** (Τσιπουρίδης www.eletaen.gr/drupal/sites).

Σε τρεις περιοχές του Samsø έχουν εγκατασταθεί ένδεκα (11) ιδιόκτητες ανεμογεννήτριες ιδιωτών στο εσωτερικό αυτού και άλλες δέκα (10) υπεράκτιες πλωτές στα νότια του νησιού, η αξιοποίηση των οποίων παρέχει σημαντικό επιπλέον εισόδημα σε αριθμό εντοπιών οικογενειών. Οι κάτοικοι στην πλειονότητά τους δεν χρησιμοποιούν αυτοκίνητο και οι μετακινήσεις τους πραγματοποιούνται με ποδήλατο. Τα tractors και τα ferry boats που εξυπηρετούν συγκοινωνιακά το νησί χρησιμοποιούν εναλλακτικά καύσιμα από βιομάζα. Πλέον, το 100% της ενέργειας στο Samsø προέρχεται από το αιολικό δυναμικό της περιοχής, τον ήλιο και τη βιομάζα και καταβάλλονται προσπάθειες να αντικατασταθεί και η βενζίνη ως καύσιμο κίνησης των αυτοκινήτων (www.athensgreen360.com/content/samsoe).

- Στο **Kalundborg** (Δανία), πληθυσμού 16.434 κατοίκων (1.1.2011) (*Kalundborg municipality www.kalundborg.dk*) ετέθησαν τα θεμέλια της βιομηχανικής οικολογίας⁵³, όταν 100 χλμ. δυτικά της Κοπεγχάγης, διαμορφώθηκε σταδιακά, εντός μιας εικοσαετίας, ένα δίκτυο ανταλλαγής υλικών και ενέργειας μεταξύ των επιχειρήσεων και της τοπικής κοινότητας, αναπτύσσοντας μικρή βιομηχανική ζώνη, με αρχικό κίνητρο τη μείωση του κόστους και την εκμετάλλευση των αποβλήτων (Γεωργακέλλης 2003: 595-598, Μαυρομμάτης 2011β: 25). Το σύστημα απαρτίζουν πέντε (5) συμβαλλόμενα μέρη: α) ο μεγαλύτερος σταθμός παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος της Δανίας, της Asnaes ισχύος 1500 MW, β) το μεγαλύτερο διυλιστήριο πετρελαίου στη Δανία της Statoil δυναμικότητας 3,2-4,8 εκατ. τόνους κατ' έτος, γ) το εργοστάσιο γυψοσανίδων Gyproc, με παραγωγή 14 εκατ. τ.μ. κατ' έτος, δ) το μεγαλύτερο εργοστάσιο της πολυεθνικής εταιρίας βιοτεχνολογίας και φαρμάκων Novo Nordisk, όπου παράγεται το 40% της προσφοράς ινσουλίνης διεθνώς, ε) η πόλη του Kalundborg με 20.000 κατοίκους να έχουν παροχή θέρμανσης και ζεστού νερού από το σύστημα. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη δημιουργία συμβιωτικής σχέσης ανάμεσα στα παραπάνω μέρη, δηλαδή από την επένδυση σε υποδομές που επέτρεψαν την αξιοποίηση των καταλοίπων και της ενέργειας, στο πλαίσιο της παραγωγικής διαδικασίας, ήταν τα ακόλουθα: από τις πρώτες συμφωνίες που υπεγράφησαν το 1970 μέχρι το 1993, η αρχική επένδυση 60 εκατ. ευρώ

κών υπέρ της τοπικής ανάπτυξης. Από τότε, όπως φαίνεται, πολλά μεσοδήβησαν και όλος αυτός ο σχεδιασμός μάλλον έπαυσε να είναι ζήτημα προτεραιότητας (βλ. σχετ. *Κουκουλόπουλος 2005, Μαυρομμάτης 2011β*).

52. Η Δανία καλύπτει το 20% της ηλεκτρικής της κατανάλωσης από το πλούσιο δυναμικό αιολικής ενέργειας που διαθέτει, ενώ οι βιομηχανίες ανεμογεννητριών της εξάγουν το 90% του προϊόντος τους, κυρίως στην Γερμανία και στην Ισπανία (Τσιπουρίδης www.eletaen.gr/drupal/sites).

53. Η ιστορία της βιομηχανικής συμβίωσης (Industrial Symbiosis) του Kalundborg ξεκίνησε το 1961 με την ανάπτυξη έργου εφαρμογής χρησιμοποίησης επιφανειακών υδάτινων πόρων από τη λίμνη Tisso για νέο διυλιστήριο πετρελαίου, με σκοπό την εξοικονόμηση των περιορισμένων αποθεμάτων επιφανειακών υδάτων. Η πόλη του Kalundborg ανέλαβε την αρμοδιότητα της κατασκευής του αγωγού ενώ το διυλιστήριο χρηματοδότησε το έργο. Με εκκίνηση αυτή την αρχική συνεργασία, ακολούθησε αριθμός άλλων συνεργατικών έργων, ενώ αυξήθηκε σταδιακά κι ο αριθμός των συνεταιριών (*kalundborg municipality www.kalundborg.dk*).

είχε αποδώσει 120 εκατ. ευρώ, σε εξοικονόμηση κόστους, ενέργειας, νερού και πρώτων υλών, με ταυτόχρονα αισθητή τη μείωση της ρύπανσης του εδάφους, των υδάτων και της ατμόσφαιρας (*Γεωργακέλλης 2003: 595-598, Μαυρομμάτης 2011β: 26*)⁵⁴.

- Στη **Βαρκελώνη** (Ισπανία), με πληθυσμό 1.605.602 κατοίκους (1.1.2006) έχει θεσπιστεί η προώθηση της χρήσης της **ηλιακής ενέργειας** για ζεστό νερό. Τα νέα κτίρια και όσα ανακαινίζονται πρέπει να χρησιμοποιούν ηλιακή ενέργεια για να καλύπτουν 60% των αναγκών τους σε ζεστό νερό (*Χαραλαμπίδης, Σαητού www.tanea.gr/ellada/article, www.athensgreen360.com/content*).
- Στη **Στουτγάρδη** (Γερμανία), πληθυσμού περίπου 601.646 (31.12. 2009), από το 1999 έχει αποφασιστεί η κατ' έτος συλλογή 60.000 κ.μ. κομμένων ξύλων και θάμνων από τα πάρκα της πόλης, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν για εργασίες ή για θέρμανση. Με αυτόν τον τρόπο μειώνεται το κόστος των απορριμμάτων (*Χαραλαμπίδης, Σαητού www.tanea.gr/ellada/article, www.athensgreen360.com/content*).
- Στο **Elkhart** (πληθυσμός 50.949 το 2010) της **Indiana** (ΗΠΑ), σε χρονικό διάστημα δέκα ετών αντικαταστάθηκε το σύνολο των συμβατικών λαμπτήρων στους φωτεινούς σηματοδότες με λαμπτήρες χαμηλής ενεργειακής κατανάλωσης, πρωτοβουλία που συνέβαλε στην εξοικονόμηση ενέργειας, καθώς η διάρκεια ζωής αυτών είναι μεγαλύτερη, ενώ το φως που εκπέμπεται είναι σαφώς πιο ευδιάκριτο (*Χαραλαμπίδης, Σαητού www.tanea.gr/ellada/article, www.athensgreen360.com/content*).

Αξιοπρόσεκτα είναι τα αναλογικά μεγάλα επιτεύγματα των μικρών δήμων, με πρωτοβουλίες προσανατολισμένες στην εξοικονόμηση ενέργειας και την ενεργειακή αυτόρκεια με την αξιοποίηση των φυσικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Παραδείγματα από την Ελλάδα είναι ενδεικτικά τα ακόλουθα:

- Ο **Δήμος Κάμπου**, με έδρα τον Σταυρό **Καρδίτσας**, στο βόρειο τμήμα του νομού (με πληθυσμό 5.300 κατοίκους το 2001), με σκοπό τον δωρεάν φωτισμό των χωριών του, κατασκεύασε 5 φωτοβολταϊκά πάρκα ισχύος 20KW/h το καθένα. Κάθε χωριό διαθέτει **φωτοβολταϊκό** πάρκο. Αξιοποιώντας επιδοτούμενο πρόγραμμα του Υπουργείου Ανάπτυξης, από την άνοιξη

του 2009 παράγει ηλεκτρική ενέργεια από τον ήλιο και πωλεί στη ΔΕΗ το ηλεκτρικό ρεύμα που παράγει. Προηγουμένως αντιμετώπισε τον σχετικό σκόπελο της γραφειοκρατίας, καθώς η σχετική αίτηση του δήμου είχε υποβληθεί το 2006. Αξιοσημείωτο είναι ότι έως τότε η περιοχή της Δ. Θεσσαλίας παρουσίαζε υστέρηση στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (*Χαραλαμπίδης, Σαητού www.tanea.gr/ellada/article*).

- Στη **Νιγρίτα Σερρών**, στην Κεντρική Μακεδονία, (με περίπου 9.800 κατοίκους το 2001), τα τελευταία έτη υλοποιείται η εγκατάσταση συστημάτων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, με σκοπό την αξιοποίηση ενέργειας, την προστασία του περιβάλλοντος, την οικονομία δήμου και κατοίκων και την προώθηση της οικολογικής αντίληψης του πληθυσμού. Το **γεωθερμικό πεδίο Νιγρίτας - Θερμών** βρίσκεται στη λεκάνη της Βισαλτίας στον Ν. Σερρών, ανατολικά της πόλης της Νιγρίτας, με θερμές πηγές θερμοκρασίας 40-52 °C, ιαματικές πηγές και εγκαταστάσεις θερμοκηπίων. Το βεβαιωμένο αυτό γεωθερμικό πεδίο της περιοχής είναι χαμηλής ενθαλπίας (δηλαδή χαμηλής θερμοκρασίας), οπότε δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για παραγωγή ενέργειας. Χρησιμοποιείται όμως στην αγροτική παραγωγή και τα θερμοκήπια. Στο γεωθερμικό πεδίο Νιγρίτας περιλαμβάνονται 4 θερμοκήπια, έκτασης 52 περίπου στρ., όπου καλλιεργούνται οπωροκηπευτικά, λουλούδια, φύκια σπιρουλίνα) και άλλα είδη καλλιεργειών, καθώς και μία υπαίθρια εγκατάσταση σπαργαγιού, έκτασης 30 στρ. Κατά την πεζοδρόμηση της παρακείμενης περιοχής στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο ο δήμος εγκατέστησε 10 ιστούς με αυτόνομα **φωτοβολταϊκά** πλαίσια. Το κόστος είναι ελάχιστο καθώς απαιτείται μόνο η αντικατάσταση μπαταριών σε δέκα έτη. Στον προγραμματισμό της δημοτικής αρχής περιλήφθηκε η τοποθέτηση στην εμβαδού 70 τ.μ. οροφή του δημαρχείου, φωτοβολταϊκών πλαισίων, με σκοπό την ηλεκτροδότηση της έμπροσθεν αυτού πλατείας (*Χαραλαμπίδης, Σαητού www.tanea.gr/ellada/article*).
- Οι **Λειψοί** (με 698 κατοίκους το 2001), στο βορειότερο σημείο της Δωδεκανήσου στα ανατολικά του Αιγαίου, μεταξύ Λέρου και Πάτμου, την τελευταία εικοσιπενταετία έχουν στραφεί στην αειφορική ανάπτυξη. Ήδη από το 1991 λειτουργεί φυσικό σύστημα **διαχείρισης των υγρών αποβλήτων**, ενώ πιο πρόσφατα εγκαταστάθηκαν **ηλιακοί συλλέκτες** για το φωτισμό της παιδικής χαράς. Η ανάπτυξη βασίζεται στην ιστορία της παραγωγής του τόπου, δηλαδή στην αλιεία, στη γεωργία και στην κτηνοτροφία. Ταυτόχρονα, ο δήμος προέβη σε ανακύκλωση των απορριμμάτων, στοχεύοντας επίσης και στη λειτουργία συστήματος **κομποστοποίησης**. Στις επόμενες επιδιώξεις του δήμου περιλήφθηκε η αντικατάσταση όλων των λαμπών του οδικού δικτύου με ηλιακούς συλλέκτες. Προγραμματισμό του δήμου απο-

54. Αξίζει να τονιστεί ότι αν και το Kalundborg αποτελεί παράδειγμα που αναφέρεται στη βαριά βιομηχανία, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και προσφέρει σημαντικές διδαχές ως προς τη σημασία της καλής χωροθέτησης μεταποιητικών χρήσεων γης. Ειδικά στην Ελλάδα αυτό θα μπορούσε να επιφέρει σημαντικά οφέλη σε επίπεδο οικονομικών κλίμακας και περιβαλλοντικής διαχείρισης, ακόμη και σχετικά με τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις του κλάδου της μεταποίησης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περιοχή των Οινόφυτων, όπου υφίσταται, ουσιαστικά, άναρχο καθεστώς χωροθέτησης χρήσεων γης (*Μαυρομμάτης 2011β: 26*).

τελιόυσε η εγκατάσταση ανεμογεννητριών το 2010, για παροχή ενέργειας ίσης με 3,2 MW, η οποία θα υπερκαλύπτει τις ανάγκες των κατοίκων, αφού το θέρος, περίοδο υψηλής ζήτησης έχουν ανάγκη 1,5 MW (*Χαραλαμπίδης, Σαητού www.tanea.gr/ellada/article*).

- **Η Σύμη**, όγδοο σε μέγεθος νησί της Δωδεκανήσου με έκταση 58,1 τ.χλμ. και μήκος ακτών 85 χλμ., είναι ορεινή και βραχώδης. Ο Δήμος Σύμης (2.560 κάτοικοι το 2001) έχει εγκαταστήσει 55 φωτιστικά που λειτουργούν συλλέγοντας **ηλιακή ενέργεια**, τόσο στους διατηρητέους οικισμούς όσο και σε άλλα σημεία. Επικαλούμενη η δημοτική αρχή την ιδιότητα του νησιού ως του μεγαλύτερου διατηρητέου οικισμού⁵⁵, στόχευσε στην απομάκρυνση του αισθητικά επιβαρυντικού δικτύου (σύλλοι και κοιλώνες) της ΔΕΗ. Με την εγκατάσταση των ηλιακών φωτιστικών εξοικονομείται ενέργεια και κονδύλια που μπορούν να κατευθυνθούν σε άλλες δράσεις του δήμου. Μεγάλος αριθμός φωτιστικών έχει τοποθετηθεί σε σημεία δύσκολης πρόσβασης για το δίκτυο της ΔΕΗ, ενώ ακολούθησε η τοποθέτηση άλλων 40. Παράλληλα, λειτουργεί **φωτοβολταϊκός σταθμός 40 kW**, από την πώληση ρεύματος παραγωγής του οποίου, ο δήμος κερδίζει περίπου 5.000 ευρώ τους θερινούς μήνες, καθώς και μία ανεμογεννήτρια των 800 ευρώ (*Χαραλαμπίδης, Σαητού www.tanea.gr/ellada/article*).
- Στην **Κάλυμνο**, νησί των Δωδεκανήσων, στο νοτιοανατολικό Αιγαίο, με έκταση 111,1 τ.χλμ. (26ο μεγαλύτερο ελληνικό νησί), η δημοτική αρχή και οι 20.441 (2001) δημότες έχουν αντιληφθεί τα ευεργετήματα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Στην ορεινή περιφερειακή οδό της νήσου, έχουν τοποθετηθεί 30 ιστοί με **ηλιακούς συλλέκτες**, ενώ ακολούθησαν άλλοι 70 στις αρχές του 2010. Παράλληλα, ο δήμος προέβλεψε την αποσύνδεση όλων των δημοτικών ιστών που φώτιζαν οδούς από την ΔΕΗ. Επισημαίνεται ότι οι 30 ηλιακοί φανοστάτες εξοικονομούν ποσό μεγαλύτερο των 1.500 ευρώ ετησίως από τον δημοτικό προϋπολογισμό, ενώ η εξοικονόμηση ενέργειας κατ' έτος

υπολογίζεται σε 16.000 κιλοβατώρες (*Χαραλαμπίδης, Σαητού www.tanea.gr/ellada/article*).

- Στα **Δωδεκάνησα**, στην **Τέλενδο** της Καλύμνου (δημοτικό διαμέρισμα του Δ. Καλύμνου λόγω και της απόστασης μόνο 900 μ., με έκταση περίπου 5 τ.χλμ., ακτογραμμή 13 χλμ., 54 κατ. (2001) με μόλις 43 μόνιμους τον χειμώνα, αλλά μ.ο. 40 ετών, το 2008, στην οποία λειτουργεί οργανωμένο σύστημα ανακύκλωσης), στην **Αστυπάλαια** (1.113 κάτοικοι το 2001), στο **Αγαθονήσι** (βρειότερο νησί του Δωδεκανησιακού συμπλέγματος ηλησίον της Σάμου, με έκταση 14,4 τ.χλμ. και 150 κατοίκους το 2001) και στο **Φαρμακονήσι** (έκτασης 4 τ.χλμ. και πληθυσμού 74 κατοίκων το 2001 και διοικητικά υπαγόμενου στο Δ. Λέρου) έχουν εγκατασταθεί **ηλιακοί συλλέκτες** για τον φωτισμό των δημόσιων οδών και των λιμανιών (*Χαραλαμπίδης, Σαητού www.tanea.gr/ellada/article*).
- Στη **Μήλο**, πέμπτο σε μέγεθος νησί των Κυκλάδων στην νοτιοδυτική άκρη τους (πληθυσμού 4.771 κατοίκων το 2001) λειτουργεί μονάδα αφαλάτωσης νερού με τη χρήση **αιολική ενέργειας**, δυναμικότητας 3.000 κ.μ./ημέρα⁵⁶ (*Χαραλαμπίδης, Σαητού www.tanea.gr/ellada/article*).
- Στην **Ελευσίνα** (με πληθυσμό 25.863 το 2001) από τον δήμο είχαν διανεμηθεί στους κατοίκους 450 ειδικόι κάδοι και πλέον εφαρμόζεται πιλοτικά η οικιακή **λιπασματοποίηση**. Ο δήμος διανέμει το λιπασμα στους δημότες από τα πράσινα απόβλητα που λιπασματοποιεί. Έτσι, ανακυκλώνεται το 35% του συνολικού όγκου των αστικών αποβλήτων (*Χαραλαμπίδης, Σαητού www.tanea.gr/ellada/article*).

Οι προσπάθειες και το έργο τοπικών αρχόντων και ειδικά των μικρών και δήμων της περιφέρειας (*Παπακωνσταντινίδης 2010*), προς την κατεύθυνση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας απέδειξαν την επιφύλαξη της αειφορικής και της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης με αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που έχει προικίσει τους τόπους η φύση. Στη Ελλάδα χώρα με ιδιαίτερη ηλιοφάνεια αλλά και πολύ αξιόλογο αιολικό δυναμικό, σημαντικότερα είναι τα επιτεύγματα μικρών και απομονωμένων δήμων, κυρίως νησιωτικών, που με την αξιοποίηση αυτών των συγκριτικών πλεονεκτημάτων αποκτούν ενεργειακή αυτονομία με παράλληλη την εξοικονόμηση φυσικών και οικονομικών πόρων, χρήσιμων για την ανατροφοδότηση περιβαλλοντικού δυναμικού και διαθέσιμων κονδυλίων και την υλοποίηση υποδομών και λοιπών έργων. Αξιοσημείωτο είναι ότι παρά την έλλειψη στελεχειακού δυναμικού τόσο σε ποσοτικούς όσο και ποιοτικούς όρους (συγκεκριμένες επι-

55. Ολόκληρη η Σύμη, αλλά και τα νησάκια γύρω από αυτή κηρύχθηκαν αρχαιολογικοί χώροι από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, αφού περιλαμβάνουν 159 θέσεις -χώρους και μνημεία- που καταγράφουν την ιστορία της περιοχής από την προϊστορική εποχή ως τα νεώτερα έτη. Σημειώνεται ότι οι οικισμοί του νησιού έχουν χαρακτηριστεί από ετών διατηρητέοι λόγω της ιδιαίτερης -παραδοσιακής και νεοκλασικής- αρχιτεκτονικής τους. Η νέα κήρυξη όμως περιλαμβάνει όλο το νησί, καθώς κατάλοιπα διαφορετικών εποχών εντοπίζονται σχεδόν παντού. Επιπλέον, αρχαιολογικοί χώροι κηρύχθηκαν και οι νησίδες Νίμος, Αγία Μαρίνα, Σεακλή, Κουβουντρός, Αρτικονήσι, Τρούμπετο, Πήδημα και Μαρμαράς. Παρά το σχετικό αίτημα, δεν κηρύχθηκε και η θαλάσσια περιοχή γύρω τους ως αρχαιολογική, αφού πρέπει να προηγηθεί έρευνα από την Εφορεία Εναθών Αρχαιοτήτων, ώστε να διαπιστωθεί το εύρος της κήρυξης (news.in.gr «Αρχαιολογικός χώρος κηρύχθηκε ολόκληρο το νησί της Σύμης - Απόφαση του ΚΑΣ», 13.7.2011 <http://news.in.gr/culture/article>).

56. Οι τοπικοί φορείς και οι κάτοικοι της Μήλου, του νησιού με το ισχυρότερο γεωθερμικό πεδίο στην Ελλάδα θεωρούν ανεπιθύμητη τη γεωθερμία στον τόπο τους, γιατί κατά το παρελθόν, είχε γίνει απόπειρα εκμετάλλευσης, χωρίς να τηρηθούν κανόνες ασφαλείας, με αποτέλεσμα να υπάρξουν δυστυχήματα και διαρροές επικίνδυνων αερίων όπως το υδρόθειο. Άλλη παράμετρος ωστόσο είναι εκείνη που σχετίζεται κυρίως με οικονομικά συμφέροντα στην περιοχή (ακίνητα, περιουσίες, επενδύσεις κ.ά.) (energypress.gr/portal/resource/content/Object).

στημονικές ειδικότητες ή εμπειρογνώμονες με υψηλή εξειδίκευση κ.ά.), η ευελιξία λειτουργίας, η ελάχιστη έως ανυπαρκτή εντός δήμου ή κοινότητας γραφειοκρατία, καθώς και η μη απρόσωπη σχέση του τοπικού άρχοντα με τους πολίτες, με ευχερή από μέρους τους τον έλεγχο διασφάλισης νομιμότητας στην ανάθεση έργων σε εργολήπτες, αλλά και η αμεσότητα της λαϊκής συμμετοχής (άτυπες ή μη διαβουλεύσεις κ.ά.) και διεκδίκησης, όπως και της εθελοντικής προσφοράς⁵⁷ στο πλαίσιο της μικρής και ολιγάριθμης πληθυσμιακά κοινωνίας, έχει κινητοποιήσει πρωτοβουλίες κοινωνικοοικονομικής αποστολής και δρομολογήσει την υλοποίηση αντίστοιχων έργων. Παράλληλη είναι η επιδίωξη και η επίτευξη τεχνικής και οικονομικής αυτάρκειας και ανάδειξης του τύπου διαμέσου των επιτευγμάτων του και η ανάπτυξη επιστημονικού - συνεδριακού, εκπαιδευτικού και οικολογικού τουρισμού.

Παρά την ανάληψη πράσινων πρωτοβουλιών σε πολλές περιοχές της χώρας, η χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην Ελλάδα προχωρά, έως τώρα, με σχετικά αργούς ρυθμούς. Σύμφωνα με μελέτη του Ινστιτούτου Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΙΤΑ) (www.ita.org), στόχος ήταν έως το 2010 η εγκατάσταση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας ισχύος 4.300 MW, από τα οποία 3.600 MW από αιολικά πάρκα. Σκοπός ήταν ο περιορισμός των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) κατά περίπου 8,78 εκατ. τόνους ετησίως. Ωστόσο, έως το 2010 είχαν εγκατασταθεί μόνο 1.050 MW και από αυτά μόνο τα 890 MW από αιολικά πάρκα (*Χαραθλαμπάκης, Σαήτου www.tanea.gr/ellada/article*).

Συνάγεται ότι προς την κατεύθυνση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και της «πράσινης» ανάπτυξης θα έπρεπε να κινηθεί η χώρα, ήδη από ετών, όταν μάλιστα αξιοποιείται συστηματικά το δυναμικό των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, σε χώρες που αυτό είναι σαφώς μικρότερο συγκριτικά με την Ελλάδα (κυρίως ηλιακή ενέργεια). Η ηλιακή, η αιολική, η γεωθερμική, η κυματική κ.ά. ενέργεια προσφέρεται δωρεάν και η επαρκής και ορθολογική αξιοποίησή της θα οδηγούσε σε απεξάρτηση, σε μεγάλο βαθμό, από αντιοικονομικές και ρυπογόνες πηγές, σε ευημερία και κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη τόπων (*Μαυρομμάτης 2011*) και σε προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων (*Lacroix 2010, Παπακωνσταντινίδης 2010, Χαϊνταρήλης 2011*).

Σημειώνεται επίσης ότι η βιώσιμη αξιοποίηση ενός γεωθερμικού ρευστού⁵⁸ επιτυγχάνεται, όταν πραγματοποιείται

πολληπλή χρήση του, δηλ. ηλεκτροπαραγωγή και θερμικές χρήσεις (τηλεθέρμανση, αφαλάτωση, θερμοκήπια κ.ά.), το οποίο αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα για τα πεδία της Ελλάδας (*Energypress <http://energypress.gr/portal/resource/contentObject>*).

8. Δυνατότητες και προοπτικές

Το σπουδαίο επίτευγμα της μεταβολής ενός μικρού απομονωμένου, ορεινού οικισμού με παρακμιακή πορεία, σε πρότυπο «πράσινης» ανάπτυξης, σύμβολο αυτάρκειας και ευημερίας του τοπικού πληθυσμού, με τέλεια ανατροπή των αρνητικών δεικτών (ανεργία, μεταναστευτική φυγή κ.ά.) και πλήρη διάψευση των απαισιόδοξων σεναρίων, κατέστησε την Ανάβρα Μαγνησίας μοναδικό παράδειγμα τοπικής αυτοδιοίκησης, με φήμη αντιστρόφως ανάλογη του μεγέθους της.

Η διερεύνηση της εξέλιξης της Ανάβρας στον χρόνο και του ρόλου της στην ευρύτερη περιοχή, της πρότερης κατάστασης, του από πλευράς Κοινοτικής Αρχής στρατηγικού σχεδιασμού και της θέσης προτεραιοτήτων, των πρωτοβουλιών, των έργων, όπως και των αναπτυξιακών αποτελεσμάτων και του πολλαπλασιαστικού οφέλους, αποκάλυψε τη μελετημένη μεθοδολογία και τη διαδικασία των επεμβάσεων, το διαφορετικό μοντέλο πολιτικής επικοινωνίας με τον τοπικό πληθυσμό, την πολυπλευρη σημασία της αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του χωριού και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τελικά την τεράστια βελτιωτική αλληλαγία που έχει επιτευχθεί τόσο στον ίδιο τον τόπο όσο και στη ζωή των κατοίκων. Παράλληλα, παρουσιάστηκαν και αναλύθηκαν οι διοικητικές, λειτουργικές, κοινωνικοοικονομικές και άλλες προϋποθέσεις και οι αναγκαιότητες για τη διατήρηση του συνολικού επιτεύγματος, ενώ από παραδείγματα από

θήκαν συνολικά 18 προσφορές μίσθωσης, από έξι εταιρίες ή κοινοπραξίες. Στα συγκριτικά πλεονεκτήματα της μονάδας ηλεκτροπαραγωγής που βασίζονται στη γεωθερμία εντάσσεται και διαθεσιμότητα τους κατά τη διάρκεια όλη του 24ώρου, δηλαδή -σε αντίθεση με όλες τις άλλες ανανεώσιμες μορφές ενέργειας- λειτουργούν ως μονάδες βάσης του ηλεκτρικού συστήματος και μπορούν να αντικαταστήσουν συμβατικές θερμικές μονάδες και κυρίως αυτές της μεγάλης ηλικίας και εξαιρετικά ρυπογόνες. Πλεονέκτημα των γεωθερμικών μονάδων στην Ελλάδα αποτελεί και το φθινό για καταναλωτές κόστος λειτουργίας - τιμολόγησης τους, που ανέρχεται σε μόλις 99,45 ευρώ ανά Mwh, όταν π.χ στη Γερμανία εξαιτίας του μεγαλύτερου βάθους εντοπισμού των ρευστών η αντίστοιχη τιμή φθάνει στο ύψος των 200 ευρώ ανά Mwh (2011). Αξιοσημείωτο είναι ότι στην Ελλάδα, το γεωθερμικό δυναμικό υψηλών θερμοκρασιών εντοπίζεται σε βάθη 1.000 έως 2.000 μ. κάτω από την επιφάνεια της γης. Σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως π.χ. στη Γερμανία, θεωρούνται οικονομικά αποδοτικές ακόμα και μονάδες που αξιοποιούν ρευστά, τα οποία εντοπίζονται σε βάθη έως και 3.500 μέτρων. Σημειώνεται επίσης ότι η βιώσιμη αξιοποίηση ενός γεωθερμικού ρευστού επιτυγχάνεται όταν πραγματοποιείται πολληπλή χρήση του, δηλαδή ηλεκτροπαραγωγή και θερμικές χρήσεις (τηλεθέρμανση, αφαλάτωση, θερμοκήπια κ.ά.), γεγονός το οποίο αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα για τα πεδία της χώρας (energypress.gr/portal/resource/contentObject/id/054).

57. Συχνή είναι στις μικρές κοινωνίες και, ενίοτε, με εντυπωσιακά αποτελέσματα (ευρεσιτεχνίες, καινοτομίες, εξελίξεις πειραματικών εφαρμογών που γνώρισαν και διεθνή δημοσιότητα) η προσφορά σε όρους τεχνολογίας και εμπειρίας από υπηρετούντες εκεί εκπαιδευτικούς ή άλλους επιστήμονες, η εξ αυτών εθελοντική περιβαλλοντική δραστηριοποίηση μαθητών και σπουδαστών, αλλά και η οικονομική συνδρομή εύπορων ατόμων που έλκουν την καταγωγή τους από τον τόπο κ.ά.

58. Η Μήλιος διαθέτει το πλουσιότερο πεδίο γεωθερμίας στην Ελλάδα. Εκτός αυτής, υπάρχουν σύμφωνα με το ΙΓΜΕ, βάσιμες ενδείξεις ύπαρξης πλούσιων γεωθερμικών πεδίων στην περιοχή του Νέστου, στο Δέλτα του ποταμού Έβρου, στη Σαμοθράκη και τη νότια Χίο. Για τα γεωθερμικά πεδία των τεσσάρων αυτών περιοχών διενεργήθηκε πρόσφατα (άνοιξη 2011) διεθνής πλειοδοτικός διαγωνισμός και κατατέ-

τον ελληνικό και διεθνή χώρο και μάλιστα, κυρίως από μικρούς οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, επιβεβαιώθηκε η συμβολή της «πράσινης» ανάπτυξης στην ευημερία και στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής.

Η περίπτωση της Ανάβρας είναι η απόδειξη της επίτευξης ανάπτυξης και ευημερίας χωρίς τη μετατροπή του οικισμού σε πεδίο χρήσεων γης ακατάλληλων και επιβλαβών κοινωνικά και περιβαλλοντικά και με κίνδυνο αλλοίωσης των ιδιαίτερων γνωρισμάτων, της αισθητικής και της εικόνας του τόπου, ενώ οι παρεμβάσεις της πράσινης ανάπτυξης ενσωματώθηκαν σταδιακά μετά από σχεδιασμό και με σκοπό τον συνδυασμό των αναμενόμενων πλεονεκτημάτων για την κοινότητα, την τοπική κοινωνία και το περιβάλλον.

Το «θαύμα» της Ανάβρας αποτέλεσε όραμα του πρώην κοινοτάρχη και της Κοινοτικής Αρχής, που πραγματοποιήθηκε με οργανωμένη δουλειά με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Η εντιμότητα, η έλλειψη προσωπικού συμφέροντος και κομματικών φιλοδοξιών, η αγάπη και το ενδιαφέρον για τον τόπο, η σκληρή δουλειά, η εκμετάλλευση κάθε ευκαιρίας που παρέχουν τα εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα (Πίν. 3, 4), η δημιουργικότητα, η επιλογή σωστών συνεργατών και καλής γραμματειακής υποστήριξης, συνιστούν, σύμφωνα με τον ίδιο «το μυστικό της επιτυχίας» (*Ιωάννου www.enet.gr, www.magnesia.online*).

Συγκεκριμένα, μια μικρή, συνεκτική ομάδα, αλλά λειτουργικά ευέλικτη ομάδα, προσηλωμένη στο στόχο της ανάπτυξης του τόπου, εργάστηκε σκληρά και συστηματικά επί δεκαέξι (16) έτη, με σεβασμό στο περιβάλλον και με βάση το συμφέρον των κατοίκων. Κέρδισε την εμπιστοσύνη τους, παραμένοντας σε ανεξαρτησία από κομματικές και πολιτικές γραμμές, οικονομικά, επιχειρηματικά ή άλλου είδους συμφέροντα. Το περιβάλλον αξιοποιήθηκε προς όφελος του ανθρώπου, όχι μόνο χωρίς αλλοίωση, αλλά με ορθή περιβαλλοντική διαχείριση, προστασία και αποκατάσταση. Ανεξάρτητα από ενδεχόμενα λάθη ή παραλείψεις μιας τόσο μεγάλης προσπάθειας, η ομάδα της Ανάβρας αποτελεί πρότυπο λειτουργίας, συνεργασίας και δραστηριοποίησης προς μίμηση, για τους ακόλουθους λόγους (*magnesia-online www. magnesia-online.gr*):

- Έγκυροι και έμπειροι επιστήμονες και ενεργά στελέχη μετοίκησαν από την Αθήνα σε ορεινή κοινότητα (αντίθετα με την πλειονότητα που προσελκύεται από παράκτιους τόπους), με όλες τις δυσκολίες και προκλήσεις που αυτό συνεπάγεται και με πολλά πεδία ανάγκης παρέμβασης.
- Είχαν ως αποστολή την ανάπτυξη και την ευημερία του τόπου και των κατοίκων, με αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της περιοχής και με ποιοτική και ποσοτική βελτίωση και εγκυσχρονισμό της επαγγελματικής απασχόλησης των κατοίκων (κτηνοτροφία) και του πεδίου άσκησης αυτής.
- Δεν είχαν κομματικές εξαρτήσεις, πολιτικές φιλοδοξίες και δεν σκόπευαν στο προσωπικό συμφέρον, ενώ επίσης απέρριψαν οποιεσδήποτε περιπτώσεις συμβιβασμών και μη διαφανών και μη τηρουσών τις προαπαιτήσεις συνεργασιών με επαγγελματίες και επιχειρηματίες, αλλά και «πελατειακών» σχέσεων με τον τοπικό πληθυσμό. Αντίθετα ήταν υψηλός ο βαθμός του εθελοντισμού (προσφορά έργου, δωρεάν εκπόνηση και επίβλεψη μελετών κ.ά.) στη συνολική προσπάθεια κυρίως από τον πυρήνα της ομάδας (Μ. Καραλή).

• Επέτυχαν τη διάσωση της μορφής της Κοινότητας από τον «Καποδίστρια», τη διατήρηση της διοικητικής δομής της και της δυνατότητας λήψης αποφάσεων από τοπικούς παράγοντες, άρα γνώστες και άμεσα και πραγματικά ενδιαφερόμενους για τον τόπο.

• Καθιέρωσαν και διατήρησαν άμεση και συστηματική επικοινωνία με τους κατοίκους, με καθημερινή επαφή και παρουσία του Προέδρου και της ομάδας στο χωριό, με ενημέρωση για το περιεχόμενο του σχεδιασμού και επιμόρφωση σε επιστημονικά και τεχνοικονομικά θέματα (εξοικονόμηση ενέργειας, αξιοποίηση ΑΠΕ, εκσυγχρονισμός διαδικασιών και παραγωγής κτηνοτροφίας, προώθηση βιολογικής κτηνοτροφίας κ.ά.).

• Η Κοινότητα δεν διέθετε γραφειοκρατικούς μηχανισμούς και επώνυμα στελέχη ή συμβούλους από τον ελληνικό ή διεθνή τεχνοκρατικό -επαγγελματικό χώρο, αλλά περιορίστηκε κυρίως στους δικούς της ανθρώπινους πόρους.

• Βασίστηκαν στην υποστήριξη του τοπικού πληθυσμού, με τον οποίο ήταν σε ανοικτή επικοινωνία και πραγματοποιήθηκαν συνελεύσεις για τα μεγάλα ζητήματα και τις καινοτόμες αποφάσεις (μεταφορά ζώων, δημιουργία κτηνοτροφικών πάρκων κ.ά.).

• Είχαν ορθή αντίληψη για την ανάπτυξη και το περιβάλλον, δηλ. «ανάπτυξη μαζί με το περιβάλλον», την οποία κατόρθωσαν, σε μεγάλο βαθμό, να μεταδώσουν στον τοπικό πληθυσμό.

• Ενθάρρυναν, συμβούλευσαν, κατήχθυναν και εκπαιδύσαν τους κατοίκους σε επαγγελματικές αρχές και επιχειρηματικές επιλογές τέτοιες που να σέβονται, αξιοποιούν και εξοικονομούν φυσικούς και ενεργειακούς πόρους.

• Αξιοποίησαν με επιτυχία και αξιοπιστία εθνικούς και κοινοτικούς πόρους και με απορρόφηση 100%, σε έργα προτεραιότητας και επωφελή για την κοινότητα, με πρόβλεψη εισροής εσόδων για ανατροφοδότηση των ίδιων και επόμενων έργων.

• Δεν βάσισαν την ανάπτυξη της Ανάβρας στο κράτος, αλλά μερίμνησαν για διασφάλιση ίδιων εσόδων του τόπου, με χαρακτηριστικά παράδειγμα το έργο του αισθητικού πάρκου που απέφερε κέρδη και έσοδα από την πώληση ηλεκτρικού ρεύματος στο δίκτυο της ΔΕΗ, όπως ισχύει, πλέον, σε αριθμό δήμων στην Ελλάδα.

• Απέδειξαν τεκμηριωμένα στον τοπικό πληθυσμό την μεγάλη συμβολή της «πράσινης ανάπτυξης» και των λοιπών πρωτοβουλιών (ανάπτυξη βιολογικής κτηνοτροφίας, αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας κ.ά.)

στην ευημερία και στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής του και κατέστησαν άξιοι της εμπιστοσύνης του.

- Πραγματοποίησαν όσα υποσχέθηκαν, εντός προκαθορισμένου χρονικού πλαισίου, αλλήλα προσέφεραν και επιπλέον βελτιωτικές επεμβάσεις, ενώ επίσης επέδειξαν περαιτέρω δημιουργικότητα με δυνατότητες και προοπτικές.

Τα προαναφερόμενα σημεία υγιούς, διαφανούς και συστηματικής πολύχρονης προσπάθειας και εργασίας οδήγησαν σε αποτέλεσμα ανώτερο των προσδοκιών των κατοίκων και την Ανάβρα σε τροχιά ανταγωνιστικότητας, αυτάρκειας και κοινωνικοοικονομικής, αναπτυξιακής, τουριστικής και άλλης προόδου. Ειδικά οι βασικές αναπτυξιακές υποδομές (Πίν. 3), δηλαδή το αιολικό πάρκο, το περιβαλλοντικό - πολιτισμικό πάρκο, τα τρία κτηνοτροφικά πάρκα, το πρότυπο σφαγείο βιολογικής γραμμής κ.ά., χαρακτηρίστηκαν από προσεγγμένο σχεδιασμό, υψηλό βαθμό καινοτομίας και τεχνολογίας, διαδικασίες εξοικονόμησης ενέργειας πρόβλεψη αποσβέσεων ή εισροής εσόδων για ανατροφοδότηση άλλων, καθιστώντας, ταυτόχρονα την Ανάβρα σε τόπο διακεκριμένων αναπτυξιακών δυνατοτήτων και μεγάλης προοπτικής στην αξιοποίηση του δυναμικού της φύσης.

Με ολοκληρωμένο πρόγραμμα τοπικής ανάπτυξης επιδιώχθηκε και πραγματοποιήθηκε η μεταμόρφωση του οικισμού από ερημωμένο χωριό σε πολλά υποσχόμενο ευρωπαϊκών προδιαγραφών αειφορικής κατεύθυνσης και σημασίας κοινότητα - πρότυπο (*Ιωάννου www.enet.gr*). Με ιεράρχηση προτεραιοτήτων αναλήθως και των τοπικών αναγκών, και έγκαιρα, η Κοινότητα Ανάβρας πρόεβη σε σειρά τεχνικών κυρίως έργων, διαφορετικής κλίμακας, ευρύτητας, εξοπλιστικής και σκοπιμότητας, ενώ προβλέφθηκε και ο προγραμματισμός - σχεδιασμός μελλοντικών έργων. Τα έργα που υλοποιήθηκαν στην Κοινότητα Ανάβρας Μαγνησίας τα έτη 1991-1994 και 1999-2010 (συνολική θητεία Δ. Τσουκαλά) περιελήφθησαν στις ακόλουθες κατηγορίες (Πίν. 4): 1) Επαρειακή οδοποιία, 2) εσωτερική οδοποιία, 3) έργα υποδομής, 4) αναπήλσεις εντός και εκτός οικισμού, 5) υγεία - κοινωνική πρόνοια - δημ. υγιεινή, 6) Παιδεία - αθλητισμός, 7) Πολιτισμός, 8) Πολιτιστικές - ψυχαγωγικές εκδηλώσεις, 9) Κτηνοτροφία, 10) Λειτουργία Κοινότητας - επικοινωνία, 11) Έργα πράσινης ανάπτυξης, 12) Μελέτες ολοκληρωμένες έτοιμες για ένταξη σε προγράμματα.

Το έργο που υλοποιήθηκε είχε τύχει ήδη από τον προγραμματισμό του και την ανακοίνωσή του σχεδιασμού του, της αποδοχής των πολιτών, οι οποίοι γνωρίζοντας τη σκοπιμότητα και τη σημασία του, υποστήριζαν τις αντίστοιχες πρωτοβουλίες, που πρόσφεραν πλαίσιο ανάπτυξης και εγκυβροχρονισμού, μέσω της περιβαλλοντικής κατεύθυνσης, στην επιχειρηματική τους δραστηριοποίηση. Η λογική της ενεργού συμμετοχής των πολιτών σε κάθε είδους προσπάθεια περιβαλλοντικής πρόληψης, προστασίας και αποκατάστασης αποδείχθηκε ότι είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη αυτής. Τα προαναφερόμενα διεθνή παραδείγματα επιτυχούς στροφής στην «πράσινη ανάπτυξη» επιβεβαιώνουν ότι κάθε άλλο παρά τυχαία

είναι η υψηλή περιβαλλοντική υπευθυνότητα των πολιτών και των επιχειρήσεων σε πολλά κράτη της Βόρειας και Κεντρικής Ευρώπης (Ελβετία, Αυστρία, Γερμανία, Δανία⁵⁹, Σκανδιναβικά κράτη) που έχουν να επιδείξουν σημαντικές επιδόσεις στην προστασία του περιβάλλοντος. Ειδικά στην περίπτωση των τοπικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων, μπορεί σε ατομικό επίπεδο οι επιπτώσεις να εμφανίζονται μικρές, αθροιστικά, όμως, είναι ιδιαίτερα σοβαρές⁶⁰ (*Μαυρομμάτης 2011β: 77*), επομένως αναγκαία είναι η σε συνολικό επίπεδο ευθυγράμμιση με την οικεία περιβαλλοντική νομοθεσία και την πρακτική, μέσω πρωτοβουλιών και αρωγής και από πλευράς της τοπικής αυτοδιοίκησης, όπως και της κεντρικής διοίκησης.

Από τα προαναφερόμενα συνάγεται ότι (Καλλιχαντζάρου 2009α:56, 2009β: 25) η επιτυχής υλοποίηση και εφαρμογή περιβαλλοντικών πολιτικών και νομοθεσίας σχετίζεται άμεσα με τρεις παράγοντες: την περιβαλλοντική νοοτροπία της κοινωνίας, την πολιτική βούληση και την αποτελεσματικότητα της διοίκησης. Στην Ελλάδα, έστω και με καθυστέρηση σε σχέση με τον μέσο όρο προηγμένων περιβαλλοντικά κρατών της Ευρώπης, τα ζητήματα αυτά φαίνεται πως εντάσσονται πλέον στην ημερήσια διάταξη (*Μαυρομμάτης 2011β:78*), με πρωτοπόρες ενίοτε τις μικρές κοινωνίες. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, οι σχετικές κατευθύνσεις και δραστηριότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης, όταν μάλιστα συνδυάζουν την καινοτομία, την ενίσχυση της τοπικής επιχειρηματικότητας, την αξιοποίηση του τοπικού δυναμικού, την ευημερία του τοπικού πληθυσμού και την προστασία των φυσικών πόρων, πρέπει να ταχύνουν αποδοχής, προώθησης, ενίσχυσης και προβολής από την Πολιτεία, η οποία πρέπει να παρέχει τα εκέγγυα όχι μόνο για τη διατήρηση, αλλά και τη μελλοντική ανάπτυξή τους. Αντί, όπως ενίοτε συμβαίνει, να περιορίζεται στην υπέρ εαυτής πίστωση των θετικών αποτελεσμάτων και της επιτυχίας παρόμοιων εγχειρημάτων, αναγκαία είναι η κάθε είδους αρωγή της Πολιτείας στον πληθυσμιασμό τέτοιων παραδειγμάτων, που αποτελούν πυρήνες ευρύτερης και πολύπλευρης ανάπτυξης, τοπικής και περιφερειακής, αλλά και προβολής των δυνατοτήτων της τοπικής αυτοδιοίκησης με την αξιοποίηση των πόρων, της εμπειρίας και της δυναμικής της.

59. Χαρακτηριστική της φιλοπεριβαλλοντικής θεσμικής κατεύθυνσης, της παράδοσης και της νοοτροπίας στη Δανία είναι η από το 1587 νομοθετική προστασία των υδάτων της αιγιαλίτιδας ζώνης και από το 1805 των δασών (*Καλλιχαντζάρου 2009α: 17*). Η πλούσια και μακρόχρονη αυτή νομοθετική παράδοση στην προστασία του περιβάλλοντος, εξηγεί, μεταξύ άλλων, την -κατά κανόνα- ιδιαίτερα έντονη περιβαλλοντική συνείδηση του πληθυσμού της χώρας. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε, ότι και η βιομηχανική συμβίωση (*Industrial Symbiosis*) ξεκίνησε από το Kalundborg της Δανίας (*Γεωργακέλλος, Μαυρομμάτης 2011β:77*).

60. Για παράδειγμα, τα οικιακά απόβλητα αποτελούσαν το 62% των συνολικών αποβλήτων στην Ελλάδα μεταξύ 1990-2007 (*McKinsey 2011: 68, Μαυρομμάτης 2011β: 77*).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3**Οι βασικές αναπτυξιακές υποδομές σε λειτουργία στην Ανάβρα (2009)**

Το **αιολικό πάρκο**: Βρίσκεται λίγο πιο μακριά από το χωριό, δίνει έσοδα έως και 100.000 ευρώ ετησίως στην κοινότητα, ως αμοιβή για τη χρήση του χώρου. Το ποσό αυτό αντιστοιχεί στο 3% της αξίας του παραγόμενου ηλεκτρικού ρεύματος, το οποίο αγοράζει η ΔΕΗ.

Τα **τρία κτηνοτροφικά πάρκα**, με φως, νερό και σωστή δόμηση στεγάζουν το χειμώνα (έντονη χιονόπτωση) 25.000 ζώα. Τους υπόλοιπους μήνες βόσκουν ελεύθερα στα βουνά, με αποτέλεσμα το κρέας τους φημίζεται για την ξεχωριστή γεύση του. Η κτηνοτροφία είναι η κύρια πηγή εισοδημάτων στην Ανάβρα. Το **πρότυπο σφαγείο βιολογικής γραμμής**, μοναδικό δημόσιο στην Ελλάδα, με πιστοποίηση από τη ΔΗΩ, με κωδικό Ευρ. Ένωσης (564), υπερσύγχρονο εξοπλισμό με 2 γραμμές, η μια βιολογική. Με αυτό δημιουργήθηκε η βάση για την ανάπτυξη της βιοκτηνοτροφίας, με συνέπεια οι παραγωγοί να κερδίζουν σημαντικά ποσά από τις επιδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με κονδύλια της οποίας έγιναν οι παραπάνω υποδομές.

Το **περιβαλλοντικό - πολιτισμικό πάρκο**, έκτασης 240 στρ. Περιφραγμένη έκταση που αποτελεί ταυτόχρονα και μουσείο λαϊκής παράδοσης. Ο επισκέπτης συναντά ένα παραδοσιακό κονάκι, μαντάνια, ντριστεύλες, νερόμυλο, γεφύρια, παιδικές χαρές, χώρους αναψυχής, κέντρο πληροφορικής κ.ά. Εδώ αναβιώνει ακόμα το έθιμο της ντριστεύλας, όπου οι νοικοκυραίοι πλένουν ρούχα και χαλιά με τα ορμητικά νερά των πηγών. Δυνητική πηγή εσόδων για την κοινότητα, καθώς πολλά σχολεία εκδηλώνουν ενδιαφέρον για επίσκεψη και η καθιέρωση συμβολικού εισιτηρίου θα καλύπτει τις δαπάνες συντήρησής του.

Το **διώροφο πάρκινγκ** των 60 θέσεων, στο οποίο σταθμεύουν τα οχήματα εντόπιοι και ξένοι. Ιδιαίτερα χρήσιμο τις ημέρες που χιονίζει και τη περίοδο των γιορτών, που η πηλατεία κατακλύζεται από επισκέπτες που έρχονται να αγοράσουν τα φημισμένα κρέατα Ανάβρας.

Το **γυμναστήριο** με τα τελευταίες τεχνολογίας μηχανήματα, τα γήπεδα ποδοσφαίρου και μπάσκετ και το λαογραφικό μουσείο.

Πηγή: Παντέρα www.anavra-goura.gr/index.php

ΠΙΝΑΚΑΣ 4**Κατάλογος έργων που υλοποιήθηκαν στην Κοινότητα Ανάβρας Μαγνησίας τα έτη 1991-1994 και 1999-2010****Επαρειακή οδοποιία**

- Ασφαλτόστρωση επαρειακού δρόμου Ανάβρα - Νεράιδα
- Ασφαλτόστρωση επαρειακού δρόμου Ανάβρα - Φιλιαδόνα
- Παράκαμψη επαρειακού δρόμου (περίπου 3 χλμ.) από Παπ'τσίδικο - Αγ. Τριάδα και ασφαλτόστρωση
- Διορθωτικές χαράξεις (στροφές) σε σημεία του επαρειακού δρόμου Ανάβρα - Φιλιαδόνα
- Σήμανση-διαγράμμιση επαρειακών δρόμων Ανάβρα - Νεράιδα και Ανάβρα - Φιλιαδόνα
- Κατασκευή περιφερειακού δρόμου Φουντράκια - Γέφυρα Ζαγγανά και ασφαλτόστρωση
- Κατασκευή τοιχείου αντιστήριξης στη θέση Ρ'σέρι
- Μελέτη περιφερειακού δρόμου για το τμήμα Φουντράκια - Μπάδι.

Εσωτερική οδοποιία

- Αποκατάσταση όλων των δρόμων του χωριού με τσιμεντόστρωση, πλακόστρωση ή ασφαλτόστρωση, ανάλογα με το ανάγλυφο
- Εξασφάλιση προσπέλασης με αυτοκίνητο σε όλες τις κατοικίες
- Κατασκευή πεζόδρομου Παπαδήμ' (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Κατασκευή και τοποθέτηση σιδηρών κιγκλιδωμάτων κατά μήκος των δρόμων, όπου υπήρχε ανάγκη λόγω κλίσης
- Κατασκευή τοιχείων αντιστήριξης σε όλους τους δρόμους του οικισμού
- Κατασκευή γέφυρας Γ. Μπακάκου
- Ασφαλτόστρωση δρόμου οικισμός Ανάβρας - Πηγές
- Κατασκευή χώρου στάθμευσης και ράμπας στο γεφύρι Αγ. Αθανασίου
- Διάνοξη νέων δρόμων μέσα στον οικισμό.

Έργα υποδομής

- Αντικατάσταση εσωτερικού δικτύου ύδρευσης
- Μελέτη αντικατάστασης εξωτερικού δικτύου ύδρευσης (αλλαγή δικτύου από δρόμο Χαρηλιά - Φουκαλιά - Κούτσουρα - Γριντιά - Ανάβρα)

- Μελέτη δικτύου αποχέτευσης οικισμού Ανάβρας
- Προμελέτη βιολογικού καθαρισμού
- Μελέτη μεταφοράς νερού με φυσική ροή από πηγές Ανάβρας στο κτηνοτροφικό πάρκο Αγ. Παντελεήμονα
- Οριοθέτηση οικισμού Ανάβρας
- Ρυμοτόμηση νέων οικοπέδων
- Επέκταση ηλεκτροδότησης και κοινοτικού φωτισμού μέχρι τις πηγές Ανάβρας
- Κατασκευή δώροφου στεγασμένου πάρκινγκ στην Κεντρική Πλατεία (μελέτη Μ. Καραλή)

Αναπήσεις κοινόχρηστων - δημοσίων χώρων εντός και εκτός οικισμού

- Διαμόρφωση Κεντρικής Πλατείας (Πλακόστρωση, επενδύσεις με κεραμικά πλακάκια, ηλεκτροφωτισμός, κατασκευή ξύλινης πέργκολας) (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Διαμόρφωση Κάτω Πλατείας (πλακόστρωση, δενδροφύτευση, κατασκευή παιδικής χαράς, μεταφορά Ηρώου, κατασκευή ράμπας ΑΜΕΑ) (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Ανάπλαση χώρου Βρυσούλας (επίπεδα, πλακόστρωση, κιγκλιδώματα, δενδροφύτευση, βρύση, παιδική χαρά) (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Ανάπλαση χώρου στη βρύση Παπαδήμ', κατασκευή νέας βρύσης (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Ανάπλαση χώρου στη θέση Τρεις Βρύσες (πλακόστρωση, κιγκλιδώματα, βρύσες) (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Ανάπλαση χώρου στη βρύση Γιαννούτσου
- Ανάπλαση χώρου στα Μαργαγιολήϊκα (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Ανάπλαση χώρου στη βρύση Ριζούμ' (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Κατασκευή βρύσης και υπόστεγου αναμονής λεωφορείου στα Καραγιαννείικα (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Ανάπλαση χώρου και κατασκευή βρύσης στα δύο πλατάνια, Κεντρική Πλατεία (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Αγορά οικοπέδου και ανάπλαση χώρου στη θέση Κ. Χατζηνικολίδη (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Ανάπλαση χώρου στη βρύση Αγίας Τριάδας (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Ανάπλαση χώρου στη βρύση Σκοτωμένη σε συνεργασία με τον Κινηγετικό Σύλλογο Αημιού (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Τοποθέτηση ενημερωτικών - πληροφοριακών πινακίδων εντός και εκτός οικισμού
- Ηλεκτροφωτισμός των εισόδων του χωριού από Λαμία και Αημιού
- Επέκταση κοινοτικού φωτισμού στο τμήμα του περιφερειακού δρόμου Φουντράκια - Γέφυρα Ζαγγανά
- Εγκατάσταση μόνιμου εορταστικού φωτισμού στους δρόμους του χωριού
- Περιφράξεις και δενδροφυτεύσεις σε πολλά σημεία του χωριού.

Υγεία - Κοινωνική πρόνοια - Δημ. υγιεινή

- Κατασκευή αγροτικού ιατρείου με κατοικία ιατρού (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Εξοπλισμός αγροτικού ιατρείου
- Χαρακτηρισμός του αγροτικού ιατρείου ως άγονου
- Προληπτική ιατρική σε πολλούς ειδικότητες (καρδιολόγος, παιδίατρος, ορθοπεδικός, νευρολόγος, οδοντίατρος, δερματολόγος κ.ά.)
- Προληπτική ορθοδοντική για παιδιά
- Μελέτη σύγχρονης Μονάδας Φροντίδας Ηλικιωμένων (Γηροκομείο). Η κατασκευή είναι σε εξέλιξη (μελέτη Μ. Καραλή)
- Λειτουργία Προγράμματος «Βοήθεια στο σπίτι»
- Κατασκευή χωματερής με προδιαγραφές ΕΕ (1994)
- Προμήθεια κάδων απορριμμάτων και κάδων ανακύκλωσης
- Αποκομιδή απορριμμάτων
- Καθαρισμός όλων των ρεμάτων μέσα και γύρω από τον οικισμό **κάθε χρόνο**
- Συλλογή απορριμμάτων στον επαρχιακό δρόμο Νεράιδα - Ανάβρα - Φιλιαδόνα **κάθε χρόνο**
- Περιφράξη της δεξαμενής ύδρευσης και υδρομαστεύσεις σε Μπάδι, αντλιοστάσιο Ανάβρας, Μεσοχώρι κ.ά.

Παιδεία - Αθλητισμός

- Μελέτη και κατασκευή κτηρίου Νηπιαγωγείου (μελέτη Μ. Καραλή)
- Μελέτη και κατασκευή κτηρίου Δημοτικού Σχολείου (μελέτη Μ. Καραλή)
- Ολοήμερη λειτουργία Δημ. Σχολείου και Νηπιαγωγείου
- Δημιουργία Βιβλιοθήκης για παιδιά με δωρεά της οικ. Δημ. Αντωνίου (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Δημιουργία Πτέρυγας Ματίκα στην Κοινοτική Βιβλιοθήκη (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)

- Δημιουργία και εξοπλισμός Κλειστού Γυμναστηρίου για όλους τους κατοίκους (δωρεάν)
- Κατασκευή γηπέδου ποδοσφαίρου με κλιμακωτά, αποδυτήρια, κερκίδες
- Κατασκευή γηπέδου μπάσκετ
- Διάνοξη χώρου για γήπεδο 5 x 5.

Πολιτισμός

- Ίδρυση, μελέτη και δημιουργία Λαογραφικού Μουσείου Κτηνοτροφικής Ζωής (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Έκδοση βιβλίου για την ιστορία του χωριού
- Διοργάνωση αναπτυξιακού συνεδρίου το 1993 με θέμα «Το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον της Ανάβρας (Γούρας)»
- Έκδοση Πρακτικών του συνεδρίου
- Διοργάνωση αναπτυξιακής Ημερίδας το 2010 με θέμα «Βιώνοντας το παρόν, Ατενίζοντας το μέλλον»
- Διοργάνωση ομιλιών για διάφορα θέματα
- Έκδοση χάρτη της περιφέρειας της Κοινότητας Ανάβρας συμβατού με GPS
- Φωτογράφιση του οικισμού και των αξιοθέατων - Μόνιμη έκθεση φωτογραφίας στην Αίθουσα Πολιτιστικών Χρήσεων
- Αεροφωτογράφιση περιοχής Ανάβρας
- Κατασκευή αίθουσας συγκεντρώσεων 300 ατόμων με ηλεκτρονικό εξοπλισμό, που διατίθεται δωρεάν στους δημότες για εκδηλώσεις (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Μελέτη αποκατάστασης παραδοσιακών διατηρητέων γεφυριών (Καραγιώργου και Παπ'τσιδικο)
- Ανέγερση μνημείου Εθνικής Συμφιλίωσης (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή).

Πολιτιστικές - Ψυχαγωγικές εκδηλώσεις

- Θεατρικές παραστάσεις για μεγάλους **κάθε χρόνο**
- Θεατρικές παραστάσεις για παιδιά **κάθε χρόνο**
- Ψυχαγωγικές εκδηλώσεις για παιδιά (Καραγκιόζης, παιχνίδια κ.ά.) **κάθε χρόνο**
- Εξασφάλιση δωρεάν ορχήστρας στις δύο μέρες του πανηγυριού 27-28 Ιουλίου
- Ψυχαγωγικές βραδιές με δωρεάν μουσική **κάθε χρόνο**
- Αγώνες δρόμου
- Αθλοδρομίες.

Κτηνοτροφία

- Χωροθέτηση και δημιουργία τριών κτηνοτροφικών πάρκων (Λούτσα, Βασιλιάρου, Αγ. Παντελεήμονα). Υδροδότηση, κατασκευή οδικού δικτύου
- Ασφαλίστρωση δρόμου προς Αγ. Παντελεήμονα
- Κατασκευή τεχνικών στους δρόμους προς κτηνοτροφικά πάρκα
- Βελτίωση και συντήρηση αγροτικών και κτηνοτροφικών δρόμων **κάθε χρόνο**
- Αμμοχαλικόστρωσεις αγροτικών και κτηνοτροφικών δρόμων **κάθε χρόνο**
- Αμμοχαλικόστρωση δρόμου Νόμιστρο - Αγκαθίτσα
- Διάνοξη πολλών χιλιομέτρων νέων αγροτικών και κτηνοτροφικών δρόμων
- Κατασκευή τεχνικών στους κτηνοτροφικούς δρόμους, όπου υπήρχε ανάγκη
- Καθαρισμός τεχνικών **κάθε χρόνο**
- Κατασκευή τουλάχιστον 15 ποτιστρών όπου υπήρξε ανάγκη
- Μεταφορά νερού στα ποιμνιστάσια
- Κατασκευή δεξαμενής και μεταφορά νερού στη θέση Μπακαρόζο
- Κατασκευή υδροδεξαμενής στο κτηνοτροφικό πάρκο Λούτσας
- Κατασκευή Κοινοτικού Σφαγείου με HACCP, ISO, κωδικό ΕΕ και βιολογική γραμμή σφαγής
- Συνεχής ανανέωση του εξοπλισμού του σφαγείου για προσαρμογή στα νέα δεδομένα (τροποποίηση μελέτης Μ. Καραλή)

Λειτουργία Κοινότητας - Επικοινωνία

- Οργάνωση Κοιν. Καταστήματος με σύγχρονο εξοπλισμό (τεχνολογικό, επίπλωση κ.ά.)
- Διαμόρφωση χώρου αίθουσας συνεδριάσεων Κοιν. Συμβουλίου
- Έκδοση κοινοτικής εφημερίδας «Η Φωνή της Ανάβρας»
- Δημιουργία ιστοσελίδας www.anavra-goura.gr
- Τοποθέτηση κεραίας κινητής τηλεφωνίας COSMOTE
- Εγκατάσταση κεραίας 3G και hot spot για δωρεάν internet
- Εγκατάσταση κεραίας TV για δορυφορική λήψη και αναμετάδοση τηλεοπτικών καναλιών

- Προμήθεια και εγκατάσταση 3 infokiosk στο Μουσείο, αίθουσα Πολληπλών Χρήσεων και Κέντρο Πληροφόρησης (Πάρκο Γούρα)
- Προμήθεια αγροτικού αυτοκινήτου 4 x 4
- Προμήθεια μικρού λεωφορείου 14 θέσεων
- Προμήθεια GCB με αποχιονιστική λεπίδα
- Προμήθεια UNIMUG με λεπίδα
- Κατασκευή αμαξοστασίου της Κοινότητας
- Ίδρυση, κατασκευή και λειτουργία Κέντρου Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ) (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή)
- Παραχώρηση κοινοτικών οικοπέδων σε άστεγους δημότες
- Πολλές Λαϊκές Συνελεύσεις για διάφορα θέματα

Έργα πράσινης ανάπτυξης

- **Αιολικό Πάρκο:** Παραχώρηση έκτασης για τη δημιουργία του πάρκου, που αποφέρει σημαντικά έσοδα στην Κοινότητα και εξασφάλισε θέσεις εργασίας καθώς και τη δημιουργία ενός χώρου αναψυχής.
- **Πηγές Ανάβρας:** Ανάπλαση με διεύρυνση της περιφραξης, πλακόστρωτα μονοπάτια, λιθοδομές, κατασκευή αναψυκτηρίου και χώρων υγιεινής, αποκατάσταση μαντανιού και ντριστελάς, μικρό αμφιθέατρο, ξύλινες εξέδρες και κιόσκι, παιχνιδότοπο, ξύλινες απλώστρες, γεφυράκια, πληροφοριακές πινακίδες (μελέτη - επίβλεψη Μ. Καραλή).
- **Περιβαλλοντικό Πολιτισμικό Πάρκο Γούρα:** Μελέτη για τη δημιουργία του από πολλές ειδικότητες (αρχιτέκτονες, τοπογράφοι, μουσειολόγος, γεωλόγος, ιχθυολόγοι, δασολόγος) με επικεφαλής την Μ. Καραλή, η οποία είχε και την επίβλεψη του έργου. Το έργο περιλαμβάνει περίφραξη μήκους 4 χλμ. μιας έκτασης 200 στρ., διαμόρφωση ανατολικής και δυτικής πύλης με φυλάκια, πλακοστρώσεις, βρύσες, χώρους υγιεινής, και δύο χώρους στάθμευσης. Μέσα το Πάρκο έχει δίκτυο λιθόστρωτων μονοπατιών, γεφύρια, καθιστικά, πληροφοριακές πινακίδες (μονοπάτι βιοποικιλότητας), αποκατεστημένο νερόμυλο και στο κέντρο περίπου πλάτωμα με Κέντρο Πληροφόρησης, παραδοσιακό κονάκι από κλαδιά, βρύση, χώρους υγιεινής, παιχνιδότοπο. Ακόμη έχει εκδοθεί χάρτης - οδηγός και υπάρχει ιστοσελίδα www.gourapark.gr
- **Μόνιμου καταφυγίου θηραμάτων:** Έχει έκταση 8.000 στρ. και βρίσκεται σε συνέχεια του Πάρκου Γούρα.
- **Τηλεθέρμανση:** Υπάρχει πλήρης μελέτη για ένταξη στο ΕΣΠΑ. Θα εξασφαλιστεί θέρμανση και ζεστό νερό σε όλο τον οικισμό για όλο το 24ωρο με καύσιμη ύλη (βιομάζα) τις κοπριές των ζώων με κόστος το 1/3 της αντίστοιχης δαπάνης με πετρέλαιο.
- **Μικρό υδρονηλεκτρικό:** Έχει δημοπρατηθεί η Α΄ φάση (ΣΔΙΤ). Διακόπηκε η διαδικασία λόγω της οικονομικής κρίσης.

Μελέτες ολοκληρωμένες, έτοιμες για ένταξη σε Προγράμματα

1. Αποχέτευση
2. Τηλεθέρμανση
3. Αντικατάσταση εξωτερικού δικτύου ύδρευσης
4. Γηροκομείο
5. Αποκατάσταση των 2 πέτρινων γεφυριών
6. Αναπλάσεις κοινόχρηστων χώρων οικισμού
7. Αντιπλημμυρικά έργα σε ρέματα Καραγιαννείικα και Σαμαρά
8. Περιφράξεις - Δενδροφυτεύσεις εντός και εκτός οικισμού
9. Μεταφορά νερού από πηγές σε κτην. Πάρκο Αγ. Παντελεήμονα
10. Καμπαναριό Ι.Ν. Αγ. Δημητρίου
11. Τοιχείο αντιστήριξης στην οικία Δ. Μπάκου
12. Ασφαλτόστρωση κτηνοτροφικού δρόμου 12 Απόστολοι - Μόρια
13. Ασφαλτόστρωση των δρόμων στα τρία κτηνοτροφικά πάρκα
14. Αμμοχαλικόστρωση κτηνοτροφικών δρόμων.

Πηγή: Συνοπτικός Κατάλογος των έργων, www.anavra-goura.gr/News/Archive/20101221_erga.doc

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Έντυπες πηγές

– *Agence de l' Environnement et de la Maîtrise de l' Energie (ADEME), (2007), Bilan Carbone® Entreprises et Collectivités; guide méthodologique, version 5.0, objectifs et principes de comptabilisation, ADEME.*

– *Bell K.O. (2002), Managers as Mentors, Berret-Koehler Publishers, San Francisco.*

– *Γεωργακέλλος Δ., Καρβούνος Σ. (2003), Διαχείριση του Περιβάλλοντος: Επιχειρήσεις & Βιώσιμη Ανάπτυξη, εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.*

– *Διαμαντοπούλου Α. (1986), Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική -Αμφελίκια, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα.*

– *ΕΒΕΑ (2011), Οδηγός Καλών Πρακτικών ελαχιστοποίησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τη λειτουργία των ΜΜΕ και φιλικότερες λειτουργίες προς την πόλη - γειτονιά, ΕΒΕΑ, Αθήνα.*

– *Environment Agency (2003), Business Survey Reveals Lack of Environmental Awareness, Environment Action, Issue 37, April.*

– *Ευαγγελίδου Μ. (2011), Ο Χωροταξικός Αναπτυξιακός Σχεδιασμός σε επίπεδο Δήμου - Νομού, ΥΠΕΣΑΗΔ-ΕΚΔΔΑ - ΕΣΤΑ, Αθήνα.*

– *Gunnigham N. (2002), Regulating Small and Medium Sized Enterprises, Journal of Environmental Law, vol. 14, No.1: 3.*

– *Ηρακλείδης Α. (2002), Η Διεθνής Κοινωνία και οι Θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων: Μια κριτική περιδιάβαση, 2η έκδοση, εκδ. Ι. Σιδέρης.*

– *Hillary R. (1995), Small Firms and the Environment: A Groundwork Status Report, The Groundwork Foundation, Birmingham.*

– *Hillary R. (2000), Small and Medium Sized Enterprises and the Environment: Business Imperatives, Greenleaf Publishing Ltd, Sheffield.*

– *Hoevengel R., Wolters T. (2000), Small and medium-sized enterprises, environmental policies and the supporting role of intermediate organisations in the Netherlands, Greener Management International, Issue 30: 61.*

– *Καραλή Μ. (2002), Κοινότητα Ανάβρας Αήμου Μαγνησίας. Ένα πείραμα τοπικής ανάπτυξης με πρωτοβουλία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Γεωγραφίες 4: 123-129.*

– *Καραλή Μ. (επιμ.) (1994), Το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον της Ανάβρας (Γούρας), Πρακτικά Συνεδρίου, 31.7-1.8.1993, Αθήνα, Κοινότητα Ανάβρας Μαγνησίας.*

– *Κουκουλόπουλος Π. (2005), Πρόταση Πολιτικής της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την προώθηση της Απασχόλησης και της Επιχειρηματικότητας, στο Equal: Πρόταση Πολιτικής της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την προώθηση της Απασχόλησης και της Επιχειρηματικότητας, Συμπεράσματα διήμερου συνεδρίου στην Αθήνα, 29-30.3.2005.*

– *Lacroix R.-N. (2010), Πράσινες Προμήθειες - Ανάπτυξη Μεθοδολογίας, Στρατηγικών και Πολιτικής, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.*

– *Marshall Report (1998), Economic Instruments and the Business Use of Energy (Marshall Report), Stationary Office, London.*

– *McKinsey & Company (2011), Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά: Προσδιορίζοντας το Νέο Μοντέλο Ανάπτυξης της Ελλάδας (Σύνοψη), Athens Office, Αθήνα.*

– *Μηλιώνης Π.Α. (2006), Η Ανάβρα (Γούρα) της Όθρυος, Ανάβρα Αήμου Μαγνησίας: Κοινότητα Ανάβρας Μαγνησίας.*

– *Μπούλα, Μανούρης, Επισκόπου (2010), Χωρικός και Περιβαλλοντικός σχεδιασμός - ΜΠΕ, τ. Α', Μάθημα ΚΦ-Μ4.2, ΥΠΕΣΑΗΔ - ΕΚΔΔΑ - ΕΣΤΑ, Αθήνα.*

– *Καλλιφαντζάρου Ε. (2009α), Διοικητικές δομές και λειτουργίες της περιβαλλοντικής πολιτικής σε 14 κράτη μέλη της ΕΕ πριν τη διεύρυνση, Περιβάλλον και Δίκαιο 4/2009: 619-659, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.*

– *Καλλιφαντζάρου Ε. (2009β), Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος. Εξέταση υποθέσεων - Πρόταση διαμόρφωσης και σχηματικής απεικόνισης μοντέλου ελέγχου, Περιβάλλον και Δίκαιο 3/2009: 456-473, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.*

– *Καλλιφαντζάρου Ε. (2006), Περιβάλλον και διοίκηση, Διδ. Διατριβή, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ.*

– *Κουτούπα - Ρεγκάκου Ε. (2008), Δίκαιο του Περιβάλλοντος, γ' έκδοση επαυξημένη, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη.*

– *Μαυρομμάτης Π. (2011α), Έκθεση Πρακτικής Άσκησης στη Δνση Οργάνωσης της Γενικής Γραμματείας Βιομηχανίας του Υπουργείου Οικονομίας Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, ΥΠΕΣΑΗΔ - ΕΚΔΔΑ - ΕΣΤΑ, Αθήνα.*

– *Μαυρομμάτης Π. (2011β), Περιβαλλοντική συμβουλευτική - καθοδήγηση (mentoring) σε Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις. Εφαρμογές στην Ελλάδα και διεθνώς - Ο ρόλος της Διοίκησης, Διπλ. εργασία (επιβλέπουσα: Ε. Σταματίου), Τμήμα Οικονομικής Διαχείρισης, Εθνική Σχολή Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Αθήνα.*

– *Μπούλα Ρ. (2011), Ο ρόλος των ΟΤΑ στη Διαχείριση του Περιβάλλοντος, Μάθημα ΟΙΚΔ-Μ3.3, ΥΠΕΣΑΗΔ - ΕΚΔΔΑ - ΕΣΤΑ, Αθήνα.*

– *Μπαμπινιώτης Γ. (1998), Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, επανεκτύπωση, κέντρο λεξικολογίας, Αθήνα.*

– *NEET - Green Business Network (2001), Going Green... Upstream. The Promise of Supplier Environmental Management, NEET, Washington DC.*

– *Οικονόμου Α. (2010), Χωρικός και Περιβαλλοντικός σχεδιασμός - ΜΠΕ τ. Β', Μάθημα ΚΦ-Μ4.2, ΥΠΕΣΑΗΔ - ΕΚΔΔΑ - ΕΣΤΑ, Αθήνα.*

– *Ο' Rafferty S., Ο' Connor F. (2006), The role of public sector intervention in product development within SMEs - managing the sustainability message, Design Wales, Cardiff-Wales, 2006.*

– *Παπαδημητρίου Γ., Σωτηρέλης Γ. (επιμ.) (2001), Το Σύνταγμα της Ελλάδας, 7η έκδοση, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα.*

– *Παπακωνσταντινίδης Λ. (2011), Τοπική Ανάπτυξη - Μεθοδολογία Win-Win-Win. Βασικό Εργαλείο Σχηματισμού Κοινωνικού Κεφαλαίου, στο Ευαγγελινίδου - Αραχωβίτου κ.ά., Πολιτικές Περιφερειακής και Τοπικής Ανάπτυξης, Μάθημα ΚΦ-Μ4.1, ΥΠΕΣΑΗΔ - ΕΚΔΔΑ - ΕΣΤΑ, Αθήνα: 89-155.*

– *Παπακωνσταντινίδης Λ. (2010), Ο ρόλος των ΟΤΑ στον τοπικό, χωροταξικό, αναπτυξιακό σχεδιασμό, Μάθημα ΟΙΚΔ-Μ3.1, ΥΠΕΣΑΗΔ - ΕΚΔΔΑ - ΕΣΤΑ, Αθήνα.*

– *Petts J. (2000) The regulator-regulated relationship and environmental protection: perceptions in small and medium sized enterprises, Environment and Planning: Government and Policy, τ. 18: 191.*

– *Pezzoli K. (2000), Environmental management systems (EMSs) and regulatory innovation, California Western Law Review 36 (2): 335-365, 104-105.*

– *Quermone J.-L. (2005), Το Πολιτικό σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.*

– *Σταματίου Ε. (2011γ), Η διοικητική χωροταξική αναδιάρθρωση της χώρας. Δυνατότητες και προοπτικές στο πλαίσιο της ΕΕ, Μάθημα ΟΙΚΔ-Μ3.5, ΥΠΕΣΑΗΔ - ΕΚΔΔΑ - ΕΣΤΑ, Αθήνα*

– *Σταματίου Ε. (2011δ), «Πράσινη» Επιχειρηματικότητα και λειτουργία Μικρομεσαίων (ΜΜΕ) επιχειρήσεων - Περιβαλλοντικό mentoring και το έργο «Think green», Περιβάλλον και Δίκαιο, τ. 2/2011: 267-279.*

– *Stamatiou E. (2003), Evolution de la Législation et de la Politique Urbaine en Grèce. Discussion Paper Series, 9(20) σελ. 447-488.*

– *Stamatiou E. (2004), Land Tenure and Land Relations in Greece, An international encyclopedia of land tenure, relations for the*

nations of the world (4 τόμοι), επιμ.: Υπουργείο Γεωργίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας, Ερευνητικό Ινστιτούτο Σχέσεων Γης και Σχεδιασμού Γης της χώρας - Prof. Vladimir Belenkiy, Academician, έκδ. Edwin Mellen Press, USA (σε αγγλική και ρωσική γλώσσα), τ. II, σελ. 88-199.

- Schaper M. (2002), The Challenge of Environmental Responsibility and Sustainable Development: Implications for SME and Entrepreneurship Academics, στο U. Füglistaller, H.J. Pleitner, T. Volery and W. Weber (eds.), Radical Changes in the World: Will SMEs Soar or Crash? (St Gallen, Switzerland: Rencontres de St Gallen): 525-34.

- TEE - Microsoft (2011), Ελληνικός Χάρτης Καινοτομίας, ΤΕΕ τ. 415: 12-13.

- UNEP Industry and Environment (2003), 'Big Challenge for small business: Sustainability and SMEs', United Nations Environment Programme, v. 26, October-December.

- Welford R. (1994), Cases in Environmental Management and Business Strategy, Pitman Publishing, London.

- Χαϊνταρλής Μ. (2011), Η πολιτική για την Προστασία και Διαχείριση του Φυσικού και Πολιτιστικού Περιβάλλοντος στην Ευρώπη και την Ελλάδα, Μάθημα: ΟΙΚΔ-Μ3.4, ΥΠΕΣΑΗΔ - ΕΚΔΔΑ - ΕΣΤΑ, Αθήνα.

Πηγές διαδικτύου

- Athensgreen360, διεθνή παραδείγματα: www.athensgreen360.com/content/samsoe

- Barondess Jeremiah A. (1995), A Brief History of Mentoring, Transactions of the American Clinical and Climatological Association, 1995, 106: 1-24 PubMed - indexed for MEDLINE New York Academy Of Medicine, New York, USA www.ncbi.nlm.nih.gov/.../7483164

- Γραφείο Τύπου Δήμου (2011), Δήμος Βοΐου: Ενημερωτική επίσκεψη στην Ανάβρα Μαγνησίας για τα αιολικά πάρκα, 24.5.2011, kozanimedia.gr/archives/15677

- ΕΕΤΑΑ - Ελληνική Εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (2010), http://www.eetaa.gr:8080/metaboles/show_metaboles.jsp?ota_code

- Energypress (2011) Κατηγορηματικό «όχι» στη γεωθερμία λέει η Μήλιος, 21.4.2011 <http://energypress.gr/portal/resource/contentObject/id>

- Forthnet.gr «Ανάβρα: Ένας κρυμμένος θησαυρός» 30.1.2009 www.forthnet.gr/templates/news

- Ζήσις Γ. (2009), Το Πολιτιστικό Περιβάλλον - Σειρά Πράσινη Ανάπτυξη, www.solon.org.gr/index.php/prasinianaptyxi/126-prasinianaptyxi/1386-politistiko-perivallon.html

- Η πρώτη κοινωνική ιδιοσυντήρητη εφημερίδα (2011), Η ιστορία της Ανάβρας, 10.11.2010, <http://hellenicspace.wordpress.com/2010/11/10>

- Ιωάννου Χ. (2010), Πρότυπο πράσινης ανάπτυξης, Ελευθεροτυπία (εφημ.) www.enet.gr/?i=news.e.article&id=104226

- Καλλιχαντζάρου Ε. (2006), Ο Ρόλος των Νέων Διοικητικών Δομών στην Ενίσχυση της Επιχειρηματικότητας. Μελέτη Περίπτωσης: Κέντρα Υποδοχής Επενδυτών (ΚΥΕ), 5η Διημερίδα Επιχειρηματικότητας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, 5-6.12.2006, Αθήνα, kallithea.hua.gr/.../Elena%20Kalikantzarou_Keimeno%20Eisigisi.pdf

- Kalundborg municipality www.kalundborg.dk

- Κούλογλου Σ., «Ανάβρα: η αλληλαγή», θεματική: η άλλη Ελλάδα» Εκπομπή «Ρεπορτάζ χωρίς Σύνορα», Τετάρτη 29 Δεκεμβρίου 2010, στις 23:00, NET www.rwf.gr

- Λιδωρίκι χθες, σήμερα, αύριο (2010) http://lidoriki.blogspot.com/2010_02_01_archive.html

- Magnesia-online.gr «Ελβετικό θαύμα στην Ανάβρα Μαγνησίας» www.magnesia-online.gr/portal/modules/news/article.php

- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Μέντορας (περιοδική έκδοση Π.Ι.) www.pi-schools.gr/publications/mentor

- Παντέρα Ν. (Α. Καθηγήτρια Τμ. Δασοπονίας & ΔΠΦ Καρπεννησίου ΤΕΙ Λαμίας) (2009) Το «μυστήριο» της Ανάβρας, 17.6.2009 www.anavra-goura.gr/index.php

- Προμηθέας (2010), Να Γίνει Όλη Η Ελλάδα ΑΝΑΒΡΑ!, 14.6.2010 www.promitheasblog.com/2010/06/blog-post_14.html

- Σταματίου Ε. (2011α), Το mentoring ως εργαλείο μάθησης - Εμπειρίες mentoring του έργου Think Green, Think Green και πράσινη επιχειρηματικότητα, Συνέδριο 29.4.2011, ΕΒΕΑ, Αθήνα ermis.acci.gr/green/images/Parousiaseis-KA-1-1.doc

- Σταματίου Ε. (2006γ), Επιχειρώντας τη βιώσιμη ανάπτυξη στο πεδίο του φυσικού, πολιτιστικού και δομημένου περιβάλλοντος - Η περίπτωση του Εθνικού Οικολογικού Πάρκου Παρνασσού, 5η Διημερίδα Επιχειρηματικότητας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο 5-6.12.2006, Πρακτικά σε cd rom και <http://www.hua.gr/epixeirein/dihm4%20docs/stamatiou.pdf>

- Σταματίου Ε. (2006β), Επιχειρηματικότητα και χωρική αναβάθμιση Θύλακες προστασίας αστικού πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος, 5η Διημερίδα Επιχειρηματικότητας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, 5-6.12.2006, Πρακτικά cd rom και <http://www.hua.gr/epixeirein/dihm4%20docs/stamatiou.pdf>

- Σταματίου Ε. (2006α), Περιφερειακή Ανάπτυξη και Τοπική Ανάπτυξη - Η περίπτωση Δήμων μεσαίων πόλεων της Ελλάδας, Διεθνές Συνέδριο Αυτοδιοίκησης: Φορέας Δημοκρατίας και Μοχλός Κοινωνικών Αλληλαγιών και Ανάπτυξης, 19-20.5.2006 στο πλαίσιο του προγράμματος «Ελλάδα 2020», διοργάνωση ΙΝΕΡΠΟΣΤ (Ινστιτούτο Ερευνών και Πολιτικής Στρατηγικής για την Ανάπτυξη και τη Διακυβέρνηση) σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης «ΙΤΑ» της Κεντρικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδας «ΚΕΔΚΕ» και το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών, υπό την Αιγίδα της ΑΕ του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας, Δελφοί (Πρακτικά <http://www.inerpost.org/attached/delphes/delfoi-20Eleni%20Stamatiou.doc>).

- Τοπικά νέα (Αήμυρού) (2006) «Εγκαινιάζεται το αιολικό πάρκο της Ανάβρας», 16.9.2006 www.lateam.gr/forum/f38/stis-16-9-06-egkainiazetai-aioliko-parko-tis-anavras-864/

- Τσιπουριδής Γ. (2009), Σάμος, ενεργειακά αυτόνομο νησί στη Δανία-Σάμος, εξαρτημένο από πετρέλαιο νησί στην Ελλάδα, Anemologia 53/3.2.2009: 10-11 www.eleaten.gr/drupal/sites/default/files/samsosamos.pdf

- ΥΠΕΣ (2010), Υπουργείο εσωτερικών, Δήμοι και κοινότητες του σχεδίου Καποδιστριάς www.ypes.gr/kapodistriass.greek

- Χαραλαμπίδης Μ., Σαητού Ε. (2010), Οι δήμοι ψηφίζουν πράσινη ανάπτυξη - Χωριά και πόλεις της περιφέρειας που εξοικονομούν ενέργεια και χρήμα επενδύοντας σε Ανανεώσιμες Πηγές, Τα Νέα (εφημ.) 7.1.2010 www.tanea.gr/ellada/article

- Ψηφιακό Μουσείο και Μουσείο Μινιατούρας Δήμου Μουρесьίου www.fts.gr/mouresi_museum/d_mantania.html

Προφορική πηγή

Συνέντευξη πρ. Κοινοτάρχης Ανάβρας Μαγνησίας Δ. Τσουκαλά στον Π. Μαυρομάτη, 6.8.2011, 19.30-22.15, Βόλος, σχετικά με τον σχεδιασμό και τη δραστηριοποίηση της κοινότητας σε πράσινη ανάπτυξη και ΑΠΕ.

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ

ΑΘΗΝΑ Μαυρομικάλη 23, Τηλ.: 210 3678800 (30 γραμμές), ΑΘΗΝΑ Μαυρομικάλη 2, Τηλ.: 210 3607521,
ΠΕΙΡΑΙΑΣ Φίλωνος 107-109, Τηλ.: 80 111 70 111, ΘΕΣ/ΝΙΚΗ Φράγκων 1, Τηλ.: 2310 532134,
ΠΑΤΡΑ Κανάρη 28-30, Τηλ.: 2610 361600

www.nb.org • [e-mail: info@nb.org](mailto:info@nb.org)